

51486

**“UZAKTAN ÖĞRETİMDE KULLANILAN
DERS KİTAPLARININ BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ”
(Anadolu Üniversitesi İşletme ve İktisat Fakülteleri Örneği)**

F. Seçil (Taner) BANAR

**İletişim Bilimleri
Basım ve Yayıncılık Bölümü
(Yüksek Lisans Tezi)**

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Filiz SEÇİM

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
1996**

**“UZAKTAN ÖĞRETİMDE KULLANILAN
DERS KİTAPLARININ BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ”
(Anadolu Üniversitesi İşletme ve İktisat Fakülteleri Örneği)**

(Yüksek Lisans Tezi)

F. Seçil (Taner) BANAR

Eskişehir, 1996

ÖZGEÇMİŞ

1969' da Eskişehir'de doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Eskişehir' de tamamladıktan sonra 1987 yılında Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basım ve Yayıncılık Bölümü'nde lisans öğrenimime başladım. 1993 yılında mezun oldum.

Aynı sene içerisinde Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Basım ve Yayıncılık Programı'nda Yüksek Lisans öğretime başladım. Dört ay süreyle Anadolu Üniversitesi Matbaa Tesisleri'nde çalıştıktan sonra Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak göreve başladım. Halen Açıköğretim Fakültesi'ndeki çalışmalarına devam etmekteyim.

ÖZET

1980 yılından önce farklı şekillerde uygulanmaya çalışılan ancak başarı elde edilemeyen uzaktan öğretimin Türkiye'deki geçmişi 65 - 70 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Ancak uzaktan öğretim sistemine göre eğitim veren ilk kalıcı uygulama, Açıköğretimin başlama tarihi olan 1982 yılında görünmektedir. Bu tarihte, uzaktan lisans eğitimi veren, İktisat ve İş İdaresi bölümleriyle eğitime başlanan Açıköğretim Fakültesi 1993 yılında değişikliğe uğramış, İşletme ve İktisat Fakülteleri durumuna getirilmiştir.

Bu çalışmada, uzaktan eğitim yapan İşletme ve İktisat Fakülteleri ders kitaplarının içerdiği bilgilerle olduğu kadar görsel düzenlemesiyle de öğrencilerin dikkatini çekip çekemediği ve biçimsel özellikleri bakımındaki gerekli niteliklere sahip olup olmadığı araştırılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde, uzaktan öğretimin önemi ve gerekliliği üzerinde durulmuştur. Uzaktan öğretim sisteminde kullanılan malzemelerin neler olduğu ve sistem içinde önemli yeri olan basılı ders malzemelerinin biçimsel, tipografik ve görsel unsurları yine bu bölümde ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise yapılan çalışmanın yöntemi üzerinde durulmuş, anket uygulaması ile ilgili aşamalar sırasıyla verilmiştir.

Üçüncü bölümde çalışmanın bulgularına ve bunların yorumlarına yer verilmiştir. Çalışmanın bulguları; araştırma grubunun özellikleri, yazı ile ilgili bulgular, görsel unsurların kullanımı ile ilgili bulgular, kağıt kalitesi ile ilgili bulgular, renk kullanımı ile ilgili bulgular ve genel tasarım ile ilgili bulgular olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca anket sorularına verilen cevaplar, ortalama değerlerden hareketle yorumlanmıştır.

Çalışmanın sonuç bölümünde yapılan araştırma kısaca açıklanmış, elde edilen sonuçlar doğrultusunda ders kitaplarında öğrenciler tarafından yapılması istenen değişiklikler öneriler başlığı altında ele alınmıştır.

SUMMARY

The past of distance education in Turkey which is not a successful application until the years of 1980' s has been established 65 or 70 years ago. The starting date of well-organized and serious distance education application is 1982, which is the establishment of the Open Education Faculty at Anadolu University. At that time, the Open Education Faculty had two programs, Business and Economics, but these programs names have changed in 1993 as The Faculty of Business and The Faculty of Economics.

In this study, it is searched that whether the visual structures of the books in the Faculties of Business and Economics are enough in terms of format and student's learning behavior or not.

In the first chapter, the importance and necessity of distance education have been examined. Also what the learning materials, and the forms, typographical and visual characteristics of books which are so important in distance education are explained.

In the second chapter, the method of enquiry and study have been considered. And the stages of study have been listed.

In the third chapter, the results and their interpretations have been given. The results are explained following heading; the characteristics of the students' group, the results on letter, the uses of visual characteristics, paper quality, the uses of color and general design. Also, the average values, which are calculated using students' answers, are shown.

In the final chapter, the study has been summarized, and the suggestion, which are determined by taking note of students' wishes, are brought up.

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ	ii
ÖZET	iii
SUMMARY.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
 Bölüm 1 GİRİŞ	1
<i>Sorun</i>	2
Türkiye’de Uzaktan Öğretim.....	8
Uzaktan Öğretimde Malzeme Seçimi ve Gelişimi	9
Basılı Malzeme ve Uzaktan Öğretimde Basılı Malzeme Kullanımı	11
Basılı Malzeme	11
Uzaktan Öğretim Tekniği ile Hazırlanmış Ders Kitaplarında Görsel Düzenleme	14
Basılı Malzemeleri Etkili Hale Getirme.....	14
Görsel Düzenleme ile İlgili Özellikler	16
Sayfa Düzeninde Biçimsel Unsurlar	16
Kağıt Kalitesi.....	16
Kitap Boyutu.....	16
Harf Büyüklüğü.....	17
Satır Uzunluğu ve Kolon.....	18
Kelime Aralıkları.....	20
Sürekli Metin.....	20
Sayfa Düzeninde Tipografik Unsurlar	20
Başlıklar	22
Büyük Harf Kullanımı.....	23
İtalik Harf Kullanımı	23
Sayı - Rakam Kullanımı	23
Beyaz Boşluk Kullanımı	24

Sayfa Düzeninde Görsel Unsurlar.....	26
Görsel Unsurların Boyutu.....	27
Ders Kitaplarında İşaretler.....	28
Sayfa Çevirme.....	29
Sayfa Görüntüsü ve Sayfa Boyu.....	29
Fotoğraf Düzenlemesi.....	31
Renk Kullanımı.....	32
<i>Amaç.....</i>	<i>33</i>
<i>Önem.....</i>	<i>34</i>
<i>Sayıtlar.....</i>	<i>34</i>
<i>Sınırlıklar.....</i>	<i>34</i>
<i>Tanımlar.....</i>	<i>35</i>
Bölüm 2 YÖNTEM.....	36
Evren ve Örneklem.....	36
Veriler ve Toplanması.....	36
Anketlerin Uygulanması.....	37
Verilen Çözümü ve İstatistiksel İşlemler.....	38
Bölüm 3 BULGULAR VE YORUM.....	39
Araştırma Grubunun Özellikleri.....	39
Yazı ile İlgili Bulgular.....	42
Yazı Büyüklüğü.....	42
Yazı Karakteri.....	46
Görsel Unsurların Kullanımı ile İlgili Bulgular.....	47
Kağıt Kalitesi ile İlgili Bulgular.....	51
Renk Kullanımı ile İlgili Bulgular.....	51
Genel Tasarım ile İlgili Bulgular.....	53
Kitap Boyutu.....	53
Kapak Düzeni.....	55
Kitap Düzeni.....	57

<i>Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cevaplarının Genel Değerlendirmesi</i>	<i>63</i>
<i>Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Cevaplarının Genel Değerlendirmesi</i>	<i>64</i>
<i>Araştırmanın Genel Bulguları.....</i>	<i>66</i>
Bölüm 4 SONUÇ.....	72
Özet.....	72
Öneriler	75
EKLER.....	76
KAYNAKÇA.....	91

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1 Eğitimde Temel İletişim Modeli.....	2
Şekil 2 Uzaktan Öğretimdeki Öğrenme İçin Öğrenme Malzemeleri Arası İletişim....	5
Şekil 3 Öğretim Süreçleri Modeli.....	6
Şekil 4 Uzaktan Öğretimin Diğer Öğretim Biçimleri ile Olan İlişkisi.....	6
Şekil 5 Öğrenme Malzemelerinin Kullanımı Açısından Uzaktan Öğretimin Sınıflandırılması.....	7
Şekil 6 Malzeme Hazırlama İçin Akış Diyagramı.....	15
Şekil 7 Satırrarası ve Harf Büyüklüğü Arasındaki İlişki.....	17
Şekil 8 Çeşitli Satır Uzunlukları ve Boşlukları.....	19
Şekil 9 Geleneksel ve Önerilen Metin Düzenlemeleri.....	25
Şekil 10 A-Serisi Uluslararası Kağıt Boyutları.....	30
Şekil 11 Kağıt Formatı.....	31
Şekil 12 Resim Yerleşim Düzeni.....	31
Şekil 13 Resim Yerleşim Düzeni.....	32

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1 Uzaktan Öğretimde Yararlanılan Yazılı Malzemeler.....	12
Tablo 2 Öğrencilerin Fakülte Dağılımı.....	39
Tablo 3 Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı.....	40
Tablo 4 Öğrencilerin Yaş Dağılımı.....	40
Tablo 5 Öğrencilerin Meslek Grupları Dağılımı.....	42
Tablo 6 Yazı Büyüklüğü ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı.....	45
Tablo 7 Yazı Karakteri ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı.....	48
Tablo 8 Görsel Unsurların Kullanımı ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı..	50
Tablo 9 Kağıt Kalitesi ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı.....	52
Tablo 10 Renk Kullanımı ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı.....	53
Tablo 11 Sayfa Büyüklüğünün Kitabın Taşınması Açısından Uygun Olup Olmadığına İlişkin Cevapların Dağılımı.....	54
Tablo 12 Kapak Düzeni ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı.....	56
Tablo 13 Kitabın Sırt Kısımında Bilgilerin Bulunup Bulunmamasına İlişkin Cevapların Dağılımı.....	57
Tablo 14 Kitap Düzeni ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı - I.....	59
Tablo 15 Kitap Düzeni ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı - II.....	60
Tablo 16 Yazı ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi.....	67
Tablo 17 Görsel Unsurların Kullanımı ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi.....	67
Tablo 18 Kağıt Kalitesi ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi.....	68
Tablo 19 Renk Kullanımı ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi.....	68
Tablo 20 Tablo 20 Genel Tasarım ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi.....	71

GİRİŞ

Durum saptama şeklinde gerçekleştirilen bu araştırmada uzaktan öğretim sistemi ile işleyen Anadolu Üniversitesi İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin ders kitaplarının görsel düzeni ile ilgili görüş ve düşüncelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Uzaktan öğretim sisteminde temel bilgi ve öğrenme kaynağı olma özelliğinden dolayı basılı malzemeler ve basılı malzeme içersinde de ders kitapları önemini korumuştur. Örgün öğretimdeki bir öğrencinin aksine, öğretmen ile belirli mekanlar içersinde, belirli süreler için periyodik olarak bir araya gelemeyen uzaktan öğretim öğrencisi için elinin altında her an ulaşabileceği en önemli yardımcı, ders kitaplarıdır.

İçerik açısından öğrenciye yeterli bilgi akışını sağlayarak öğretme ve öğrenmeyi amaçlayan uzaktan öğretim ders kitaplarında üzerinde durulması gerekli bir diğer unsur da görsel düzenlemelerdir. Elinin altında her an ulaşabileceği en kolay yardımcı olarak ders kitaplarından yararlanan öğrenciler için içerik kadar önemli görsel düzenleme, uzaktan öğretim sisteminde ayrıcalıklı olarak ön plana çıkmaktadır.

İçerikle olduğu kadar görsel düzenlemeyle de öğrencinin ilgisini çekerek etkili bir öğretme ve öğrenme ortamı gerçekleştirilmesini amaçlayan ve uzaktan öğretim yapmakta olan İşletme ve İktisat Fakülteleri ders kitapları bu çalışmada incelenmiştir. Görsel düzenleme ile ilgili olarak bu fakültelerin farklı bölümlerinde eğitime başlamış birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin görüşleri alınmaya çalışılmıştır.

Çalışmada böyle bir yaklaşımın benimsenmesinin nedeni şudur. Fakülteye yeni başlayan birinci sınıf öğrenciler ders kitapları ile henüz karşılaşmışlardır; dördüncü sınıf öğrencileri ise en az dört yıldır ders kitaplarını kullanmaktadırlar. Diğer bir ifade ile birinci sınıf öğrencilerinin kitaplar hakkındaki bilgileri çok yenidir, dördüncü sınıf öğrencileri ise çok daha kapsamlı bilgiye sahiptirler. (Dördüncü sınıf İşletme ve İktisat Fakültesi öğrencileri olarak ifade edilen öğrenciler, daha önce Açıköğretim Fakültesi (AÖF) İş İdaresi ve İktisat Programına kayıtlı öğrencilerdir. Çünkü bu çalışmanın yapıldığı tarihte fakültelerde üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri yoktu.)

Bu amaçla 1994-1995 yıl sonu sınavlarına giren birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerine ders kitaplarının görsel düzenlemesi ile ilgili sorulardan oluşan bir anket uygulanmıştır. Ankette öğrencilere kitapların içerikleri dışında kitapların görsel tasarımı hakkında düşüncelerini almak amacıyla otuzdokuz soru sorulmuştur. Öğrencilerin ankete verdikleri cevapların doğruluğunu sağlamak, kontrol etmek amacıyla görsel düzen unsurları ile ilgili kimi sorular düzensiz sıra ile sorulmuştur. Bu unsurlar içersinde birbirine yakın veya birbiriyle ilişkili olan sorular aynı başlık altında toplanarak daha sonraki değerlendirmelerde ortak bir sonuca ulaşmak amaçlanmıştır.

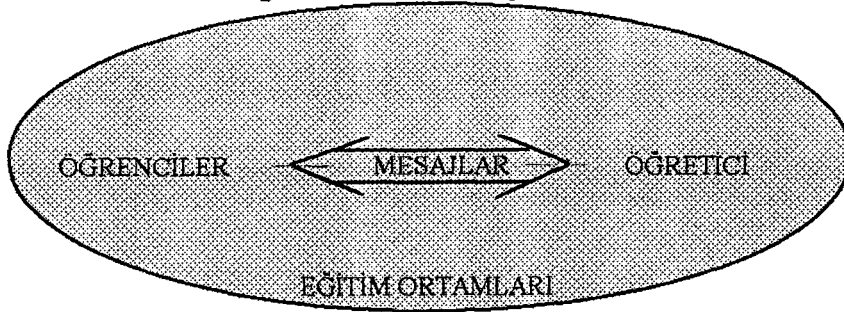
Yazı büyüklüğü ve yazı karakteri hakkındaki sorular "yazı ile ilgili bulgular", kitap boyutu, kapak düzeni ve kitap düzeni konusundaki sorular "genel tasarım bulguları", diğer sorularda "görsel unsurların kullanımı", "kağıt kalitesi" ve "renk kullanımı ile ilgili bulgular" olmak üzere beş grupta incelenmiştir.

Sorun

Bireyi belli bir amaca göre geliştirmek, davranış değişimi sağlamak olarak tanımlanan eğitim kavramı, belli bir amaç için bireye gerekli bilgileri verme işi olan öğretim kavramıyla birlikte kullanılmaktadır.¹

İletişim olgularından birisi olan *öğretim*, bir mesaj alışverişidir; ve en eski anlamıyla öğretici ve öğrencinin sınıf ortamında yüz yüze geldiği klasik bir sistemdir. Öğretimde varolan öğretici ile öğrenci arasındaki mesaj alışverişi "Eğitimde Temel İletişim Modeli" olarak ifade edilir.²

Şekil 1
Eğitimde Temel İletişim Modeli

Kaynak: ALKAN, *Eğitim Ortamları*, s.30

¹ İbrahim Alaettin GÖVSA, *Dil ve Genel Kültür Ansiklopedisi*, Milliyet Yayınları, C.1, Ankara, 1967, s.1489.

² Cevat ALKAN, *Eğitim Ortamları*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları, N0: 85, Ankara, 1979, s.28-29.

Öğretme ve öğrenme ile ilgili olarak uzaktan öğretimle geleneksel öğretim arasında temel fark iletişim şekillerinden kaynaklanmaktadır.³ Öğrencilerin birbirine yakın olduğu öğrenme ortamlarında iletişim bireysel ve yüzyüzedir. Öğrenmenin yakından olmadığı ortamlarda ise iletişim belirli dönemlerde bireysel ve yüzyüze olabilir. Ancak bu tür ortamlarda yazılı, mekanik ve elektronik iletişim araçları daha fazla kullanılmaktadır.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan posta, radyo, tv, telefon, video, videoteks, bilgisayar vb. araçların öğretimde de kullanılması en eski ve pahalı sistem olan öğrenci ile öğreticinin okul binasında, sınıfta biraraya geldiği klasik öğretim sorunlarına çözümler getirir. Bu amaçla başta kitle iletişim araçları olmak üzere her ortam, pedagojik açıdan uygun ve ekonomik açıdan rasyonel olduğu oranda öğretim sisteminde yerini almalıdır.⁴

Uzaktan öğretim; geleneksel öğretimin, belirli zaman ve mekanda derse katılma zorluklarını ortadan kaldırmaktadır⁵. Bu amaçla eğitim veren kuruluşlar eğitim, öğretim ve danışmanlık gibi pek çok rolü birlikte üstlenmiştir.⁶

Açık üniversite veya duvarsız öğretim vb. isimler de verilen uzaktan öğretim genel anlamda öğrenci ile öğreticinin aynı anda aynı mekanda fiilen bulunmasını gerektirmeyen öğrenme ve öğretme etkinlikleri bütünüdür.⁷

Uzaktan öğretimde öğreten bir kuruluş iken, geleneksel öğretimde birey öğretendir. Geleneksel öğretimde, öğretici öğrenciyle birlikte sınıfta yüzyüze iletişim kurar ve bu başarı için en temel unsurdur. Uzaktan öğretimde ise öğretici belki de kendisinin kullanmayacağı malzemeleri hazırlar. Bu malzemeler başka bir öğretici tarafından kullanılabilir ve öğrencinin çalışması bu malzemeler kullanılarak değerlendirilebilir.

Uzaktan öğretim uygulamasının gereksinim olarak ortaya çıkma nedenleri şöyle açıklanmaktadır⁸:

- Bireylerin çağdaş, sosyal gelişim ve değişiminden kaynaklanan yükseköğrenimdeki yenilenme ihtiyacı,
- Yükseköğrenimdeki öğrenci profilinin yaş, yetenek, önceki eğitimi, sosyal tecrübesi, eğitim beklentisi ve çalışma imkanı açısından değişiklik göstermesi,

³ Desmond KEEGAN, Hilary PERRATON ve David SEWART, "The Concept of Distance Education", *Distance Education: International Perspective*, Ed. Desmond KEEGAN, Borje HOLMBERG ve David SEWART, St. Martin's Press, New York, 1983, s.2.

⁴ Yılmaz BÜYÜKERŞEN, Tahir ÖZGÜ, *Açıköğretim Fakültesi ve Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına Çözüm İmkânları*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 463, Eskişehir, 1990, s. 2.

⁵ Dursun GÖKDAĞ, *Uzaktan Öğretimde Basılı Materyaller(Açık Öğretim Fakültesi Örneği)*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:134,Eskişehir, 1986, s.6.

⁶ Robin S. SNELL, Vivien E. HODGSON ve Sarah J. MANN, "Beyond Distance Teaching Towards Open Learning", *Beyond Distance Teaching Towards Open Learning*, Ed. Robin S. SNELL, Vivien E. HODGSON ve Sarah J. MANN, s.161-162

⁷ GÖKDAĞ, s.6.

⁸ Cevat ALKAN, *Açık Üniversite - Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, , Ankara, 1981, s.73-74.

- Yaşam boyu eğitim, sürekli eğitim, dönüşümlü eğitim, kitle eğitimi ve açık eğitimin, geleneksel yüksek öğretimde güncelleştirilmesi,
- Yükseköğretimin yaygınlaştırılması ve işlevsellik kazandırılması, fırsat eşitliği yaratılması, arz-talep dengesinin kurulması,
- Kişilerin varolan eğitimle farklı eğitim olanakları sunulduğu durumlarda eğitim açısından uyumlu olmamaları,
- Uzaktan öğretim sisteminin öğrenme, öğretme süreçleri; bireysel öğrenme öğrenmenin bireyin hız ve kapasitesine göre düzenlenebilmesi,
- Eğitime olan talep ile maddi imkan arasında denge kurma çabası,
- Eğitime karşı artan talebi karşılayarak, geniş kitlelere hizmet vermek,
- Geleneksel eğitimin sınırlarını genişletilerek bireylere kendi kendine öğrenme becerisi kazandırmak,
- Yetenekli fakat normal yaş döneminde alması gereken eğitimi alamamış bireylere, yaşamlarının hangi döneminde olursa olsun ihtiyaç duydukları eğitim olanağı tanımak,
- Bireyin hem çalışıp hem de öğrenim görebilme sorununa çözüm bulmak,
- İletişim alanındaki araç, yöntem ve tekniğin eğitimde kullanılarak geleneksel eğitim ihtiyacını karşılamak,
- Yayın yoluyla, basılı malzemelerle ve yüzyüze öğretim yöntemleriyle öğretimin bütünlleştirilmesi ilkesine dayanmasıdır.

Yukarıda sıralanan gereksinimler ve hızla gelişen ve değişen ortam, yükseköğretim sisteminin kendisini kalıplardan, belirli kişilerin ayrıcalıklı sistemi olmaktan, kalitesiz ve pahalı eğitim vermekten kurtarması beklenir. Yükseköğretim sisteminin her kesimden yetenekli bireylere, ihtiyaçları doğrultusunda eğitim verebilecek şekilde yapısını yeniden düzenlemesi gerekmektedir.⁹ Bunun başarılabılme yollarından birisi de uzaktan öğretim ya da açıköğretimdir.

Uzaktan öğretim sistemi, hangi eğitim düzeyi için tasarlanmış olursa olsun üç temel faaliyeti kapsar:¹⁰

- Kendi kendine çalışmak için eğitim malzemesi geliştirme,
- Uzaktan yazılı açıklama, telefonda ya da kasette öğrenciyi çalışmaya yönlendirici öğretme,
- Aynı uzaktan öğretim çalışma materyali ile öğrencinin çalışmasına danışmanlık yapmak ve destek vermektir.

Yükseköğretimdeki yetersizliklerin bir sonucu olarak ortaya çıkan uzaktan öğretimde öğretici ve öğrenci arasındaki iletişim de kullanılan ders malzemeleri geleneksel öğretime göre özellik göstermektedir.

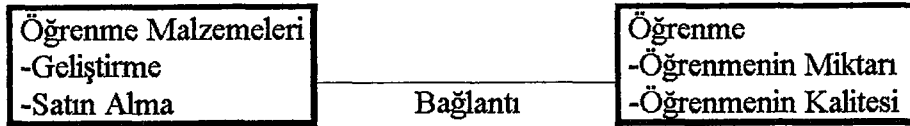
⁹ ALKAN, *Açık Üniversite*, s. 39.

¹⁰ KEEGAN, PERRATON ve SEWART., s.1-2.

Uzaktan öğretim sistemleri için unutulmaması gereken, öğrenciye ders malzemelerinin gönderilmesiyle öğreticinin görevi bitmiş sayılmamaktadır. Öğrenci tarafından da öğrenmenin gerçekleştirildiği düşünülmemektedir. Uzaktan öğretimde kullanılan malzeme ile öğrenme arasında bağlantı kurulmadıkça öğretme işinin tam olarak başarıldığı söylenemez.¹¹ Bu amaçla uzaktan öğretim öğrencisinin neyi ne kadar öğrendiğinin belirlenmesi önemlidir. Bu ilişki aşağıda verilmiştir.

Şekil 2

Uzaktan Öğretimdeki Öğrenme İçin Öğrenme Malzemeleri Arası İletişim

Kaynak: KEEGAN, PERRATON ve SEWART, s.14.

Öğretimde kullanılan öğrenme malzemeleri teknoloji ve eğitimdeki gelişmeler sonucunda giderek çeşitlenmiştir. Öğrenme malzemelerinin dönemler itibarıyla gelişimi dört başlık altında ele alınır. Birinci kuşak; demonstrosyanlar, sergiler, modeller, tahtalar, kartlar, grafikler, yazı tahtası, ikinci kuşak; kitaplar ve yazılı metinler, üçüncü kuşak; fotoğraflar, slaytlar, radyo, sesli filmler ve eğitim televizyonu, dördüncü kuşak ise dil laboratuvarları, bilgisayarlar, programlı öğretimle ilgili malzemelerdir.¹²

Bir yüzyıla yakın süredir varlığını sürdüren uzaktan eğitim sisteminde de aynı araç gereçler kullanılmaktadır.¹³ İlk uzaktan eğitim uygulamalarında grafiklerle destekli yazılı gereçler yardımıyla bilgi aktarımı sözkonusu iken, bugün bilgisayarlara doğru bir yöneliş sözkonusudur.

Uzaktan öğretim sisteminde yararlanılan öğretim malzemeleri: ¹⁴

- Basılı malzemeler,
- Görsel-işitsel malzemeler (Yayın yoluyla),
- Yüzyüze öğretim ve
- Uygulamalı etkinliklerdir. Bu malzemelerin uzaktan öğretim sistemi içindeki yeri Şekil 3'te gösterilmiştir.

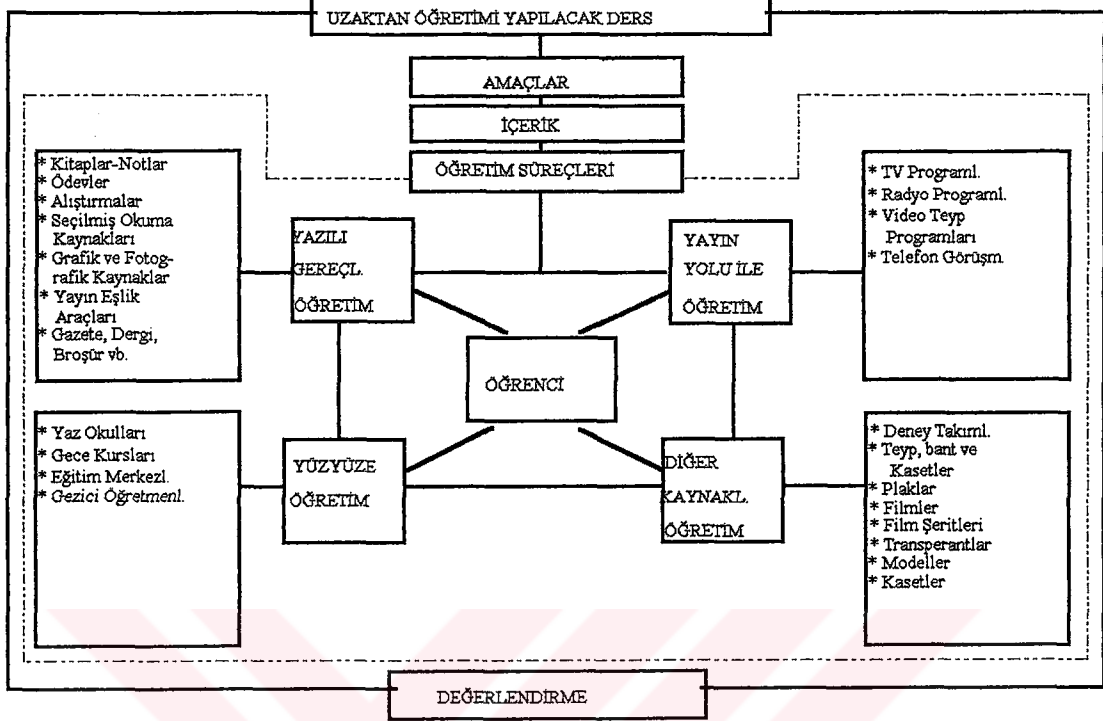
¹¹ Agk., s.13.

¹² SEWART, KEEGAN, HOLMBERG, s.15.

¹³ Agk., s.15.

¹⁴ Alişan HIZAL, *Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 122, Ankara, 1983, s. 31; GÖKDAĞ, s.10-11.

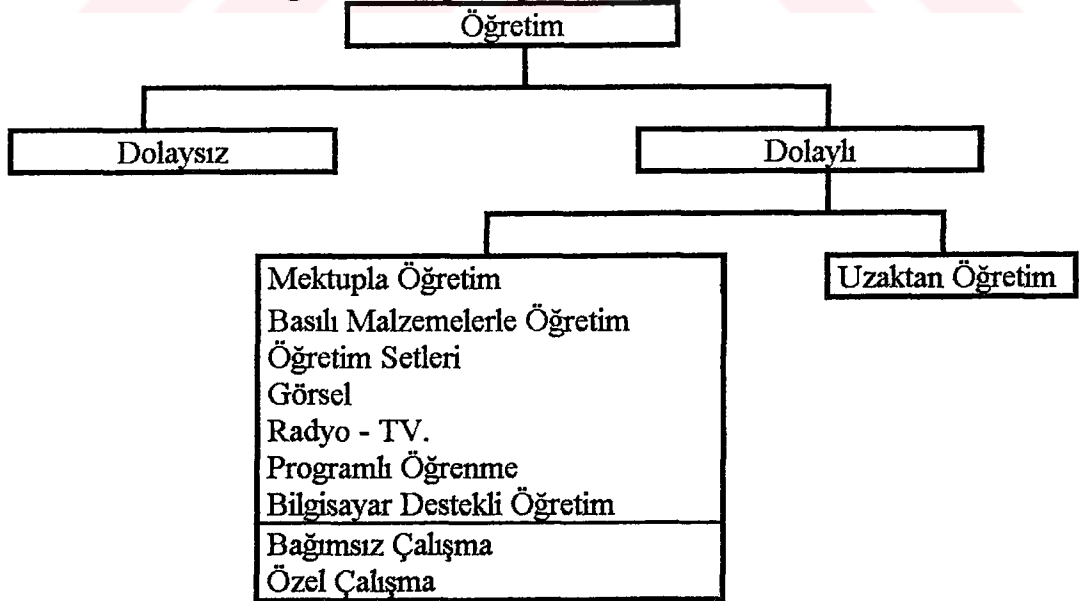
Şekil 3
Öğretim Süreçleri Modeli

Kaynak: HIZAL, s.210.

Öğretim, yüzyüze iletişimin varlığı ya da yokluğuna göre dolaysız veya dolaylı olarak tanımlanabilir. Bu ayırım Şekil 4'te verilmiştir. Bazı dolaylı eğitim biçimleri uzaktan öğretimin unsurlarını taşısa da hiçbirisi uzaktan öğretimin özelliklerine sahip olamaz.¹⁵

Şekil 4
Uzaktan Öğretimin Diğer Öğretim Biçimleri ile Olan İlişkisi

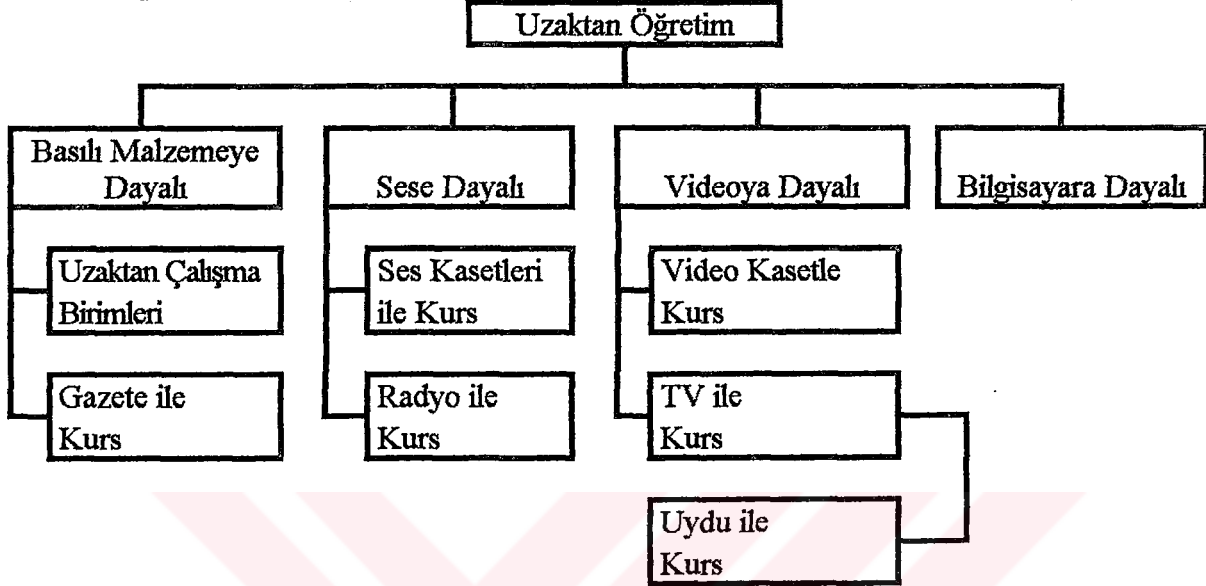

Kaynak: KEEGAN, *Foundation of Distance Education*, s. 22.

¹⁵ Desmond KEEGAN, *Foundations of Distance Education*, İkinci Baskı, Routledge, Landon, 1990, s.21

Uzaktan öğretim, öğretimde kullanılan malzemeler açısından dört başlık altında incelenmektedir.¹⁶ Bu sınıflandırma Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5
Öğrenme Malzemelerinin Kullanımı Açısından Uzaktan Öğretimin Sınıflandırılması

Kaynak: SEWART, KEEGAN, HOLMBERG, s. 15

Basılı malzemeye dayalı öğretim sisteminde, basılı malzemeler öğretim sisteminin en önemli parçasıdır. İngiltere Açık Üniversite'de öğretim sisteminin temeli basılı malzemeye dayalıdır. Yaklaşık % 80'i basılı malzeme, % 10'u radyo ve televizyona, % 10'u da yüzyüze seminer ve yaz okullarından oluşmaktadır.¹⁷

Sese dayalı uzaktan öğretim ise, okur yazarlık problemi olan öğrenciler ile dil öğrenme amacıyla olan öğrencilere uygundur.

Videoya dayalı uzaktan öğretimde televizyon(veya kablolu TV) ya da video kasetler öğretim malzemeleridir. Basılı malzemeler ise bu sistem içinde tamamlayıcı öğretim malzemeleri olarak kullanılmaktadır.¹⁸

Hem ses hem videoya dayalı programlar uyduların kullanılması ile gerçekleştirilmektedir. İlk uyduya dayalı uygulama (program) 1978'de 11. ICCE Dünya Konferansında Yeni Delhi'de gerçekleşmiştir.¹⁹ Bireysel ve grup çalışmalarında bilgisayar ve telekonferansların önemi artmaktadır. Bu iki araç uzaktan eğitimin yaşayan unsuru olağan mektupla öğretim gibi iki yönlü iletişim amaçları içinde de önemli yer tutar.²⁰

¹⁶ SEWART, KEEGAN, HOLMBERG, s. 15-16.

¹⁷ Desmond J. KEEGAN, "On Defining Distance Education", Ed. SEWART, KEEGAN, HOLMBERG, s.17.; Borje HOLMBERG, *Distance Education*, Kogan Page, London/Nichols Publishing Co., New York, 1977, s.50.;

¹⁸ KEEGAN, "On Defining", s.17.

¹⁹ Agk, s.18.

²⁰ HOLMBERG, s.50.

Türkiye’de Uzaktan Öğretim

Türkiye’de 1960 yılında ilk uzaktan eğitim sisteminden yararlanma girişimine kadar geçer sürede geleneksel eğitimde çeşitli sorunlar yaşanmıştır.

1923’de Kurtuluş Savaşı sonrası ülkenin diğer gelişmiş ülkeler düzeyine getirilmesi için eğitim çalışmalarına da hız verilmiş. 1924 Öğretim Birliği Yasası ile tüm okullar M.E.B.’na bağlanmıştır. Ancak hızlı toplumsal değişimler, eğitilmiş insan gücü ihtiyacı ve geniş kitlelerin eğitime ihtiyaç duyması, buna rağmen eğitimde çağın yeterli hızda gelişmemesi eğitimi okul duvarlarının dışına taşırarak, teknolojik imkan ve araçları işin içine katmıştır.²¹ Milli Eğitim Bakanlığı’nın 1960’da "Mektupla Öğretim Merkezi" olarak kurduğu uzaktan eğitim sisteminin ilk adımı 1974’e kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra ise örgün bölüme talebin artması sonucu iki, üç ve dört yıllık uzaktan öğretmen yetiştirme programları, sevk ve idarecilik programları açılmıştır. Yaz uygulamaları sırasında işe basılı malzemelerle başlanmış ancak Bakanlık’da bu sisteme karşı duyulan güvensizlik uzaktan eğitim sisteminin gelişimini engellemiştir. Ancak eğitimdeki sorunların siyasal görüşlere göre daha baskın gelmesi, Eylül 1975’de Milli Eğitim Bakanlığı’nca Yaygın Öğretim Kurumu (YAYKUR) adı altında modern eğitim teknolojisi kullanan, lise çıkışlılara eğitim imkanı sağlayan, yükseköğretim kapısındaki yığılmayı önleyen, iki yıllık ön lisans eğitimi ile ara insan gücü yetiştirilen bir yapılanmaya gidilmiştir. 1979’da yeni öğrenci alınmayarak kapatılan bu uygulamaların ardından 1981’de 2547 sayılı Yükseköğretim Yasası ile Uzaktan Eğitimin üniversite yapısı içinde ve 1982’de de 2809 sayılı Yasa ile Anadolu üniversitesi içerisinde merkezi şekilde yer alarak yürütülmesi kararlaştırılmıştır.²²

Bu fakültelerde okutulmakta olan dersler ve kayıtlı öğrenci sayıları dikkate alındığında uzaktan öğretim sisteminin ülkemizde kurumsallaştığı söylenebilir. Bu yapı içerisinde eğitim sorununun çözümünde önemli katkılar sağlayan A.Ö.F.’nin başlıca öğretim ortamları basılı malzeme, TV, radyo programları ve akademik danışmanlık etkinlikleri olmaktadır.²³

Literatür incelendiğinde 1980’li yıllara kadar uzaktan öğretimle ilgili geniş araştırmaların yapılmadığı görülmektedir. Ancak bu tarihten sonra yapılan çalışmalarda da uzaktan öğretimin süreçleri, yapısı, işleyişi, dayandığı temeller ve kullanılan yazılı ders malzemelerinin içerik düzenlemesi gibi konular incelenmiş, uzaktan öğretim sisteminin temelini oluşturan öğrenme ve öğretme araçlarında televizyon, radyo, bilgisayar, video,

²¹ İlhan ÖZDİL, *Uzaktan Öğretimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Öğretimin Yeri*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 69, Eskişehir, 1986, s.18-40; ÖZER, s.1-5; HIZAL, s.10-15.

²² Bekir ÖZER, “Türkiye’de Uzaktan Eğitim: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi’nin Uygulamaları”, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, s.4-5.

²³ ÖZER, s.12.

teletex ile öğretim süreçlerinin ele alındığı çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’de uzaktan öğretim sürecinde ilk ve temel araç olma özelliği taşıyan ders kitaplarının biçim ve görüntü düzenlemesine ilişkin bir araştırmaya rastlanmamıştır. Görsel düzenleme ve dikkatin ön plana çıktığı öğrenme ve öğretme sürecinde yazılı ders malzemelerinin görüntü ve biçimini ele alan az sayıda yerli kaynağın bulunduğu görülmektedir.

Uzaktan Öğretimde Malzeme Seçimi ve Gelişimi

Uzaktan öğretimde malzeme, öğreticiden öğrenciye bilgi göndermeye yönelik bir iletişim kanalı olarak değerlendirilebilir.²⁴ Bu sistemde yazılı ve basılı malzemeler hala uzaktan öğretimin önemli araçlarından birisi olma özelliğini sürdürmektedir. Bu arada TV, radyo gibi teyp, kayıt cihazı , slayt, filmler ve bilgisayarlar da uzaktan öğretimde kabul edilmiş araçlardandır.²⁵ Amaçlara uygun uzaktan öğretim malzemesinin seçimi için hedef kitlenin amaçları, ekonomik, sosyal ve politik yapısı, kavrama yeteneği ve bütçesi dikkate alınmalıdır. Bu özelliklerle birlikte ele alınması gereken bir diğer konu da malzemelerin hazırlanmasında dikkate alınacak unsurlardır. Bunlar:

- Yalnız önemli-gerekli bilginin içerilmesi,
- Öğrencinin anlayacağı yapı ve dilin kullanılması,
- Öğrencinin görevi ile içeriğin ilişkilendirilmesi,
- Anlamlı grafik kullanılması,
- Basit konulardan başlanması,
- Bilinenden bilinmeyene gidilmesi,
- Anahtar bilgilerin vurgulanması,
- Kısa ve net başlıkların kullanılması,
- Uygun uzunlukta metin kullanılması,
- İlgi çekici ödevler oluşturulması,
- Hem erkek hem de kadın için yazılması,
- Yayın hakkının saklı tutulması,

Uzaktan öğretimde kullanılan temel araçlardan birisi basılı malzemelerdir.²⁶ Etkin bir uzaktan öğretim sistemi için basılı malzemeler, ses ve görüntü malzemeleriyle desteklenmelidir. Ancak şu da unutulmamalıdır ki, uygulanan uzaktan öğretim sistemi

²⁴ SNELL, HODGSON ve MANN, s.151.

²⁵ Agk., s.151.

²⁶ Derek ROWNTREE, *Teaching Through Self-Instruction*, Kogan Page, London/Nichols Publishing Co., New York, 1986, s. 72.

kullanılacak malzemenin seçiminde önemlidir. Uzaktan öğretimde kullanılan malzemeler şu başlıklar altında ele alınmaktadır:²⁷

Basılı Malzemeler

- Ders kitaplar.
- Yardımcı ders kitapları ve kendi kendine çalışma klavuzu,
- Problemlerin yer aldığı kitaplar,
- Haritalar, tablolar, fotoğraf ve posterler,
- Gazeteler, dergi ve periyodik yayınlar,
- Öğrenci ve öğretici arasındaki yazışmalar,
- Bilgisayar destekli öğretim,

Ses-Görüntü

- Ses kasetleri veya diskleri,
- Video kasetleri,
- Radyo ve TV yayınları,
- Slayt ve filmler,
- Bilgisayar gösterisi,
- Etkileşimli video,

Stajlar

- Ev veya büro ortamında bulunan öğrencinin bireysel kullanımına sunulan malzemeler.
- Alan çalışması veya öğrencilerin yerel çevrelerindeki diğer kullanım. Örneğin; sosyal ya da ekolojik çevreler, yerel bitki örnekleri toplanması gibi,
- Yerel ofisler ve çiftliklerdeki çalışmalar,
- Öğrencinin çalışma alanı ile ilgili ödevler,

Bireylerarası Etkileşim

- Uzaktan :
 - * Öğrenci ve öğretici arasındaki telefon görüşmeleri,
 - * Öğrenciler arasındaki telefon görüşmeleri,
 - * Birkaç öğrencinin aynı anda öğreticiyle veya öğretici olmaksızın telefonda iletişim kurması,
 - * “Gerçek Zamanlı(Reel time)” bilgisayar konferansı,
- Yüzyüze:
 - * Öğrencinin iletişim içinde olduğu yardım grupları,
 - * Öğreticiler, yöneticiler, danışmanlarla iletişim,
 - * Öğreticiler ve diğer uzmanlar tarafından verilen seminerler,
 - * Günlük, haftalık, hafta sonu veya kısa süreli grup toplantıları.

²⁷ Agk., s.73.

Dünyada uzaktan öğretime baktığımız zaman uzaktan öğretim kuruluşları öğrenciyi birey olarak ele alıp tüm etkinlikler onun üzerine yoğunlaştırmaktadır.²⁸ Bir başka deyişle uzaktan öğretim etkinliklerinin öğrenci açısından bireyselleştirilmesine çalışılmaktadır. Uzaktan yapılan öğrenme ve öğretme etkinlikleri sırasında yararlanılacak eğitim araçlarının özellikle ders kitaplarının görüntü ve biçim açısından bireysel (kendi kendine) öğrenmeye imkan tanıyacak nitelikte hazırlanıp öğrenciye sunulması gerekmektedir.

Basılı Malzeme ve Uzaktan Öğretimde Basılı Malzeme Kullanımı

Eğitimde kullanılan araçlar amaçlara göre farklılıklar göstermektedir. Bu araçlar şu ana başlıklar altında ele alınabilir; yazılı ve basılı araçlar, işitsel gereçler, grafik ve fotografik gereçler, tüketim gereçleri ve diğer çeşitli gereçler.²⁹

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi açıköğretim ortamlarında basılı malzemeler en önemli grubu oluşturmaktadır. Şimdi basılı malzemelerin ne olduğunu ele alalım.

Basılı Malzeme

Eğitim araçlarının tarihsel gelişimine bakıldığında kitaplar ve yazılı metinler dört kuşak içerisinde ikinci sırada yer almaktadır.³⁰ Yazılı kaynaklar ders notları, el kitapları, kitaplar, grafik, gereçler, gazete ve süreli yayınlar, ödevler, problemler, alıştırmalar, kendi kendini değerlendirme soruları, radyo ve TV yayınları ile ilgili notlardan oluşur.³¹

Üç boyutlu bir öğretim yaklaşımına sahip uzaktan öğretim sisteminde yer alan basılı malzemelerle öğretim, yayın yoluyla ve yüzyüze öğretimden önce gelmektedir.

Uzaktan öğretim sistemi için özel olarak hazırlanmış öğretim ünitelerinin yazı, şekil ve fotoğraf şeklinde basılı öğretim malzemei haline getirilip öğrencilere düzenli aralıklarla gönderilmesiyle yapılan öğretime basılı malzemelerle öğretim adı verilmektedir.³²

Radyo, TV ve diğer araçların uzaktan öğretimde kullanılmasına göre daha kolay ulaşılabilen, daha rahat kullanılabilen, zaman açısından daha özgür hareket edebilen yazılı malzemeler, genellikle bilgi iletmenin temel kaynağı olma özelliğini sürdürmektedir.³³ Aşağıda yer alan tablo da farklı ülkelerdeki uzaktan öğretim sistemlerinde kullanılan yazılı malzemeler birkaç başlık altında toplanmıştır.

²⁸ HIZAL, s.28.

²⁹ ALKAN, *Eğitim Ortamları*, s.214.

³⁰ HIZAL, s.30.

³¹ Agk., s.31

³² ALKAN, *Açık Üniversite*, s.88.

³³ HIZAL, s. 47-48.

Tablo 1
Uzaktan Öğretimde Yararlanılan Yazılı Malzemeler

MALZEME GRUPLARI	HER GRUPTA YER ALAN MALZEMELER
1. KİTAPLAR, NOTLAR	* Ders Kitapları ve Notlar * Kaynak Kitaplar * El Kitapları * Rehberler, Çalışma Yöntemlerine İlişkin Öneriler
2. BİLGİ KONTROL, PEKİŞTİRME ve DEĞERLENDİRME GEREÇLERİ	* Öğrenci Yazılı Çalışmaları; - Ödevler - Alıştırmalar * Testler * Kendi Kendini Değerlendirme Soruları * Kompozisyon
3. SEÇİLMİŞ KAYNAKLAR	* Okunması Zorunlu Kaynak Kitaplar * Okunması İsteğe Bağlı Kaynak Kitaplar * Kaynak Metinler
4. GRAFİK MALZEMELER	* Grafikler * Fotoğraflar * Kartlar * Diyagramlar * Haritalar * Öğretim Levhaları * Şemalar
5. YAYIN EŞLİK MALZEMELERİ	* Radyo ve TV Program Metinleri * Yayınlarla İlişkin Etkinlik Açıklamaları * Dinleyici ve İzleyiciyi Uyarıcı Notlar * Öğretim Yaprakları * Kendi Kendini Kontrol ve Araştırma Soruları * Yayınlarla İlişkin Grup Etkinlik Önerileri
6. GAZETE, DERGİ ve BROŞÜRLER	* Günlük, Haftalık, Aylık Gazeteler * Dergiler * Broşürler

Kaynak: HIZAL, s. 49

Yazılı malzemelerin genel olarak bilgi verme, öğrenilenleri kontrol etme ve rehberlik yapma gibi işlevleri bulunmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında üniteler iyi basılmış resim, diyagram, fotoğraf ve yazılı unsurlar halinde olmaktadır. Bu kitapların baskıları öğrencinin not alarak kendi kendilerini değerlendirmelerine imkan tanıyacak şekilde hazırlanmaktadır.³⁴

Uzaktan öğretim ortamlarında yoğun olarak kullanılan basılı ders malzemeleri ders kitapları, yardımcı kaynaklar, ödev ve alıştırmalar biçimindeki yönergeler olarak gruplandırılabilir.³⁵

³⁴ İlhan ÖZDİL, *Uzaktan Eğitim Teknolojisi*, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 35, Eskişehir, 1985, s.46.

³⁵ Agk., s.45.

Uzaktan öğretimde etkin bir yere sahip basılı ders malzemelerinde yazılı bölüm kadar görsel yapıyı oluşturan, haritalar, fotoğraflar, resimler, diyagram ve şemalar grafik ve fotoğrafik gereçler de görsel duyu üzerinde etki oluşturmaktadır.³⁶

Uzaktan öğretim öğrencisi, öğrenimini kendi kendine yapmak gibi bir durumla karşı karşıya olduğu için yazılı malzemeler özellikle ders kitapları bağımsız öğrenme yeteneğini de geliştirme özelliğine sahiptir.³⁷

Temel öğrenme kaynağı olarak ders kitaplarının işlevleri bilgi verme, inceleme yapma, problem çözme, soru cevaplama, pratik çalışmaya yöneltmek olarak sıralanabilir.³⁸ Bunların içerisinde bilgi verme işlevi en başta gelenlerdendir.³⁹

Farklı toplumsal yapı ve eğitimden gelen öğrenme yeteneği farklı farklı öğrencilerin aynı tür yazılı gereçlerden yararlanması olumsuz bir durumdur.⁴⁰ Zaten öğretmenle iletişimi sınırlı olan öğrencinin en önemli bilgi kaynağı durumundaki kitapları daha verimli kullanması; kendi kendine öğrenmeye imkan veren, bireysel ayrıcalıkların gözetildiği ders malzemeleri hazırlamayı gerektirmektedir.

Bunun yanında öğrenciyi düşünen, gören canlı bir varlık olarak ele alırsak, bilgi kaynağı kitapların aynı zamanda biçim olarak da dikkat çekici hale getirilmesi öğrenme ve öğretme açısından fayda sağlayacaktır.

Sözlük anlamıyla bir şeyin uygun olan şekli, bir şeyin yapılışı, kuruluş veya görünüş özelliği, şekli⁴¹ ifade eden biçim, görüntü ile bir bütün halinde kullanılmaktadır. Görsel unsurların göz ve beyinde algılanmasından sonra bakılan şeyin şekli biçiminde oluşmaktadır.

Bu kavramlar her zaman bulunabilen, kolay taşınan, ucuza sahip olunan, sürekli bir doküman olan sözel öğretimden kalan boşluğu doldurmaya fırsat veren, ders kitapları kullanımında önemli yere sahiptir.⁴²

Basılı malzemeler eşyaları, olgu ve olayları yazılı semboller ve işaretlerle ifade edebilme özelliği açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu nedenle ders kitaplarında içerik düzeni, görüntü ve biçim ile ilgili; kolay okunabilirlik, dayanıklılık, kullanım kolaylığı, dikkat çekici olma konularına önem verilmelidir.

³⁶ ALKAN, *Eğitim Ortamları*, s.216.

³⁷ HIZAL, s.51.

³⁸ ALKAN, *Açık Üniversite*, s.115; HIZAL, s.51

³⁹ ALKAN, *Açık Üniversite*, s.114.

⁴⁰ HIZAL, s.52.

⁴¹ GÖVSA, Cilt. 1, s.280.

⁴² Aynur SİVRİKAYA, *Ders Kitaplarındaki Grafik Gereçlerin Eğitim Teknolojisi İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 1989, s.6.

Özellikle öğrenci ile öğretmenin sıkça bir araya gelemediği uzaktan eğitim sisteminde hazırlanan ders kitaplarının görüntü ve biçim (içerik düzenlemesi ve biçimsel özellikler) açısından daha özenle hazırlanmasına çalışılmaktadır.

Uzaktan öğretim ders kitapları içeriği oluşturan metinle ilgili görsel unsurlar; yazı karakteri, punto, satır uzunluğu, satır arası boşluk, sayfada metnin kapladığı alan (sağ -sol, alt-üst boşluklar), kağıt kalitesi, kapak rengi, tasarımı gibi biçimsel özellikler ve grafiklerle ilgili fotoğraf, tablo, şekil, grafik gibi görüntü unsurlarından oluşmaktadır.

Uzaktan Öğretim Tekniği ile Hazırlanmış Ders Kitaplarında Görsel Düzenleme

Uzaktan öğretimde "iyi" ya da "kötü"nün ölçüsü, basılı ders malzemelerinin sayfa sayısı ve kalınlığının görüntüsü ile değerlendirilmez.⁴³ Basılı malzemelerin belirli ilkelere göre düzenlenen metin ve grafik araçlarla desteklenmesi, bu malzemelerin daha nitelikli olmasına, öğrencinin ilgisini çekerek dikkatle okunmasına ve öğrenmesine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle hedef; basılı malzemelerde sayfa sayısı değil, kapsanan metnin ve grafiklerle ilgili görsel malzemelerin (grafikler, diyagram, tablo, çizelge, resim vb.) anlaşılabilir olmasıdır.

Geleneksel ders kitabı ile iyi bir açıköğretim kitabı arasındaki temel farklardan birisi, ikinci kitabın görsel olarak daha teşvik edici olmasıdır. Burada görsel unsurların öğrenci açısından bir amaç taşıyor olması gerekmektedir. İyi bir açıköğretim kitabı hedef belirlendikten sonra metin (konu), görsel bilgi (diyagram, fotoğraf, resim, vb.), beyaz (boş) alan kullanımı, malzemenin yapısı, işaretleme gibi unsurları kapsamaktadır.⁴⁴

Uzaktan öğretime uygun malzeme hazırlarken (planlanırken) izlenecek yol Şekil 6'da verilmiş ve basılı malzeme hazırlanmasında görüntü ve biçimle ilgili düzenleme şeklin ikinci aşamasındaki gibidir.

Basılı Malzemeleri Etkili Hale Getirme

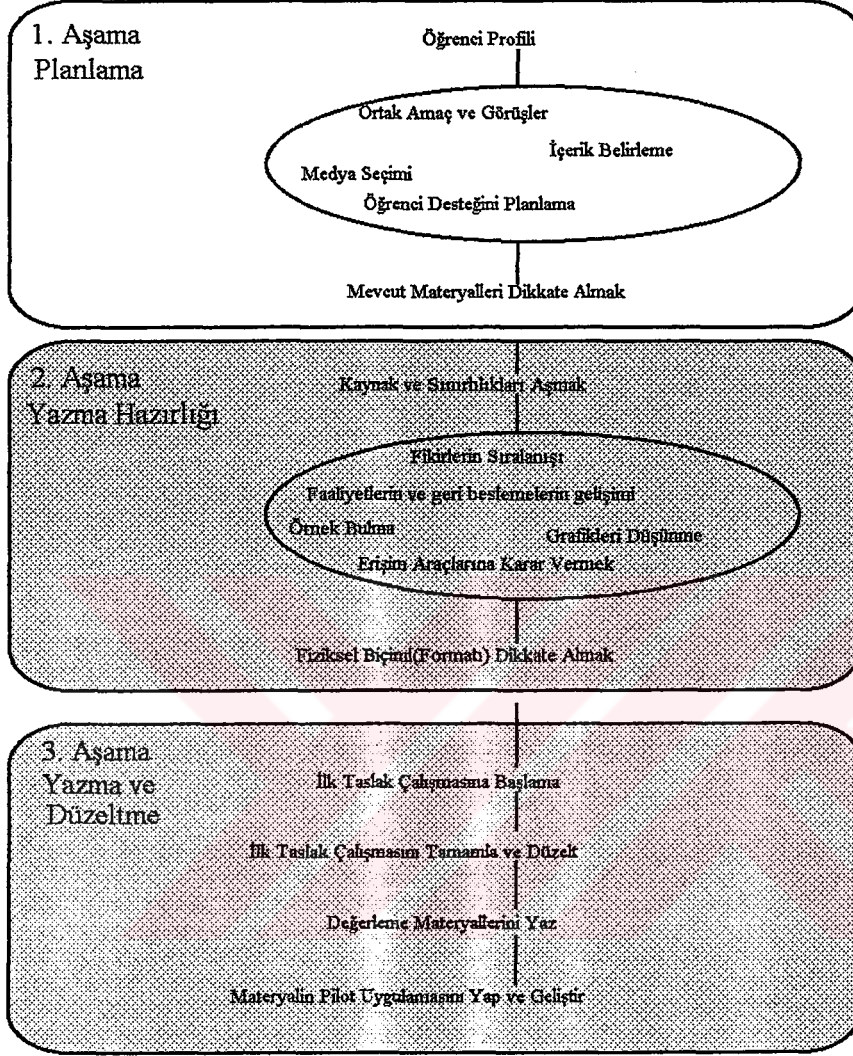
Uzaktan öğrenme kendi kendine çalışan öğrenci için sıkıcı olabilmektedir. Bu nedenle konuyu dikkat çekici hale getirmek amacıyla bir takım unsurlardan yararlanmak faydalı olmaktadır.

Uzaktan öğretim ders kitaplarında fiziksel formatın çeşitliliği, öğrenciye yeni fikirler kazandırarak tekrar tekrar sayfalara geri dönme isteği yaratmaktadır. Sayfaların birbirinden farklı yapıda olması öğrencinin öğrenme ve hatırlamasına yardımcı olacaktır.

⁴³ Phil RACE, *The Open Learning Handbook*, Kogan Page, London Nichols Publishing, New York, 1989, s.60.

⁴⁴ RACE, s.60-61.

Şekil 6
Malzeme Hazırlama İçin Akış Diyagramı

Kaynak: Derek ROWNTREE, *Preparing Materials for Open Distance and Flexible Learning*, Kogan Page, London, 1994, s.86.

Basılı malzemenin görsel düzenini çekici hale getirmenin bir diğer yolu da (görsel unsurlar) resimler kullanmaktır. Haritalar, diyagramlar, grafikler, çizim ve fotoğraflar sayfayı daha ilginç yapabilmektedir.

Basılı sayfanın düzenlenmesi öğrencinin yönlendirilmesinde etkili unsurlardandır. Örneğin; iki kolon halinde basılı sayfalar, büyük bir fotoğraf kullanımı veya okuyucunun kendi bilgilerini ilave edebilmesi için tek sütuna çevrilebilir.⁴⁵

⁴⁵ Derek ROWNTREE, *Teaching Through Self-Instruction*, Kogan Page, London/Nichols Publishing, New York, 1986,s.152.

Geleneksel yapı içinde paragrafların düzenlenmesinde farklı uygulamalarla karşılaşmaktadır. Örneğin; listelerin her birine bir numara verilebilmekte ya da basitçe nokta işareti konulabilmektedir.

Yazılar özel bir anlam ifade etmesi istenirse kutu içinde verilebilmektedir.

Anlamını kuvvetlendirmek(vurgulamak) için bir ya da iki cümle(daha fazla olmamalı) koyu zemin üzerine beyaz(dişi) yazı ile verilebilmektedir.

Resim çevresindeki baskı blokları (cümleleri) okların işareti ile okuyucu tarafından yorumlanabilmektedir.

Baskı blokları şekli tartışılan konuyu yansıtabilmektedir. Örneğin; basılı cümlelerde nükleer savaş tartışılıyorsa bu nükleer patlamanın görüntüsü mantar şeklindeki yazı düzenlemesi ile verilebilmektedir.⁴⁶

Görsel Düzenleme ile İlgili Özellikler

Sayfa düzeninde biçimsel unsurlar, tipografik unsurlar ve görsel unsurlar bu başlık altında ele alınmıştır.

Sayfa Düzeninde Biçimsel Unsurlar

Kağıt Kalitesi

Uzaktan ve örgün eğitim yapan kurumlar için hazırlanacak ders kitaplarında kullanılan kağıt, gözü yormayacak şekilde mat, kolay yıpranmayan, şeklini uzun süre koruyabilecek nitelikte olması gerekmektedir.⁴⁷ Kullanılan kağıdın kalite düzeyi, ders kitaplarında kullanılan görsel malzemenin netliğini ve başarısını da etkilemektedir.

Kitap Boyutu

Sayfa büyüklüğü ile de ilgili olarak, ders kitapları değişik şekil ve büyüklüklerde olabilir. Boyutu etkileyen harf büyüklüğü, yazılar ve çizgi gibi unsurlar düşünülerek tipografik tasarım yapılmaktadır. Örneğin büyük boydaki yazıların bir cep sözlüğünde veya bir gazetenin tek sütununda görmek hoş olmaz.⁴⁸ Daha sonraki kararları etkileyecek olan sayfa büyüklüğü, okuyucuya görsel unsurları sergilerken, bunların kolayca gözden geçirilip, iyi kötü detayların çabuk farkedilmesini sağlar.

⁴⁶ Agk., s.154.

⁴⁷ SİVRİKAYA, s.9.

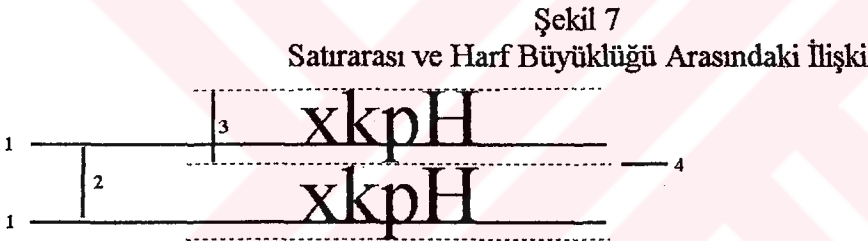
⁴⁸ James HARTLEY, *Designing Instructional Text*, 2. Bası, Kogan Page, London/Nichols, New York, 1985 s.9.

A4 boyutundaki bir kitap sayfası bir, iki veya üç sütuna bölünerek ve büyük fotoğraf kullanılarak okuyucu üzerinde istenen etkiyi yaratma gücüne sahip olacaktır.⁴⁹

Uzaktan öğretim tekniğine göre hazırlanan ders kitaplarında yazılı metin kadar görsel unsurlar (fotoğraf, grafik, diyagram, tablo, şema) da konunun anlaşılmasında önemli oldukları için, bu unsurların küçük boyutta ve küçük alt yazılarla verilmesi konunun anlaşılmasını güçleştirmektedir.⁵⁰

Harf Büyüklüğü

Eğitim malzemesi hazırlanırken harf büyüklüğü ve puntosunu etkili kılan faktörlerden birisi de satır uzunluğu ve satır arası boşluklardır. Örneğin bir çocuk kitabında satır uzunluğu en çok üç-dört kelimelik bir alan ile sınırlı iken, yetişkinlerin A5 boyutundaki ders kitaplarında ise beş harfli dokuz veya on kelimelik satır uzunluğu olmaktadır. A4 boyutundaki bir sayfada ise satır onbeş kelimeyle sınırlıdır.⁵¹

Kaynak: HARTLEY, s.21.

- 1 temel satır
- 2 satır boşluğu
- 3 harf büyüklüğü
- 4 satırlararası boşluk

Uzaktan öğretim ders kitaplarında farklı yazı karakterleri kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları; Palatino, Helvetica, Times, Architect, Garamond Narrow, New Century, Schoolbook, Swing, Stone'dur. Yazı başlıkları 12 punto, metin ise 10 punto İtalic Helvetica ile yazılabilmektedir.⁵²

İlkokul düzeyindeki ders kitaplarında 10 puntoluk, süslü olmayan, sade harfler kullanılırken uzaktan eğitimdeki ders malzemelerinde öğrencinin aklını karıştırmayacak, baskıda netlik kaybı çok olmayacak karakterler seçilmektedir. Baskı sırasında özellikle parlak veya çok beyaz kağıtta okumakta güçlük yaratacak çok açık veya gözü çok yoran koyu harfler, birbirine değecekmiş gibi sıralanan harfler öğrencinin okuma isteğini kırabilir.

⁴⁹ Agk, s.9.

⁵⁰ Agk, s.10.

⁵¹ Agk, s.21.

⁵² ROWNTREE, *Preparing Materials for Open Distance and Flexible Learning*, s.131.

Genelde eğitim malzemelerinin basımında birbirine yakın satırlar, birbirinden yeterince uzak karakterler, düzenli ve tasarımda özel durumlar dikkate alınmalıdır.⁵³

Satır Uzunluğu ve Kolon

Uzaktan öğretim malzemelerinde en çok yapılan temel hata, çok uzun cümle kullanmaktır. Geleneksel kitap sayfasından geniş olan A4 kağıtlarında yer alan bir uzun satır okuyucuyu yorar. Okuyucunun gözü sıranın sonunda yorulur ve bir sonraki satırı bulmakta zorlanır.

Okuyucunun işini kolaylaştırmak burada olduğu gibi kısa satırlarla mümkündür. Bir sırada yaklaşık 60-70 karakter (harf ve/veya boşluk) yer alırsa okuma daha rahat olur. Ancak daha uzun satırlarda aralar açılırsa ve karakter büyütülürse kolay okunabilir hale getirilir.

Eğer sayfa tam olarak kullanılmak istenirse (A4) boşlukları açarak uzun satıra 60-70 karakter sığdırılır. Diğer bir seçenek ise metinde daha küçük punto kullanılarak iki ya da daha fazla kolon olarak düzenlenmesidir. Burada önemli olan "beyaz alan" kullanımı az olursa, çok koyu bir sayfanın okuyucunun dikkatini dağıtacağıdır. Bu nedenle sayfadaki beyaz alan ve geniş boşluklar öğrencilerin öğrenmesinde önemli rol oynar.⁵⁴

Bir A4 dikey sayfa bir iki hatta üç sütun halinde basılabilmektedir. Bir yatay A4 sayfası ise üç veya dört sütun olabilmektedir.

Eğer tek bir kolon kullanılıyorsa, kolonun ideal genişliği, sayfa genişliğinin üçte birinden büyük olmamaktadır. Ancak küçük punto kullanılıyorsa kolonların sayfa genişliğinin üçte ikisini aşmamasına dikkat edilmektedir.⁵⁵

Yazı boyu çok geniş olan yazıların okunması zorlaşmaktadır. Çünkü satırları birbirine yakın olan yazılarda okuyucunun gözü sürekli gelecek satır başında olacağı için göz sürekli ertelenmektedir. Araştırmalar yazının rahat okunabilmesi için en fazla satır uzunluğunu 60-70 karakter (harf ve/veya boşluk) olarak göstermiştir.⁵⁶

İzleyen sayfadaki örneğe bakıldığında, A'daki uzun satırın okunması kısa olan B' den daha zordur. Yine de C ve D'de olduğu gibi uzun satırlar arasındaki fazla boşluklar A'nın okunabilirliğini arttırmaktadır. D'de kullanılan boşluk ve satır genişliği, daha geniş punto kullanılan E'ye göre daha okunaklı olmaktadır.⁵⁷

⁵³ James HARTLEY, *Designing Instructional Text*, 2. Baskı, Kogan Page, London/Nichols, New York, 1985. s.24.

⁵⁴ ROWNTREE, *Preparing Materials for Open Distance and Flexible Learning*, s.132.

⁵⁵ ROWNTREE, *Teaching Through Self-Instruction*, s.284.

⁵⁶ Agk., s.284.

⁵⁷ Agk., s.286.

Şekil 8
Çeşitli Satır Uzunlukları ve Boşlukları

- A** Küçük puntolarla çok kolon kullanımı sayfada daha çok kelimeye yer vermektedir. Ancak çok yoğun baskılı sayfalar okuyucuyu ürkütmektedir. Sıkça basılmış sayfalar okuyucuya kitap boyunca çok geniş bir iş yapıyormuş düşüncesi vermektedir.
- B** Küçük puntolarla çok kolon kullanımı sayfada daha çok kelimeye yer vermektedir. Ancak çok yoğun baskılı sayfalar okuyucuyu ürkütmektedir. Sıkça basılmış sayfalar okuyucuya kitap boyunca çok geniş bir iş yapıyormuş düşüncesi vermektedir.
- C** Küçük puntolarla çok kolon kullanımı sayfada daha çok kelimeye yer vermektedir. Ancak çok yoğun baskılı sayfalar okuyucuyu ürkütmektedir. Sıkça basılmış sayfalar okuyucuya kitap boyunca çok geniş bir iş yapıyormuş düşüncesi vermektedir.
- D** Küçük puntolarla çok kolon kullanımı sayfada daha çok kelimeye yer vermektedir. Ancak çok yoğun baskılı sayfalar okuyucuyu ürkütmektedir. Sıkça basılmış sayfalar okuyucuya kitap boyunca çok geniş bir iş yapıyormuş düşüncesi vermektedir.
- E** Küçük puntolarla çok kolon kullanımı sayfada daha çok kelimeye yer vermektedir. Ancak çok yoğun baskılı sayfalar okuyucuyu ürkütmektedir. Sıkça basılmış sayfalar okuyucuya kitap boyunca çok geniş bir iş yapıyormuş düşüncesi vermektedir.

Kaynak: ROWNTREE, *Teaching Through Self - Instruction*, s. 286

Eğer baskıda tek kolon ve sayfanın üçte ikisi kullanılıyorsa, sayfanın bir tarafında geniş bir boşluk elde edilebilmektedir. Bu boşluklar; kenar başlıklar, paragraf numaraları, dip notlar, yeni bahsedilecek teknik terimlerin tekrarlanması, küçük çizimler, tüm sayfa genişliğini kaplayacak geniş resimler, resim başlıkları, görüntü işaretleri, sözlü eğiticiler ve okuyucuların kendi notları, yorumları için kullanılabilir.

Kelime Aralıkları

Eğitim malzemelerinde eğer yazının sağ kenarında taşmalar yoksa metindeki tüm satırlar eşit uzunlukta olmakla birlikte satırlarda kelimeler arası boşluk değişebilecek ve satır sonlarındaki kelimeler tire ile kesilip birleştirilebilecektir.⁵⁸

Kelimelerin ayırt edilebilmesi için kelime aralıkları yeterli büyüklükte olmalıdır. Kelime arası genişlik, normal metnin % 25'i kadar olursa istenen etki sağlanmış olur.

Sürekli Metin

Uzaktan öğretim tekniği ile hazırlanmış ders kitaplarında devam eden metnin bir satırının uzunluğu 12 cm'nin üstüne çıkılmamaktadır. Metin sonları aynı hizada (blok cümle-matbuu cümle) olan cümlelerde kenar uyumu, elde olmadan gereksiz aralıklara ve okuma sırasında okuyucuyu rahatsız eden kelime bölünmelerine neden olmaktadır. (Örneğin: i- çermek).⁵⁹

Sayfa Düzeninde Tipografik Unsurlar

Uzaktan eğitim ders kitabı için sayfa şekline ve metine karar verildikten sonra diğer önemli unsur metindeki basılı alanların nasıl kullanılacağına karar vermektir. Bunlar:

- Yazı yüzü veya fontu(harf stili)
- Yazı boşlukları
- Başlıklar
- Cetveller ve sınırlardır.

Basılı malzemelerde kullanılan yazı karakteri kullanılan bilgisayar yazıcısının özelliklerine de bağlıdır. Yazıcılardan alınabilecek karakterler pica, elite, san serif, italik, script vb. şeklinde çok çeşitli olmaktadır.

Ders kitaplarında ana metinlerde bir inch başına 10 karakter düşen Pica ve inch başına 12 karakter düşen San Sherif yazı şekli uygun olmaktadır. İtalik veya Script yazı yüzü, ikiden çok paragrafta kullanıldığında sıkıcı olmaktadır. En uygun yazı yüzü Elit ve en sık kitaplarda gözlenen 10 veya 11 punto yazı olmaktadır. Ayrıca bu büyüklük sayfa çok yoğun olmadan bir sayfada daha çok kelime kullanımına olanak tanımaktadır.⁶⁰

Uzaktan öğretimde ders kitaplarının tümünde belirli bir yazı karakteri kullanılırken zaman zaman farklı yazı stilleri de kullanmak ihtiyaç haline gelmektedir. Farklı ders kitapları için daha kolay ayırt edilmesini sağlayacak birden fazla yazı karakteri kullanılması

⁵⁸ HARTLEY, s.23.

⁵⁹ Frank DOERFERT, *Zur Wirksamkeit Typografischer Elemente in Gedruckten Fernstudienmaterialien*, Hagen, Kasım 1980, s.94.

⁶⁰ ROWNTREE, *Teaching Through Self-Instruction*, s.290.

mümkün olmaktadır. Aşağıda bu amaçla kullanılabilecek dört olası kullanım sıralanmıştır.⁶¹

- normal yazı karakterinden farklı ikinci bir yazı karakteriyle, örneğin italik,
- renkli yazı kullanımı, örneğin içindekiler bölümü,
- özel ifadeler için paragraf ve/veya kutular kullanmak,
- çok kullanılmamakla birlikte bölümlerin el yazısı ile yazılması.

Uzaktan eğitim alanların genelde bir metnin iç yapısında tipografik işaretlerden yana olduklarından yola çıkılırsa, farklı yazı biçimleri ile vurgulanan metin unsurlarının değişik, önceden açıklanma işlevleri açısından etkili olduğu düşünülür.

Metindeki kimi bölümler metnin yapısı açısından yapısal bir işlev üstlenir. Bu nedenle önemli unsurlar vurgulanmaktadır (içindekiler sayfası, bölüm başlıkları, alt başlıklar gibi) ki metnin yapısı anlaşılabilir veya metin bölümleri kolayca bulunabilsin.

Bölümlerde özellikle vurgulanan metin unsurları şunlardır:

- Sütun başlıkları
- Ana başlıklar
- Bölüm başlıkları
- Alt başlıklar
- Dipnotlar
- Notlar
- Okuma ipuçları
- Alistirmalar
- Örnekler
- Yazar tarafından önemli olarak işaretlenen tarihler
- Resimler ve grafiklerle ilgili başlıklardır.

Çok fazla metin unsuru olması durumunda, değişik metin unsurları için aynı yazı biçimi kullanılabilir. Aksi durumda her metin unsurlarına ayrı yazı biçimi kullanmak karmaşık bir sayfa oluşturabilir. Uzaktan öğretimde ders kitapları hazırlanırken;⁶²

⁶¹ Agk., s.291.

⁶² DOERFERT, s.89-90.

- Ana metin genelde : 10-12 Times
- Sütun başlığı : 9 Futura Light
9 Futura 3/4 etli
- Ana başlıklar : 14 Futura 3/4 etli
- Bölüm başlıkları : 14 Times yarı etli
- Alt başlıklar : 12 Times yarı etli
- Dipnotlar : 9-10 Times genelde
- Notlar : 9 Times
- Sayfa numaraları : 10 Times
- Okuma ipuçları : 10 Times
- Alıştırmalar : 10 Times olarak kullanılabilir.

Kelime biçimleri oluşturan seri fan yazı tipi Times (kapalı) uzaktan öğretimde sıkça kullanılmaktadır. Seri fan yazılar için tanıma süreleri kısa tip olanlarında daha kısadır. Seri fan olmadan kullanılan yazılar (Futura) yalnız sütun başlıklarında ve resim altlarındaki yazılarda kullanılmaktadır. Bu da kullanılan çeşitli yazı biçimleri arasında ayırım yapma ve farklı tip yazı kullanımının farkedilmesinde ve metin bölümlerinin anlamlı bir şekilde ayrılmasında fayda sağlamaktadır.⁶³ Yazarlar farklı büyüklükte, siyah matbaa harfleri kullanarak alt başlıkları anabaşlıklardan ayırabilmektedir. Yazar için hangi büyüklüğün, koyuluğun, puntonun, önemli noktaların kağıtta göze çarpmasını sağlayacağını bilmesi önemlidir. Bunu basımcıya, yayımcıya anlatabilmesi için ise hangi rengin neyi anlatacağına dair bir anahtar taslak ve malzemede renkli şifreli alt çizgiler kullanmak gerekmektedir. Bu nedenle sayfa kenarındaki boşluklar (marjlar) açıklamalar, anlatımlar için en uygun alanlardır.⁶⁴

Başlıklar

Uzaktan öğretim öğrencisinin en büyük yardımcısı ders kitaplarındaki başlıklar olmaktadır. Konuların derlenerek küçük gruplar haline getirilmesi, bölümlerin oluşturulmasında ve ayrılmasında kolaylık sağlayacaktır. Bunun sonucu olarak bir sayfada yer alan birkaç başlık daha sonra gelecek konular ve yeni başlıklar hakkında öğrenciye ipucu verecek, öğrencinin dikkatinin sürekli olması sağlanabilecektir. Örneğin; bu yöntemle oluşturulan “soru başlıkları”, cevapların bir an önce öğrenilmesi için öğrencide istek yaratacaktır.⁶⁵

İngiltere’de Algonquin uzaktan öğretim uygulamasının yazarları için hazırladığı rehber kitaba göre ana başlıklar kalın matbaa harfleriyle, koyu ve düz şekilde sol kenara

⁶³ Agk., s.90.

⁶⁴ RACE, s.71

⁶⁵ Agk., s.70.

yazılmaktadır. ikincil önemli başlıklar ise yine koyu fakat daha küçük boyutta, büyük harfle düz şekilde sol kenara yazılmakta, yazıdaki görüntü birbirine uygun olmaktadır.⁶⁶

Büyük Harf Kullanımı

Kelimelerin sadece büyük harflerden oluşması küçük harflere göre her bir karakterin daha az ayırt edici bilgi içermesine neden olmaktadır.⁶⁷ Diğer bir ifadeyle, metin içinde sadece büyük harf kullanılması kavramayı güçleştirmektedir. Aşağıda büyük ve küçük harf kullanımına bir örnek verilmiştir.

AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ

Açıköğretim Fakültesi

Ana başlıklarda büyük harfler, ara başlıklarda büyük ve küçük harfler öğrencinin algılamasında yardımcı olmakta; ancak çevresinde aralık (boşluk) bırakılmasına rağmen büyük harf kullanımı en azda tutulmaktadır.

VURGULAMAK İÇİN DE KULLANILAN BÜYÜK HARFLER daha az becerikli okuyucunun aklını karıştırabilir. Aynı şekilde altı çizili veya el yazısı da okuyucuyu şaşırtabilmektedir. Eğer diğerlerinden ayırt edilmesi gerekli ise kelime şeklinin geometrik özellikleri değiştirilmeden, küçük harflerin belirginleştirilerek uygulanması amaca uygun olabilmektedir. Ancak yine de farklı olmasına çalışırken, harf stilinde, büyüklüğünde, belirginliğinde, renginde pozisyonunda aşırıya kaçılmamaktadır.⁶⁸

İtalik Harf Kullanımı

Diğer harf stillerine göre daha sıkışık, satıra daha çok karakter sığdırma yöntemi olan italik harf kullanımı okumayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle "küçük çocuklar için tasarlanmış okul kitaplarında italik basım şekli gereksizdir." Uzaktan öğretimde ise ders kitaplarında kullanılan italik karakter kelimenin vurgulanma aracıdır ve başlıklarda yer verilmektedir.

Sayı - Rakam Kullanımı

Özellikle matematiksel metinlerde, harf yüzleri ile ilgili olarak kimi rakamlar alçalıp yükselen görünümündedir. Bu durumun yarattığı düzensizlik okuyucunun aklını karıştırabilmektedir.⁶⁹ Aynı zamanda konu başlıkları yanında yer alan sıralamayı gösteren rakamlar da uzaktan öğretim ders kitabında konu takibini kolaylaştırıcı unsurlardandır.

⁶⁶ _____, *Guidlenes for Writers*, Algonquin Works, ?, ?, s.7.

⁶⁷ HARTLEY, s.24.

⁶⁸ Agk., s.25.

⁶⁹ Agk., s.25.

Beyaz Boşluk Kullanımı

Çeşitli kullanımları olan beyaz boşluklar açıköğretim malzemelerini, geleneksel ders kitabından ayırmakta ve daha kullanışlı hale getirmektedir.

Öğrencilerin cevaplarını yazması, ilave notlar alması, önemli yerlerin göze çarpması gibi kullanım amaçları olan boşluklar, öğrencinin malzemeyle bütünleşmesine, kitaba sahip çıkmasına yardım eder. Çizelgelerdeki, kelime ve rakamlardaki boşlukları dolduran öğrenci kendini malzemenin içine koyar.⁷⁰ Ancak boşluğun ölçüsü de sorulan soru ya da konunun amacına uygun olmalı ki; öğrenci bir cümlelik cevap yazmak için yarım sayfalık boş alanla karşılaşp şaşırmasın.

Her an ulaşabileceği, soru sorabileceği bir ortamdan ayrı uzaktan öğretim öğrencisi için basılı malzeme-ders kitabı en önemli unsurlardandır. Metinleri okurken konuyu anlama kavrama kolaylığı sağlayan sayfada kullanılan beyaz aralıklar uzaktan öğretim ders kitabında kullanılması gereken görsel unsurlardandır.

Ana metne aydınlık katan, harfleri, kelimeleri, cümleleri ve paragrafları birbirinden ayıran aralıktır. Kelimeleri noktalama işaretleri ile ayıran, alt bölümleri ve bölümleri, alt başlıkları birbirinden ayıran yine boşluktur (aralıktır). Metnin anlaşılmasında önemli yardımı olduğu ileri sürülen boşluklar göz hareket ile yakından ilgilidir. Bir satırın başlangıcının göz hareketi incelemelerinde belirgin şekilde etkiye sahip olduğu ve kuralsız şekilde başlayan (şiiir veya şekil başlıkları gibi) metinde, düzenli aralıklarla yazılmış metne göre etkinin gerilediği görüşü ortaya atılmıştır.⁷¹

Bazı psikologlara göre de metinde yeterli ve dengeli boşluk, okuyucunun metindeki fazlalıkları kolayca görerek, hızlı okumalarına, metnin hangi bölümlerinin kendilerine uygun olduğunu görmelerine, dokümanın tüm yapısını kavramalarına yardım etmektedir.⁷²

Sayfalardaki aralıklar (boşluklar) bir dikey bir de yatay olarak ele alınırsa bunlardan ilkinin planlı kullanımı okuyucuya metni daha açık gösterebilmektedir. Paragraflar, alt ve ana başlıklar da metnin unsurlarını birbirinden ayırmada yardımcı olmaktadır. Örneğin; paragraflar ekstra bir satırla ayrılabilir, alt başlıklar paragraftan iki ekstra satır yukarıda ve bir aşağıda olmak üzere ayrılabilir. Ana başlıklar ise metinden dört ekstra satır yukarıda ve iki aşağıda olmak üzere ayrılabilir.

⁷⁰ RACE, s.72.

⁷¹ HARTLEY, s.27.

⁷² Agk., s.27.

Şekil 9
Geleneksel ve Önerilen Metin Düzenlemeleri

Harf Kullanımı

Küçük harfle birlikte kullanılan kelimeler grubu içindeki büyük harfler daha az özellik belirten bilgi içerdiği için bu kelimenin tanınması daha kısa sürede gerçekleşmektedir. Bunun yanında tüm metnin büyük harflerle dizildiği durumlarda okunması zor olduğu için küçük harf kullanılmaktadır.

Ana başlıklarda ve büyük harfler ara başlıklarda büyük ve küçük harfler öğrencinin algılamasında yardımcı olmakta ancak çevresinde aralık (boşluk) bırakılmasına rağmen büyük harf kullanımı en azda tutulmaktadır.

Geleneksel metin düzenlemesi

Harf Kullanımı

Küçük harfle birlikte kullanılan kelimeler grubu içindeki büyük harfler daha az özellik belirten bilgi içerdiği için bu kelimenin tanınması daha kısa sürede gerçekleşmektedir. Bunun yanında tüm metnin büyük harflerle dizildiği durumlarda okunması zor olduğu için küçük harf kullanılmaktadır.

Ana başlıklarda ve büyük harfler ara başlıklarda büyük ve küçük harfler öğrencinin algılamasında yardımcı olmakta ancak çevresinde aralık (boşluk) bırakılmasına rağmen büyük harf kullanımı en azda tutulmaktadır.

Önerilen metin düzenlemesi.

Kaynak: HARTLEY, s.28.

Geleneksel metin düzenlemelerinde baskı sütunlarının sağ ve sol kenarlarında bir düzlük olmaktadır. Bu da aynı uzunlukta düzenlenmiş kelimeler arasında boşluklar değiştirilerek ve bazen de tireleme ile mümkün olmaktadır. Eğitim malzemelerinde metin dizilirken her sözcük arasında tutarlı boşluk sağlanarak farklı yapıda; aynı uzunlukda düzenlenmemiş metinler de üretilmektedir. Sağ kenarı aynı uzunlukta düzenlenmemiş (her sözcük arasında aynı miktarda boşluk bulunan) metinlerin daha az becerikli (küçük çocuklar veya yaşlılar) okuyucular için daha yararlı olduğuna inanılmakla birlikte, maliyetle ilgili olarak bu sistem bilgisayar kökenlilere göre de daha kolay olmaktadır.

Aynı uzunlukta düzenlenmemiş metinde, hiç bir satır yeni bir cümlede ilk kelimesi ile bitmemelidir veya bir satırın son kelimesini noktalama işareti varsa bu son kelime bir sonraki satıra taşınabilir.⁷³

Ders kitapları içeriği oluşturan metinle ilgili görsel unsurlar şunlardır.
Yazı karakteri, punto, satır uzunluğu, satır arası boşluk, sayfada metnin kapladığı alan, kağıt kalitesi, kapak rengi, tasarımı gibi biçimsel özelliklerdir.
Ayrıca grafiklerle ilgili; fotoğraf, tablo, şekil, grafik gibi görüntü unsurlarından oluşmaktadır.

Aynı şekilde aşağıdaki gibi düzenlenmiş bir metinde de okuyucu durma noktaları kadar, başlama noktalarını da düşünebilmektedir.

Ders kitapları içeriği oluşturan metinle ilgili görsel unsurlar şunlardır.
Yazı karakteri, punto, satır uzunluğu, satır arası boşluk, sayfada metnin kapladığı alan, kağıt kalitesi, kapak rengi, tasarımı gibi biçimsel özelliklerdir.
Ayrıca grafiklerle ilgili;
fotoğraf, tablo, şekil, grafik gibi görüntü unsurlarından oluşmaktadır.

Eğitim malzemelerinin okunması sırasında sürekli devam eden metinler öğrenciye sıkıcı gelmekte ve daha çok maddelenmiş dikey listeler (dizimler) tercih edilmektedir.⁷⁴

Sayfa Düzeninde Görsel Unsurlar

Özellikle yanibaşında her an danışabileceği bir öğreticiden yoksun uzaktan öğretim öğrencisi için ders kitaplarından en fazla kapasitede yararlanabilmek görsel ifadeleri okuyabilmekle mümkün görünmektedir.

Motivasyonu ve dikkati arttıran görsel unsurlar okurun ilgisini belirli noktalarda yoğunlaştırmada önemli rol oynamaktadır. Dikkate yönelik rollerinden dolayı görsel unsurların konumlandırılması üzerinde durulan bir konudur.

Uzaktan öğretim ders kitaplarında görsel unsurlar:

- .diyagramlar
- .çizelgeler
- .istatistiksel tablolar
- .grafikler
- .krokiler
- .fotoğraflar
- .karikatürler olarak ayrılmaktadır.⁷⁵

⁷³ Agk., s.31.

⁷⁴ Agk., s.32.

Ders kitaplarına bağılı olarak çalışmalarını sürdüren uzaktan ğretim ğrencisi için, bir resim binlerce kelimeye bedel olabilmektedir. Bu nedenle konular ele alınırken "nasıl daha görsel hale getirebilirim?" gibi sorular yazar için zamandan da tasarruf sağlamaktadır. Ünitelerin veya konuların yazılması sırasında kullanılan görsel unsurlar, öğrenciye farklı görüş açıları kazandırırken, onların verilen mesajları doğru şekilde alıp almadıklarının da kontrolü yapılmış olmaktadır.

Ders kitaplarında yer verilen görsel unsurların birer sanatçı tarafından düzenlendiği düşünülmemelidir. nemli olan ğrenci için gerekli, konuyu açıklayabilecek yeterlilikte bir taslak verebilmektir.

nemli olan öğrencilere görsel unsurlarla ilgili olarak;

- * İlerlediklerini hissettirebilmek,
- * Taslak olarak kendilerinin de yapabilmelerini sağlamak,
- * Onu tamamen yeniden üretebilmek,
- * Tablolardaki sayıları hatırlayabilmelerini sağlamak,
- * Onu yorumlayabilmelerine yardımcı olmak,
- * Onu tekrar tanımlarını sağlamak,
- * Benzer tablo veya diyagramlara niteleyici isim veya cümlecik yazabilmelerine imkan tanımadır.⁷⁶ Bunları yapabildikleri oranda görsel unsurlar amacına ulaşmış sayılacaktır.

Uzaktan ğretim ğrencisi için elindeki ders kitabını görsel açıdan en iyi şekilde değerlendirip öğrenme işlevini yerine getirebilmesi ile ilgili olarak işaretleri okuma-anlamada önemli bir görüntü unsuru oluşturmaktadır.

Görsel Unsurların Boyutu

Yazı ile anlatılmakta güçlük çekilen konuların görsel işaretler, figrlar ve resimlerle daha kısa sürede anlatılması mümkün olmaktadır. Ders kitapları ile yetinmek durumunda kalan bir uzaktan ğretim öğrencisinin durumu gözönünde bulundurulduğunda diyagram, karikatür, grafik, tablo, resim ve fotoğraf gibi görseller daha da önemli hale gelmektedir. Konu ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken şey kullanılan görsel unsurların boyutu ve öğrencinin bunlarla neler yapabileceğidir. Örneğin; öğrenciden üzerinde çalıştığı konu ile ilgili bir taslak hazırlaması isteniyorsa, ders kitabında kullanılması gereken en iyi boyut büyük olmalıdır.⁷⁷

⁷⁵ RACE, s.66.

⁷⁶ Agk., s.66-67.

⁷⁷ Agk., s.72.

Görsel elemanların boyutları rastgele, yalnızca estetik veya simetrik kaygılarla düzenlenmemeli, ders kitabı ve içinde yer alan konuların anlam ve yapılarına da dikkat edilmelidir. Görsel unsurların sayfada en iyi şekilde ve anlamlı yerleştirilmesi için farklı tasarımlar yapılması fotoğraf, diyagram, tablo, grafiklerin her nerede görülmesi isteniyorsa, ekstra çabadan kaçınmadan aralarda tekrar tekrar görseller kullanılabilir. Böylece öğrenci bir konu içinde çeşitli yerlerde aynı diyagram, tablo veya görüntü ile karşılaştırılarak sürekli geriye dönme işleminden veya ileri sayfalara bakma zahmetinden kurtarılmış olacaktır.

Ders Kitaplarında İşaretler

İşaretler öğrencilere ders kitabını okurken nerede olduklarını, nereye gideceklerini ve nereden geldiklerini bilmelerine yardımcı olmaktadır. Yazarların kontrolü altındaki öğrenciye geri ve ileri doğru gidişlerinde yol gösterici olan işaretlemelerden birisi de kelimelerdir. "şimdi gördünüz ki... , şimdi ... etkilerini gözden geçirmeye devam edelim, gelecek bölümde ... ile ilgili söylenenleri hatırlamanız gerekecek, şimdi ... hakkında düşünmemiz gerekiyor." gibi açıklamalar bu işaretlemeye örnektir.⁷⁸

Bir diğer işaretleme yöntemi; bayrak(flama) denilen çeşitli özelliklerin dikkati çekmesi için çoğu uzaktan öğretim malzemelerinde kullanılan küçük görsel sembollerdir.

- Önceden gerekli şeyler için,
- Hedeflerin belirtilmesi,
- Kendini değerlendirme sorularına cevaplar,
- Faaliyetleri belirlemek,
- Ara vermek,
- Durup düşünmek,
- Gözden geçirme ve özet,
- Anahtar noktaları belirlemek,
- En uygun bekleme yerlerini belirlemek için, kullanılabilen görsel sembollerin bir sayfada yarım düzineden fazla olması öğrencilerin anlamları karıştırmasına neden olabilmektedir.⁷⁹ Ancak doğru yerde ve sayfada kullanıldığında vurgulanmak istenen konu kolayca göze çarpmaktadır.

Bir diğer işaretleme yolu olan başlıkların sayfadaki dağılımına bakan öğrenci arkadan neyin geleceği ile ilgili olarak uyarılmış olmaktadır. Birçok başlık kullanılarak, malzemeler idare edilebilen yığınlar halinde bölümlere ayrılabilir.

Rakamlar, ders kitaplarının başından sonuna kadar arkadaki ve ilerideki konuları, bölümleri, başlıkları, soruları, görsel unsurları ve yerlerini öğrencilere işaret edilebilmektedir.⁸⁰ Ancak numaralandırmada da fazlasına kaçılması öğrenciyi sıkmakta,

⁷⁸ Agk., s.69.

⁷⁹ Agk., s.70.

⁸⁰ Agk., s.70.

matematik sorusu çözüyormuş hissine kapılabilmektedir. Bu nedenle uzaktan öğretim ders kitaplarının çoğunda gerektiği durumlarda en fazla üçe kadar numaralama yapılmaktadır. Örneğin; 1.1, 1.1.1, 1.1.2, 1.1.3, 1.2., 1.2.1., 1.2.2. gibi.

Yazılar: Bir uzaktan öğretim ders kitabı hazırlanırken yazarın bilmesi gereken en önemli unsurlardan birisidir. Yazarın hangi yazının daha uygun olduğunu ve kitabı daha kullanışlı hale getireceğini bilmesi önemlidir. Farklı büyüklükte, italik, siyah matbaa harfini de kullanmakta özgür olan yazar, bunları dikkatle kullanarak, öğrencinin alt başlıkla ana başlık arasındaki ayrımı kolayca yapabilmesine yardımcı olmaktadır. Sayfa üzerinde önemli noktalar, çeşitli yazı şekilleri, büyüklüğü ile ilgili değişikliklerle daha belirgin hale getirilebilmektedir.⁸¹

Kutular:Paragraf, cümle, ara başlık, ara sorular ve buna benzer vurgulanmak istenen şeylerin tamamının ya da bunların önemini belirten ve hemen yanı başında bulunan küçük soru işareti, kalem, kitap, el vb. işaretlerinin kutulanması öğrenci için öğrenilmesi gereken ya da soru sorulması gereken yerin nereden nereye kadar gittiğini tahmin etmesinde yardımcıdır. Anahtar noktaların önemini vurgulamak için de kullanılabilen kutuların karışıklık yaratmaması için farklı boyda, renk ya da kalınlıkta olması uygun bulunmaktadır. Böylece öğrencilerin hangi tip kutu içinde ne tür bilgi yer aldığını tahmin etmesi gerçekleştirilmiş olmaktadır.⁸²

Sayfa Çevirme

Sayfadaki tüm elemanların tam olarak düzenlenmesi görsel olarak öğrencide bütünlük hissi yaratacaktır. Yarısı diğer sayfaya geçmiş bir listeyi okumak için sayfa çevirmek öğrenciyi sinirlendirebilmektedir. Bu nedenle ders kitaplarında yer alan yeterince açıklayıcı paragraf veya paragraflar, sorular, listeler, cevaplar, tablo ve diğer görsel elemanlarla bir bütün halinde sergilenebilirse öğrenci için daha yararlı olacaktır.⁸³ Sayfanın başında bir başlık veya alt başlık bulunduğu durumlarda bir önceki sayfanın altında boşluk olması gözü rahatlatmakta ve bir önceki konunun sona erdiğini belirtmesi açısından kullanışlı olabilmektedir.

Sayfa Görüntüsü ve Sayfa Boyu

"İngiltere, Avrupa'nın geri bölgelerinde(Amerika dışında) Uluslararası Standart Organizasyonu'nun belirlediği ve yaygın olarak kullanılan kağıt boyutları Şekil 10'da görüldüğü gibidir."⁸⁴

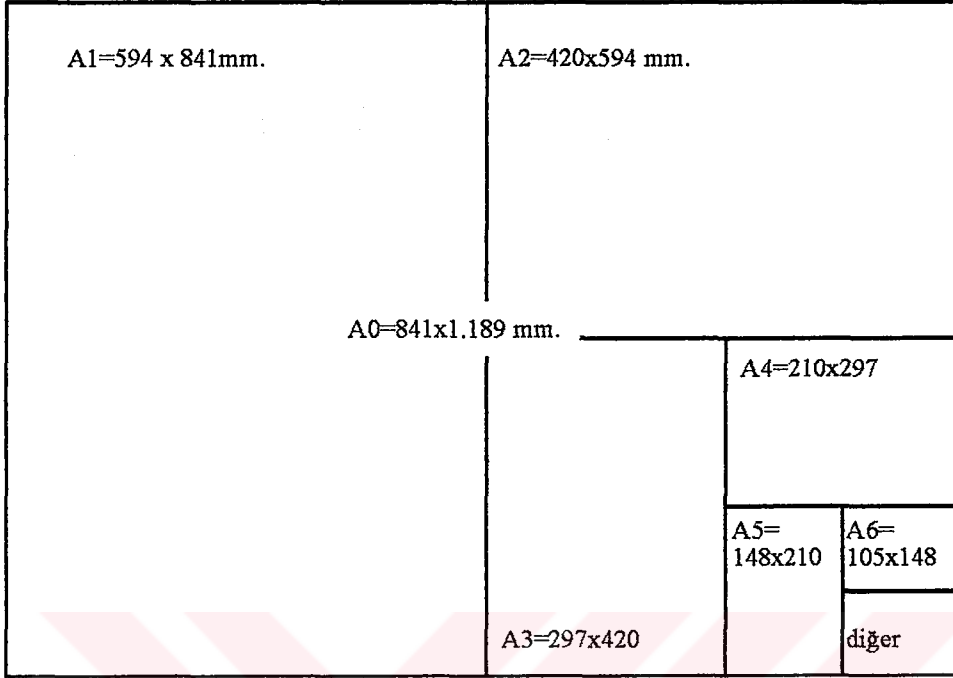
81 Agk., s.71.

82 Agk., s.71.

83 Agk., s.73.

84 ROWNTREE, *Teaching Through Self Instruction*, s.282.

Şekil 10
A-Serisi Uluslararası Kağıt Boyutları

Kaynak: ROWNTREE, *Teaching Through Self Instruction*, s.282.

Uzaktan öğretim ders kitaplarında yaygın kullanımı olan kitap boyutu A4'tür. Bu da metnin sayfaya rahatça yerleştirilmesi için rahat bir alan ve resimlerinin üst düzeyde etkili kullanımını sağlamaktadır. A4 ün boyuna ortadan ikiye bölünmesi ile elde edilen A5 kağıt boyutunda kullanım alanı da yarıya düşmekte, sayfa düzeninde sınırlamalar gelmektedir.⁸⁵ Diğer taraftan sayfanın küçülmesi ile "cep boyutu" haline gelmesi de bir avantaj olarak görülebilmektedir.

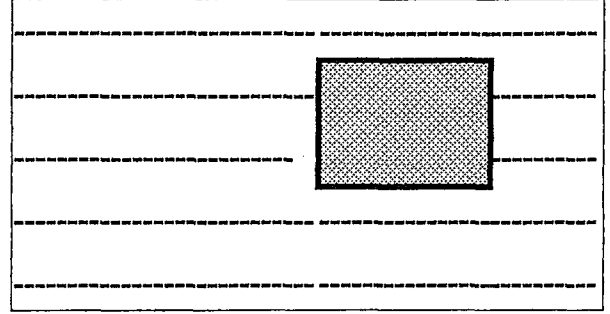
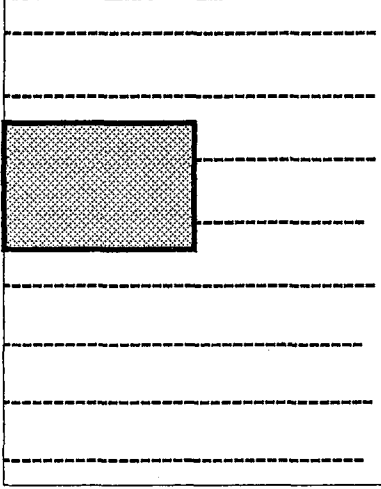
Format: Sayfanın hangi yönde kullanılacağı ile ilgili olarak format sayfanın kısa kenarının yukarı gelmesi ile dikey (portrait), uzun kenarın yukarı gelmesi ile yatay (Landscape) duruma dönüşmektedir.

Genellikle geleneksel uzaktan öğretim ders kitaplarında dikey format kullanılmakla birlikte yatay düzen de zaman zaman kullanılmaktadır. Kimi sayfalar hem tablo hem fotoğraf kullanılmak istendiğinde öğrencilerin başları iki tarafa dönmesin diye aynı açı ile basılırsa daha yararlı olmaktadır.⁸⁶

⁸⁵ Agk., s. 282-283.

⁸⁶ Agk.s.283.

Şekil 11
Kağıt Formatı

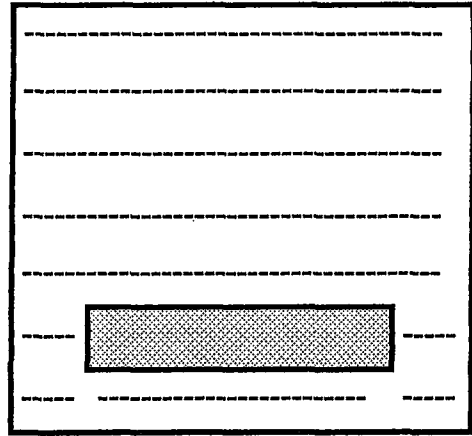
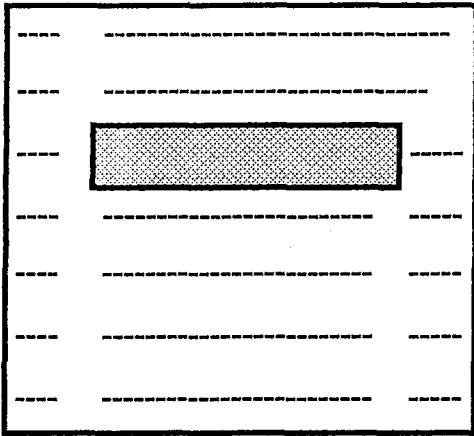

Kaynak: ROWNTREE, *Teaching Through Self Instruction*, s. 283.

Fotoğraf Düzenlemesi

Fotoğrafi gösteren paragraflar mümkün oldukça fotoğrafa yakın yerleştirilmektedir. Öğrencinin, kelimelerin işaret ettiği fotoğrafı sayfayı çevirmeden ikisini bir anda görmesi önemlidir. Okuyucunun, fotoğraflı görüntüye gelmeden diğer bir paragrafa geçirilmesi doğru olmamaktadır. Küçük fotoğraflar eğer genişlik yeterli ise sayfa kenarında paragraf yanında kullanılmaktadır. Daha geniş fotoğraflar ise metnin ortasına gelmektedir.

Şekil 12
Resim Yerleşim Düzeni

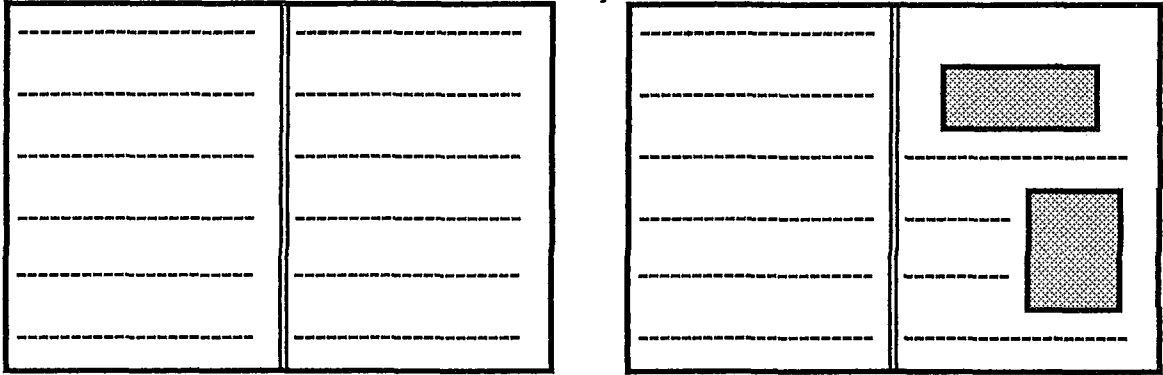

Kaynak: Agk., s.287.

Sayfanın aşağısında fotoğrafın altında birkaç satır bırakılması durumunda öğrenci bunlara fazla dikkat etmemektedir. Bunun yerine fotoğrafın daha geniş alana yayılması ve bu birkaç satırın arka sayfaya gönderilmesi daha uygun olmaktadır. Eğer iki ya da üç

kolonlu format kullanılmışsa fotoğraf da üç kolon boyunca kullanılabilir. Ancak bir kolonun dışına çıkacak fotoğraf ve resimlerde bunlar kolonun sağ üst veya alt kenarına yerleştirilmesi daha iyi sonuç vermektedir. Yoksa okuyucu kolonun doğal okuma akışını kaybedebilmektedir.⁸⁷

Şekil 13
Resim Yerleşim Düzeni

Kaynak: Agk., s.283.

Burada olduğu gibi çift taraflı sayfalarda iki tarafa da yoğun metin kullanılmasındansa tek sayfa metin ağırlıklı iken karşı sayfada geniş bir resme yer verilerek görüntü rahatlatılabilmektedir.

Renk Kullanımı

Ders kitaplarına ek bir maliyet getiren renk unsuru öğrenciler için aradıkları bölümü bulmalarında önemli kolaylıklar sağlayacaktır. Örneğin; kendini değerlendirme soruları farklı renkle verilebilmektedir.

Ders kitaplarında renk kullanımı renkli yazılar, renkli çizgiler, renkli fotoğraf, renkli kapak ve renkli sayfa ile birkaç şekilde olmaktadır.

Baskıda yazıların siyah mürekkeple yazılmış olması okuma açısından daha kolay olmaktadır. İkinci bir renkle siyah daha çekici olurken, bir metnin diğer metinden ayırdedilmesinde de yararlı olabilmektedir. Bunun yanı sıra resim ve grafikler, haritalar renkli verilirken, dikkat çekme görevi metnin zeminine renk atılarak da gerçekleştirilmektedir. Renkli kağıt kullanımı renkli baskıdan daha da ucuz olmakta, hafif renkli sayfalar sayesinde temel bölümler birbirinden ayrılmaktadır.⁸⁸ Örneğin test soruları sayfası açık mavi, araç-gereç notları yeşil sayfa ve pratik çalışma için öneriler pembe sayfa üzerinde verilebilmektedir. Öğrenci için oldukça etkili görünen bu yöntem kitabı

⁸⁷ Agk., s.287.

⁸⁸ RACE, s.72.

gökkuşağı haline getirmeyecek şekilde pastel ve en fazla üç renk kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir.

Fotoğrafların renkli basılması öğrenci üzerinde konunun etkisini arttırabilir. Ancak bu yöntem de ekstra bir maliyet gerektirmektedir.

Amaç

Çalışmanın amacı, uzaktan öğretim tekniğine uygun eğitim yapan Anadolu Üniversitesi İşletme ve İktisat Fakültelerinde birinci ve dördüncü sınıflarda kullanılmakta olan ders kitaplarının görsel düzenlemelerinin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesidir.

Ders kitaplarında görüntü düzenlenmesi ile ilgili öneriler geliştirmek amacıyla aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır;

Ders kitaplarındaki görüntü düzenlemesi ile ilgili beş ana grupta toplanan unsurlardan,

1. Yazıyla ilgili özellikler

- Ders kitaplarında ünitelerde yer alan başlıkların, ara soruların, metnin içinde, içindekiler sayfasında ve yararlanılan kaynaklar bölümlerinde yazı büyüklüğü
- Bölüm başlıklarındaki yazı büyüklüğü konuların rahatça okunmasında
- Ünitelerin ilk sayfalarında yer alan ‘amaçlar, öneriler, uyarılar’ gibi başlıklarda yazı boyutu içeriği okutmada öğrenci tarafından yönlendirici bulunmakta mıdır?
- Ders kitaplarında ünitelerde yer alan konu başlıkları, ara sorular ve ana metindeki yazı karakterini okunaklılığı,
- Her ünitenin başında bulunan bölüm başlıklarının yazı karakteri
- Metin içerisinde geçen önemli kavram ve/veya cümlelerde kullanılan yazı karakterinin uygunluğu
- İçeriği okutmada etkili olmakta mıdır?

2. Görsel unsurlar açısından

- Ders kitaplarında ünitelerle ilgili olarak kullanılan fotoğraf, şema, grafik, tablo gibi görsel unsurlar konunun kavranmasında yeterince açıklayıcı olmakta mıdır?

3 Kağıt kalitesi ile ilgili

- Kapak ve iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesi yeterli midir?

4. Renk kullanımı

- Öğrenci tarafından iç sayfalarda ve kapak sayfalarında nasıl değerlendirilmektedir?

5. Kitap boyutunun, kapak düzeninin ve ders kitaplarındaki genel düzenlemelerin kapsandığı genel tasarım unsurları

- Kapak sayfasındaki şekil, yazı ve çizgilerin birarada kullanımı,
- Sayfa kenarlarındaki boşlukların not alma amacıyla kullanımı,
- Satır uzunlukları ve satırlar arası boşlukların yeterli olup olmadığı,
- İçindekiler sayfasındaki konu başlıklarının düzenlenmesi
- Kimi sayfalarda metinlerin çerçeve içinde verilmesi ve sayfaların numaralandırma şekli yeterli midir? Genel tasarım unsurlarının kullanım düzeni nasıldır?

6. Ders kitaplarının yukarıda verilen bu beş alt başlık içerisinde toplanan görüntü unsurları ile ilgili olarak öğrenci görüşlerinde birinci ve dördüncü sınıflar arasında ayrıtlar var mıdır?

Önem

Türkiye'de 14 yıllık bir geçmişi olan ve uzaktan öğretim yapan Anadolu Üniversitesi'nde öğrenme ve öğretme sürecinde önemli yeri bulunan basılı ders malzemelerinin görüntü ve biçim olarak öğrencinin istek ve özelliklerine göre düzenlenebilmesi ve ders kitaplarının öğretimde daha etkin hale getirilebilmesi için öğrenci görüşlerinin de dikkate alınması yerinde olacaktır. Çalışma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilip ders kitaplarında uygulamaya konulması, uzaktan öğretim öğrencisinin görsel açıdan daha nitelikli bir ders kitabına kavuşmasına olanak sağlayacaktır.

Sayıtlar

Bu çalışmada şu sayıtlardan hareket edilmiştir; uzaktan öğretim tekniğine göre eğitim veren İşletme ve İktisat Fakülteleri'nde okutulmakta olan ders kitaplarının, mevcut görsel düzeni(içerik hariç) fakülte öğrencilerinin görüşleriyle belirlenebilir. Düzenlenen anketteki sorularla görüşleri alınan öğrencilerin soruları dikkatle okuyup cevaplarını doğru olarak verecekleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

1. Araştırma Anadolu Üniversitesi'ne bağlı uzaktan öğretim yapan İşletme ve İktisat Fakülteleri'nde kayıtlı bulunan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinden seçilen bir örnekleme sınırlıdır.
2. Araştırma kapsamında düzenlenen anket Eskişehir'de 10-11 Haziran 1995 tarihinde uygulanan yıl sonu sınavlarına giren birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.
3. Araştırma, ders kitaplarındaki görsel düzen içerisinde ele alınan yazı, görsel unsurlar, kağıt kalitesi, renk ve genel tasarım ile ilgili diğer alt başlıkları içermektedir.

Tanımlar

Bu araştırmada sıkça aşağıdaki terimler ve kavramlara araştırmacı tarafından aşağıdaki anlam ve tanımlarıyla yer verilmiştir.

- Uzaktan Öğretim : Öğrencilerin belirli zaman dilimlerinde biraraya gelme zorunlulukları olmadan, belirli mekanlarda bulunmalarına gerek kalmadan gerçekleştirilen öğrenme ve öğretme etkinlikleridir.
- Basılı Malzeme : Uzaktan öğretim tekniğine göre hazırlanmış İşletme ve İktisat Fakültesi ders kitapları.
- Görsel Düzen : İktisat ve İşletme Fakültesi ders kitaplarının görsel düzeni; kapak tasarımı, renk kullanımı, sayfa boyu, yazı büyüklüğü, yazı karakteri, fotoğraf, grafik, resim, tablo vb.(görsel unsurlar) düzenlemesi.
- Punto : Ders kitaplarındaki üst başlık, alt başlık (yazı unsurları) ara sorular ve diğer metinlerdeki harflerin boyut olarak büyüklüğü.
- Font : Ders kitaplarında metinlerin ve diğer yazı unsurlarındaki harflerin yazım tekniği olarak karakteri.

YÖNTEM

Anadolu Üniversitesi İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin ders kitaplarının görüntüsü ile ilgili görüş ve düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma durum saptama şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni Anadolu Üniversitesi'nin uzaktan öğretim yapan İşletme ve İktisat Fakülteleri'nde okumakta olan öğrencileridir. Araştırmacının imkanları ve Fakültelerin merkezinin Eskişehir'de olması nedeniyle örneklem, Eskişehir'de 10-11 Haziran 1995 tarihinde yapılan dönemsonu sınavlarına giren birinci ve dördüncü sınıf İktisat ve İşletme Fakültesi öğrencileri olarak belirlenmiş ve anket bu gruptaki 4.000 öğrenciye uygulanmıştır.

Birinci sınıfların derslere yeni başlaması ve kitaplarıyla yeni karşılaşmaları, dördüncü sınıfların ise dersler ve kitaplar ile ilgili daha uzun birliktelikleri olması basılı ders malzemeleri hakkında iki farklı düşünceye sahip olabileceği düşünülen bu öğrenci gruplarının ele alınmasına neden olmuştur.

Veriler ve Toplanması

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi için basılı ders malzemelerinin görsel düzenlemesine ilişkin unsurlar beş ana grupta ele alınmıştır. Bunlar:

- a. Yazı - yazı büyüklüğü ve yazı karakteri
- b. Görsel Unsurların Kullanımı
- c. Kağıt Kalitesi
- d. Renk Kullanımı
- e. Genel Tasarım - kitap boyutu, kapak düzeni ve kitap düzeni

Araştırmayla ilgili faaliyetler aşağıda belirtildiği gibi yürütülmüştür.

- * Araştırmanın yazılı kaynaklarının toplanmasına ilişkin çalışmalara Ağustos 1994 ayından itibaren başlanmıştır. Yaklaşık sekiz aylık süre içinde literatür taraması yapılmış ve uzaktan öğretim tekniğine göre kitap düzenlemesinin ne şekilde olması gerektiği ortaya konmuştur.
- * Anketin düzenlenmesi, uygulanması ve sonuçlarının değerlendirilmesi uzun zaman almıştır. Örneklem olarak seçilen birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin hangi oturumda hangi salonda sınava girecekleri belirlenerek hazırlanan anket formları bina ve sınav salonu esasına göre zarflanmış ve aynı şekilde geri dönüşü sağlanmıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi anket formunun son şekline getirilmesinden sonra, bu anket danışmanlık hizmeti alan 20 kişilik birinci ve dördüncü sınıf öğrenci grubuna uygulanmıştır. Bundan sonra anket bir kez daha gözden geçirilerek son şeklini almıştır.

Uygulanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencinin kimlik bilgileri; ikinci bölümde ise öğrencilerin ders kitaplarının görsel düzeni ile ilgili görüşleri yer almaktadır.

Anketlerin Uygulanması

Anket uygulanmadan önce danışmanlıklara katılan İktisat ve İşletme öğrencilerinden oluşan 20 kişilik bir gruba ön uygulama olarak dağıtılıp cevaplandırılmıştır. Cevaplandırılan anket formları öğrencilerden toplandıktan sonra, öğrencilere anket formundaki soruların anlaşılabilirliği ve ne anladıkları sorulmuş, alınan cevaplardan hareketle anket formunda düzeltmeler yapılmıştır.

Anketlerin uygulanmasında “salon başkanlarından” yararlanılmıştır. Salon başkanları sınav başlamadan önce anket formlarını öğrencilere dağıtmış, sınav sonunda ise toplamışlardır. Bu amaçla salon başkanlarına hitaben yazılmış bir metin hazırlanmış ve kendilerine çalışma hakkında bilgi verilmiştir.

Toplam 4.000 anket formu öğrencilere dağıtılmıştır. Bu anket formlarından 1705 tanesi tam cevaplandırılmış olarak dönmüştür. Bunların 1001 tanesi birinci sınıf öğrencilerine, 704 tanesi ise dördüncü sınıf öğrencilerine aittir. Anket formlarının yaklaşık % 43’ü sağlıklı olarak dönmüş, kalan % 57’lik kısım ise değerlendirmeye alınmamıştır.

Geri dönmeme oranının yüksek olmasının nedenleri;

- * Özellikle dördüncü sınıf öğrencilerinin sınava girmemesi,
- * Öğrencilerin yapılan anketlerden bir sonuç çıkmadığını düşünerek anket formlarını tamamen boş olarak geri vermeleri(bir çok öğrenci bunu anket formu üzerinde ifade etmiştir),
- * Öğrencilerin cevaplamaya gereken dikkati göstermemeleri(Örneğin tüm cevaplara “kesinlikle katılmıyorum” veya tümüyle “kararsızım” vb. cevapların verilmesi),
- * Anketin birinci bölümündeki kimlik bilgileri kısmının doldurulmamış olması.

Anketlerin geri dönmesi 11 Haziran 1995 tarihinde sınavların bitmesi ile tamamlanmış ve verilerin işlenmesi aşamasına geçilmiştir.

Verilerin Çözümü ve İstatistiksel İşlemler

Cevaplanan anket formları bina sınav sorumlularından teslim alınmış ve biraraya getirilmiştir. Değerlendirmeye alınan 1705 anket formunun SPSS (The Statistical Package For The Social Sciences) paket programında işlenebilmesi için bilgisayara veri girişleri Fen Fakültesi öğrencilerinin yardımıyla tek tek yapılmıştır.

Veri girişlerinin tamamlanmasından sonra yapılan işlemler aşağıdaki sıra ile gerçekleştirilmiştir.

- * Her bir soruya öğrencilerin verdikleri cevaplar sınıf ayırımı yapılmaksızın incelenmiştir. Bu sonuçlar Üçüncü Bölümde, “Araştırmanın Genel Bulguları” içinde açıklanmıştır.
- * Her bir soruya verilen cevaplar sınıf bazında incelenmiştir. Sayı ve yüzde olarak ifade edilen bu sonuçlar üçüncü bölümde ele alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM*Araştırma Grubunun Özellikleri*

Bu bölümde ankete katılan işletme ve iktisat fakültesinde okuyan birinci sınıf öğrencilerinin fakülte, cinsiyet, yaş ve meslek grupları dağılımları ele alınmıştır.

Tablo 1'de çalışmamızda yer alan örneklem grubundaki birinci sınıf öğrencilerinin fakülte dağılımları yer almaktadır.

Tablo 2
Öğrencilerin Fakülte Dağılımı

Fakülteler	Birinci Sınıf		Dördüncü Sınıf		Toplam	
	Öğrenci Sayısı	%	Öğrenci Sayısı	%	Öğrenci Sayısı	%
İşletme Fak.	517	52	444	63	961	56
İktisat Fak.	484	48	260	37	744	44
Toplam	1001	100	704	100	1705	100

Tablo 2'de görüldüğü gibi ankete katılan toplam 1001 birinci sınıf öğrencisinin 517'si işletme fakültesi öğrencilerden oluşurken, 484'ü dördüncü sınıf öğrencisidir.

Yine aynı tablodan da görüldüğü gibi ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin 444'ü (% 63) İşletme Fakültesi öğrencilerden oluşurken, 260'ı (% 37) İktisat Fakültesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Tablo 2'deki birinci sınıf öğrencilerinin dağılımına baktığımızda İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin dağılımlarının hemen hemen eşit olduğu görülürken; dördüncü sınıf öğrencileri için bu dağılımın işletme fakültesi lehine değiştiği görülmektedir.

Tablo 3'de ankete katılan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılımları verilmiştir. Ankete katılan 1001 birinci sınıf öğrencisinin 419'u kadın iken; 582'si erkek öğrencidir. Ankete katılan 704 dördüncü sınıf öğrencisinin 373'ü (% 53) erkek iken; kadın öğrencilerin sayısı 331'dir (% 47).

Tablo 3
Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı

<i>Cinsiyeti</i>	<i>Birinci Sınıf</i>		<i>Dördüncü Sınıf</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>
Kadın	419	42	331	47	750	44
Erkek	582	58	373	53	955	57
Toplam	1001	100	704	100	1705	100

Çalışmada ele alınan bir diğer değişken öğrencilerin yaşlarıdır. Tablo 4 İşletme ve İktisat fakültesinde okuyan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin yaş dağılımını göstermektedir.

Tablo 4
Öğrencilerin Yaş Dağılımı

<i>Yaş Grupları</i>	<i>Birinci Sınıf</i>		<i>Dördüncü Sınıf</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>
18-20	301	30	19	3	320	19
21-24	352	35	200	28	552	32
25-29	140	14	260	37	400	23
30-34	107	11	129	18	236	14
35-39	79	8	67	10	146	9
40- +	22	2	29	4	51	3
Toplam	1001	100	704	100	1705	100

Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin önemli bir kısmı 18-20 ve 21-24 yaş grupları arasında yer almaktadır. Bu oran toplam birinci sınıf öğrencilerinin % 65'ini oluşturmaktadır. 40 ve daha yukarı yaştaki öğrencilerin oranı diğer yaş grubundakilere göre çok düşüktür. Üniversite eğitimi için yaş grubunun 18-24 olduğunu kabul edersek, İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencileri lise eğitiminden sonra bilinçli olarak bu fakülteyi seçmektedirler.

Tablo 4'de dördüncü sınıf öğrencilerinin yaş dağılımı verilmiştir. En yüksek gruplar 260 öğrenci ile 25-29 yaş grubu ile 200 öğrenci ile 21-24 yaş grupları arasındadır. Bunu 30-34 yaş grubundaki öğrenciler 129'la ve 35-39 yaş grubu öğrenciler 67 öğrenciyle izlemektedir. Yine aynı tablodan anlaşılabileceği gibi birinci sınıf öğrencilerinin 18-24 yaş arasında yoğunlaştığı görülürken; dördüncü sınıf için bu yoğunlaşma yaklaşık % 85 ile 21-34 yaş arasındadır. Dördüncü sınıf öğrencilerinin sadece % 2'si 18-20 yaş grupları arasındadır. 35 ve daha yaşlı olanların yüzdesi ise % 13'tür.

Tablo 5'de araştırmaya katılan birinci sınıftaki ve dördüncü sınıftaki öğrencilerin meslek dağılımları verilmiştir. Birinci sınıfta okuyan İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin büyük bölümünü 385 kişi ile mesleğini öğrenci olarak ifade edenler oluşturmaktadır. Bunu 324 kişi ile işini memur olarak belirtenler, 125 kişi ile işçiler, 40 kişi ile ev kadınları izlemektedir. Bunların dışında kalan 127 kişi diğer başlığı altında ele alınmıştır. Öğrencilerin çalışma durumlarını gösteren bu tablodan anlaşılan, çalışan kesim içerisinde memurların İşletme ve İktisat Fakülteleri'ne yüksek oranda talep gösterdikleridir. Meslek grupları ile daha önce açıkladığımız yaş dağılımı birlikte ele alındığında, ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin % 42'sinin herhangi bir işte çalışmadığını, çalışan kesimin ise % 58 olduğu; ve ankete katılanların % 65'i 25 yaşın altında olduğuna göre, daha öncede ifade edildiği gibi öğrencilerin bu fakülteleri kendilerini geliştirmek amacıyla seçtikleri sonucu çıkarılabilir. Yine aynı tabloda yer alan dördüncü sınıf öğrencilerinin meslek grubu açısından dağılımlarında görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bölümünü 361 kişi ile memurlar oluşturmaktadır. Bunu 130 kişi ile işini öğrenci olarak belirtenler, 75 kişi ile işçiler, 34 kişi ile ev kadınları izlemektedir. Bunların dışında kalan 104 kişi diğer başlığı altında ele alınmıştır. Yine tablodan anlaşılabileceği üzere, İşletme ve İktisat Fakülteleri çalışan kesim içerisinde memurlar tarafından yüksek oranda talep edilmektedir. Birinci sınıf ile dördüncü sınıf öğrencileri karşılaştırıldığında ise ortaya ilginç bir durum çıkmaktadır. Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık % 38'i işini öğrenci olarak ifade ederken; dördüncü sınıf öğrencilerinde bu oran % 18'e düşmektedir. Memur olarak işini ifade eden birinci sınıf öğrencisi % 32 iken, dördüncü sınıf öğrencisi % 51'dir. Böyle bir sonuç ile diyebiliriz ki, öğrenciler fakülteye kaydolduktan sonra iş imkanı bulabilmektedirler veya çalışan öğrencilerin başarısı çalışmayan öğrencilerinkine göre daha yüksektir.

Tablo 5
Öğrencilerin Meslek Grupları Dağılımı

<i>Meslek Grupları</i>	<i>Birinci Sınıf</i>		<i>Dördüncü Sınıf</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>
Memur	324	32	361	51	685	40
Öğrenci	385	38	130	18	515	30
İşçi	125	13	75	11	200	12
Ev Kadını	40	4	34	5	74	4
Diğer	127	13	104	15	231	14
Toplam	1001	100	704	100	1705	100

Yazı ile İlgili Bulgular

Bu başlık altında ders kitaplarında çeşitli şekillerde kullanılan yazıların büyüklük ve karakter olarak yeterli olup olmadığı incelenmiştir.

Yazı Büyüklüğü

Araştırmada ders kitaplarında kullanılan yazının büyüklüğü hakkında ankete katılanların görüşleri alınmış ve değerlendirme sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin 898'si (% 90) ders kitaplarındaki başlıkların yazı boyutunun yeterli olduğunu düşünürken, sadece 39 birinci sınıf öğrencisi (% 4) yeterli olmadığını düşünmektedir.

Ara soruların yazı boyutunun yeterli olup olmadığı değerlendirildiğinde birinci sınıf öğrencilerinin 827'si (% 83) yeterli olduğunu düşünürken, 116 öğrenci (% 12) yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Bölüm başlıklarının içeriği okutmadaki rolü yazı büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde ise 749 birinci sınıf öğrencisi (% 75) bölüm başlıklarının yazı boyutu açısından içeriği okutmada yönlendirici olduğunu söylerken, kalan 90 öğrenci (%9) yönlendirici olmadığını ifade etmişlerdir.

Ana metindeki yazı boyunun yeterli olduğunu düşünen birinci sınıfta okuyan öğrencilerin sayısı 864'dir (% 87). Sadece 68 (% 7) öğrenci yeterli büyüklükte olmadığını düşünmektedir. Birinci sınıfta okumakta olan 748 öğrenci ise (% 75) "Amaçlar, Öneriler, Uyarılar" gibi başlıkların büyüklük olarak konunun okunmasında etkili olduğunu düşünmekte, kalan % 11'lik bölüm olan 115 birinci sınıf öğrencisi ise etkili olmadığını düşünmektedir.

İçindekiler sayfasındaki yazı büyüklüğü konusunda ise öğrencilerin % 80'lük kısmı (804 öğrenci) uygun olduğunu düşünürken, çok küçük bir yüzde oluşturan birinci sınıf öğrencilerinin 97'si uygun olmadığını düşünmektedir.

Yararlanılan kaynaklar bölümü ile ilgili olarak da öğrencilerin % 71'i (707 birinci sınıf öğrencisi) yazı büyüklüğünün rahat okumayı sağladığını düşünürken, % 9'u (92 öğrenci) yazı büyüklüğünün yeterli olmadığı görüşündedir.

Yazı Büyüklüğü ile ilgili olarak yine aynı tabloda yer alan dördüncü sınıf öğrencilerinin cevaplarının değerlendirilmesi şöyledir.

Ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin 639'u (% 91) ders kitaplarındaki başlıkların yazı boyutunun yeterli olduğunu düşünürken, sadece 40 öğrenci (% 6) yeterli olmadığını düşünmektedir. Birinci sınıftaki öğrenciler ile dördüncü sınıf öğrencilerinin cevapları karşılaştırıldığında katılıyorum diyen öğrencilerin oranının yaklaşık olarak eşit olduğu ancak, dördüncü sınıf öğrencilerinin sadece % 3'ünün kararsız olduğu, % 6'sı ise başlıkların yazı boyutunun yeterli olmadığını ifade etmiştir.

Ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin çok önemli bir bölümü (597 öğrenci-% 85) ara soruların yazı boyutunun yeterli olduğunu düşünürken, 59 öğrenci (% 8) yeterli olmadığını ifade etmiştir. Birinci sınıf öğrencilerinin cevapları dördüncü sınıf öğrencilerinininki ile karşılaştırıldığında cevapların benzer olduğu görülmektedir.

Tablo 6'da üçüncü soru ile bölüm başlıklarının içeriği okutmadaki rolü yazı büyüklüğü açısından değerlendirilmiştir. Tabloda da görüldüğü gibi 527 öğrenci (% 75)

bölüm başlıklarının yazı boyutu açısından içeriği okutmada yönlendirici olduğunu söylerken, kalan 76 öğrenci (%11) yönlendirici olmadığını ifade etmişlerdir. Birinci sınıf öğrencilerinin cevapları ele alındığında, birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin cevaplarının birbirlerine çok yakın olduğu görülmektedir.

Ana metindeki yazı boyunun yeterli olup olmadığı yazı büyüklüğü ile ilgili bir diğer sorudur. Dördüncü sınıf öğrencilerinin 614'ü (% 87) yeterli olduğunu düşünürken, 52 (% 7) öğrenci yeterli büyüklükte olmadığını düşünmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin cevapları ile dördüncü sınıf öğrencilerinin cevapları karşılaştırıldığında, dördüncü sınıf öğrencilerinin cevaplarındaki kararsızların sayının birinci sınıf öğrencilerinkine göre düşük olduğu görülmektedir.

"Amaçlar, Öneriler, Uyarılar" gibi başlıkların büyüklük olarak konunun okunmasında etkili olduğunu düşünen dördüncü sınıf öğrencilerinin sayısı 548'dir (% 78). Dördüncü sınıf öğrencilerinin % 12'lik bölüm ise bu başlıkların etkili olmadığını ifade etmişlerdir.

Ders kitaplarındaki içindekiler sayfasındaki yazı büyüklüğü konusunda öğrencilerin % 87'lik kısmı (615 öğrenci) yazı büyüklüğünün uygun olduğunu belirtmiş; % 6'lık bir grup ise (43 öğrenci) Birinci sınıftaki öğrencilerin cevapları ile karşılaştırıldığında dördüncü sınıf öğrencilerinin daha büyük bir kısmının yazı boyutunun yeterli olduğunu düşündüğü görülmektedir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin % 77'si (540 öğrenci) yararlanılan kaynaklar bölümü ile ilgili olarak yazı büyüklüğünün rahat okumayı sağladığını düşünmekte; % 13'ü (89 öğrenci) olan grup ise yazı büyüklüğünün yeterli olmadığını düşünmektedirler. Birinci sınıf öğrencilerinin cevapları ile dördüncü sınıf öğrencilerinin cevapları karşılaştırıldığında, dördüncü sınıf öğrencilerinin daha olumlu düşündükleri söylenebilir.

Tablo 6
Yazı Büyüklüğü ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

	Sayı*	Birinci Sınıf				Dördüncü Sınıf			
		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Toplam	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Toplam
Ders kitaplarında başlıkların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	Sayı* %	898 90	64 6	39 4	1001 100	639 91	25 4	40 5	704 100
Ders kitaplarında ara soruların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir.	Sayı* %	827 82	68 7	116 11	1001 100	597 85	48 7	59 8	704 100
Ünite başında yer alan bölüm başlıkları yazı boyutu açısından içeriği okutmada yetersizdir.	Sayı* %	749 75	162 16	90 9	1001 100	527 75	101 14	76 11	704 100
Ana metinde yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	Sayı* %	864 86	69 7	68 7	1001 100	614 87	38 5	52 8	704 100
"Amaçlar, Öneriler, Uyarılar" gibi başlıklar büyüklük olarak konun okunmasında etkilidir.	Sayı* %	748 75	138 14	115 11	1001 100	548 78	69 10	87 12	704 100
İçindekiler sayfasındaki başlıkların yazı büyüklüğü uygundur.	Sayı* %	804 80	100 10	97 10	1001 100	615 87	46 7	43 6	704 100
"Yararlanılan Kaynaklar" bölümündeki yazı büyüklüğü rahat okuma açısından uygundur	Sayı* %	707 71	202 20	92 9	1001 100	540 77	75 11	89 12	704 100

* öğrenci sayısı

Yazı Karakteri

Ders kitaplarında kullanılan yazı karakteri inceleme kapsamındaki bir diğer unsurdur. Ankete katılan öğrencilerin yazı karakteri ile ilgili sorulara verdikleri cevapların dağılımı Tablo 7'de görüldüğü gibidir.

Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin 892'si (% 89) başlıkların yazı karakterinin okunaklı olduğunu, sadece 52 (% 5) öğrenci ise bu görüşe katılmadıklarını bildirmişlerdir.

Bölüm başlıklarının yazı şekli açısından içeriği okutmada yönlendirici olup olmadığı sorulduğunda ise öğrencilerin % 69'u (691 öğrenci) olumlu cevap verirken; % 11 birinci sınıf öğrencisi (112 öğrenci) yönlendirici olmadığını ifade etmişlerdir. Bu soru ile ilgili olarak bir diğer önemli nokta ankete cevap veren birinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık % 20'sinin bu soruya "kararsızım" cevabı vermeleridir ki, diğer sorularla karşılaştırdığımızda anket için bu oran oldukça yüksektir.

Ankete katılan 816 birinci sınıf öğrencisi (% 82) başlıkların yazı karakterinin okunaklı olduğunu, sadece 85 (% 9) öğrenci ise bu görüşe katılmadıklarını bildirmişlerdir.

Yazı karakterinin okunaklı olduğunu düşünen birinci sınıf öğrencilerinin sayısı 860 (% 86) kişidir. Okunaklı olmadığını düşünen öğrencilerin sayısı ise sadece 58 (% 6)'dır.

Önemli kavramların metinden farklı olarak yazılmasının gerekli olduğunu düşünen İşletme ve İktisat Fakülteleri birinci sınıf öğrencilerinin sayısı 881 (%88) iken; gereksiz olduğunu düşünen öğrencilerin oranı % 4'üdür.

Ders kitaplarında farklı yerlerde kullanılan yazı karakteri daha önce de ifade edildiği gibi beş soru olarak ele alınmıştır. Yazı karakteri başlığı altında incelenen sorulara dördüncü sınıf İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin verdikleri cevaplar da Tablo 7'de verilmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin 643'i (% 91) başlıkların yazı karakterinin okunaklı olduğunu, sadece 39 (% 6) öğrenci ise bu görüşe katılmadıklarını bildirmişlerdir. Birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar karşılaştırıldığında dördüncü sınıf öğrencilerinin verdikleri cevapların daha olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca kararsızların oranı düşmüştür.

Dördüncü sınıftaki öğrencilere bölüm başlıklarının yazı şekli açısından içeriği okutmada yönlendirici olup olmadığı sorulduğunda öğrencilerin % 72'sı (509 öğrenci) olumlu cevap verirken; % 12'ü (84 öğrenci) yönlendirici olmadığını ifade etmişlerdir. Bu soru ile ilgili olarak bir

diğer önemli nokta ankete cevap veren dördüncü sınıf öğrencilerinin yaklaşık % 16'sının bu soruya "kararsızım" cevabı vermeleridir ki, diğer sorularla karşılaştırdığımızda anket için bu oran oldukça yüksektir. Bu sonuçlar birinci sınıftaki öğrenciler ile karşılaştırıldığında; dördüncü sınıf öğrencilerinin görüşlerinde kararsızlığın oransal olarak azaldığı görülmektedir.

Ara soruların yazı karakterinin okunaklı olup olmadığı anketle ele alınan bir diğer konudur. Bu soruya dördüncü sınıftaki öğrenciler birinci sınıf öğrencilerinin cevaplarına paralel cevaplar vermişlerdir. Diğer bir ifade ile 579 dördüncü sınıf öğrencisi yazı karakterinin okunaklı olduğunu düşünürken, 74 dördüncü sınıf öğrencisi okunaklı olmadığını ifade etmişler, % 25 birinci sınıf öğrencisi de bu görüşe katılmamışlardır.

Ana metnin yazı karakterinin okunaklı olduğu ile ilgili ifadeye dördüncü sınıf öğrencilerinin 609'u olumlu cevap verirken; 43 öğrenci bu soruyu olumsuz olarak cevaplamıştır. Dördüncü ve birinci sınıf öğrencilerinin cevapları karşılaştırıldığında oransal bir eşitlik olduğu görülmektedir.

Birinci sınıflarda olduğu gibi ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin de çok büyük bir kısmı (631 - % 90) önemli kavram ve cümlelerin farklı karakterde yazılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Görsel Unsurların Kullanımı ile İlgili Bulgular

Ankete katılan öğrencilerin ders kitaplarında görsel unsurların kullanımı ile ilgili olarak ne düşündükleri bu gruptaki sorularla ele alınmıştır. Bu amaçla sorulan sorulara verilen birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin cevapları Tablo 8'de ele alınmıştır.

Birinci soru görsel unsurların ders kitaplarında yeterince kullanılıp kullanılmadığıdır. Ankete katılan birinci sınıf İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin 462 öğrenci (% 46) yeteri kadar kullanıldığını düşünürken, 373'ü (% 37) yeterince kullanılmadığını düşünmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta kararsız öğrenci sayısının yüksekliğidir ki, bu oran ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık % 17'sidir.

İkinci soru kullanılan görsel unsurların konuyu kavramada yeterince yardımcı olup olmadığının değerlendirilmesiyle ilgilidir. Bu soru için ise birinci sınıf öğrencilerinin 635'i görsel malzemenin destekleyici olduğunu düşünmekte, 192'si ise destekleyici olmadığını düşünmektedir.

Tablo 7

Yazı Karakteri ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

	Birinci Sınıf				Dördüncü Sınıf			
	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam
Başlıkların yazı karakteri okunaklıdır.	Sayı* 892	57	52	1001	643	22	39	704
	% 89	6	5	100	91	3	6	100
Bölüm başlıkları yazı şekli açısından içeriği okutmada yönlendiricidir.	Sayı* 691	198	112	1001	509	111	84	704
	% 69	20	11	100	72	16	12	100
Ara soruların yazı karakteri okunaklıdır	Sayı* 816	100	85	1001	579	51	74	704
	% 82	10	8	100	82	7	11	100
Ana metindeki yazı karakteri okunaklıdır	Sayı* 860	83	58	1001	609	52	43	704
	% 86	8	6	100	87	7	6	100
Önemli kavram ve cümlelerin metinden farklı olarak yazılması uygundur.	Sayı* 881	85	35	1001	631	41	32	704
	% 88	9	3	100	90	6	4	100

* öğrenci sayısı

Üçüncü soruda ise kullanılan görsel materyallerin sayfa içindeki konuyu açıklayıcı bir örnek oluşturduğu ile ilgili ifade yer almaktadır. Bu soruya 765 öğrenci açıklayıcı örnektir şeklinde cevap verirken, 120 öğrenci açıklayıcı örnek olmadığını düşünmektedirler.

Ders kitaplarında görsel unsurların kullanımı ile ilgili olarak dördüncü sınıf öğrencilerinin cevapları da bu grupta ele alınmıştır. Bu amaçla sorulan üç soruya verilen cevapların değerlemesi yine Tablo 8'de ele alınmıştır.

Görsel unsurların ders kitaplarında yeterince kullanılıp kullanılmadığına ilişkin soruya ankete katılan İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin 338'i (% 48) yeterli kullanıldığına ilişkin olumlu cevap verirken; 259'u (% 37) yeterince kullanılmadığını düşünmektedirler. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta kararsız öğrenci sayısının yüksekliğidir ki, bu oran ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin yaklaşık % 15'idir. Bu soru diğer sorularla karşılaştırıldığında verilen olumlu cevaplar toplam dördüncü sınıf öğrencilerinin yarısının altında kalmıştır (%48). Diğer bir ifade ile ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin % 52'si ya görsel unsurların yeterince kullanılmadığını düşünmekte veya kararsız olduğunu ifade etmektedir.

Görsel unsurların konuyu kavramada yeterince yardımcı olup olmadığının değerlemesiyle ilgili soruya dördüncü sınıf İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerinin 448'i (% 64) olumlu cevap verirken, 159'u (% 23) ise destekleyici olmadığını düşünmektedir. Bu sorunun yanıtları birinci sınıftaki öğrencilerin yanıtlarıyla karşılaştırıldığında oransal olarak benzerlikler olduğu görülecektir.

Görsel unsurların kullanımı ile ilgili üçüncü soruda ise kullanılan görsel materyallerin sayfa içindeki konuyu açıklayıcı bir örnek olup olmadığı sorulmuştur. Dördüncü sınıf öğrencilerinin 522'si (% 74) açıklayıcı örnek olduğunu düşünürken, 109'u (% 15) bu ifadenin doğru olmadığını düşünmektedir. Bu soruya dördüncü sınıftaki öğrenciler birinci sınıf öğrencilerine göre nispeten daha olumsuz bakmaktadırlar. Birinci sınıf öğrencilerinin % 76'sı soruya olumlu yanıt verirken; dördüncü sınıf öğrencilerinin % 74'ü olumlu değerlendirmektedir.

Tablo 8

Görsel Unsurların Kullanımı ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

		Birinci Sınıf				Dördüncü Sınıf			
		Katılıyor	Kararsızım	Katılmıyorum	Toplam	Katılıyor	Kararsızım	Katılmıyorum	Toplam
Görsel unsurlar ders kitaplarında gerektiği kadar kullanılıyor	Sayı*	462	166	373	1001	338	107	259	704
	%	46	17	37	100	48	15	37	100
Görsel unsurlar konuyu kavramada destekleyicidir	Sayı*	635	174	192	1001	448	97	159	704
	%	64	17	19	100	64	14	22	100
Görsel unsurlar kullanıldığı içinde konuyu açıklayıcı bir örnektir.	Sayı*	765	116	120	1001	522	73	109	704
	%	76	12	12	100	74	10	16	100

* öğrenci sayısı

Kağıt Kalitesi ile İlgili Bulgular

Anket formunda kağıt kalitesi ile ilgili sorular iki başlık altında ele alınmıştır. Birincisi öğrencilerin kapak sayfalarında kullanılan kağıt kalitesiyle ilgili ikincisi ise iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesi hakkında ne düşündüklerinin belirlenmesidir. Öğrencilerin bu sorulara verdikleri cevaplar Tablo 9'da gösterilmiştir.

Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin 824'ü (% 82) kapak sayfalarında kullanılan kağıdın uygun olduğunu düşünürken 100 öğrenci (% 10) kağıt kalitesini yeterli görmemektedir.

İç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesi hakkında ise öğrencilerin 865'i (% 87) iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesinin uygun olduğunu düşünürken, sadece 63 (% 6) birinci sınıf öğrencisi uygun olmadığını düşünmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi ankette kağıt kalitesiyle iki soru yer almaktadır. Bu sorulara verdikleri cevaplar Tablo 9'da ele alınmıştır.

Ankete katılan dördüncü sınıftaki İşletme ve İktisat Fakültelerinde okumakta olan öğrencilerin 577'i (% 82) kapak sayfalarında kullanılan kağıdın uygun olduğunu düşünürken 92'si (% 13) kağıt kalitesini yeterli görmemektedir.

İç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesi hakkında ise bu öğrencilerin 611'i (% 87) iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesinin uygun olduğunu, 57'si de (% 8) uygun olmadığını düşünmektedir.

Renk Kullanımı ile İlgili Bulgular

İşletme ve İktisat Fakültesi ders kitaplarında renk kullanımı; kapak sayfalarında renk kullanımı, iç sayfalarda renk kullanımı ve ara sorularda renk kullanımı olmak üzere üç başlık altında ele alınmış ve Tablo 10'da açıklanmıştır.

Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin 741'i (% 74) kapak sayfalarındaki renk kullanımının yeterli olduğunu düşünürken, sadece 119'u (% 12) yeterli olmadığını düşünmektedir.

İç sayfalarda ise 719 birinci sınıf öğrencisi renk kullanımının yeterli olduğunu düşünürken, 153 öğrenci (% 15) yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Ara soruların renkli olmasının önemli olduğunu birinci sınıfta bulunan 870 öğrenci (% 87) ifade etmiş, geri kalan 59 öğrenci (% 6) ise ara soruların renkli olmasının bir özelliği olmadığını düşünmektedir.

Tablo 9

Kağıt Kalitesi ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

		Birinci Sınıf				Dördüncü Sınıf			
		Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam
Kapak sayfalarında kullanılan kağıdın kalitesi uygundur.	Sayı*	824	77	100	1001	577	35	92	704
	%	82	8	10	100	82	5	13	100
İç sayfalarda kullanılan kağıdın kalitesi uygundur	Sayı*	865	73	63	1001	611	36	57	704
	%	87	7	6	100	88	5	7	100

* öğrenci sayısı

Tablo 10

Renk Kullanımı ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

	Birinci Sınıf				Dördüncü Sınıf			
	Katılıyor	Kararsızım	Katılmıyorum	Toplam	Katılıyor	Kararsızım	Katılmıyorum	Toplam
Kapak sayfalarındaki renk kullanımı yeterlidir	Sayı* 741	141	119	1001	564	69	71	704
	% 74	14	12	100	80	10	10	100
İç sayfalardaki renk kullanımı yeterlidir	Sayı* 719	130	152	1001	537	66	101	704
	% 72	13	15	100	76	9	15	100
Ara sorular renkli olduğu için ana metinden kolayca ayırt edilebilir durumdadır	Sayı* 870	72	59	1001	616	42	46	704
	% 87	7	6	100	88	6	6	100

* öğrenci sayısı

İşletme ve İktisat Fakültelerinde okumakta olan 564 öğrenci (% 80) ise kapak sayfalarındaki renk kullanımının yeterli olduğunu, sadece 71'i (% 10) yeterli olmadığını düşünmektedir.

Ankete katılan dördüncü sınıftaki öğrencilerin öğrencilerin 537'si (%76) iç sayfalarda renk kullanımının yeterli olduğunu düşünürken, 101'i (% 15) yetersiz olduğunu düşünmektedir.

Ara soruların renkli olmasının önemli olduğunu 616 (% 88) dördüncü sınıf öğrencisi ifade etmiş, dördüncü sınıfta geri kalan geri kalan 46 öğrenci (% 7) ise ara soruların renkli olmasının bir özelliği olmadığını düşünmektedirler.

Renk kullanımı ile sorulara verilen cevapların ortak özelliği; dördüncü sınıf öğrencilerinin, birinci sınıf öğrencilerine göre renk kullanımını çok daha fazla beğendikleridir. Aralarındaki farklılık çok olmasa bile her bir soru tek tek ele alındığında bu sonuç çıkarılabilir.

Genel Tasarım ile İlgili Bulgular

İşletme ve İktisat Fakülteleri ders kitaplarının genel tasarımı ile ilgili olarak yapılan analiz üç ana grupta toplanmıştır. Bunlar kitap boyutu, kapak ve kitap düzenidir.

Kitap Boyutu

İşletme ve İktisat Fakültelerinde kullanılmakta olan ders kitapları boyut olarak (sayfa büyüklüğü) örgün eğitim veren fakültelerde okutulan ders kitaplarından farklılık göstermektedir. Kitabın taşınması açısından çeşitli güçlükler yarattığı düşünülen ders kitaplarının boyutu hakkında ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin 546'sı (% 55) kitap boyutunun uygun olduğunu düşünmekte, 354 birinci sınıf öğrencisi ise (% 35) uygun olmadığını düşünmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin 381'i (%54) kitap boyutunun uygun olduğunu düşünmekte, 266'sı (% 38) ise uygun olmadığını düşünmektedir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin cevapları birinci sınıf öğrencilerinin cevapları ile karşılaştırıldığında, cevapların paralellik gösterdiği görülmektedir.

Tablo 11
Sayfa Büyüklüğü Kitabın Taşınması Açısından Uygundur

	Birinci Sınıf		Dördüncü Sınıf		Toplam	
	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>
Katılıyorum	546	55	381	54	927	54
Kararsızım	101	10	57	8	158	9
Katılmıyorum	354	35	266	38	620	37
Toplam	1001	100	704	100	1705	100

Kapak Düzeni

Ankete katılan öğrencileri kapak düzeni konusundaki görüşleri Tablo 12'de verilmiştir.

Ankete katılan 735 birinci sınıf öğrencisi (% 74) kapaklardaki şekil, yazı ve çizgilerin yerleştirilme düzeninin uygun olduğunu ifade ederken, 113 öğrenci (% 11) uygun olmadığını belirtmişlerdir.

Birinci sınıfta okumakta olan 629 öğrenci (% 63) ise, kapakların fakülte ve/veya bölüm farklılıklarını yeterince ifade ettiğini belirtmektedirler. Kalan % 21'lik (210 öğrenci) grup ise, renklerin fakülte ve/veya bölüm farklılıklarının belirlenmesinde yeterli olmadığı görüşündedir.

Genel tasarım hakkında, ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin burada yer alan yer alan sorulara verdikleri cevaplar benzerlikler göstermektedir. Kapak düzeni başlığı altında incelenen sorulara verilen cevaplar Tablo 12'de ele alınmıştır.

Ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin 548'i (% 78) kapaklardaki şekil, yazı ve çizgilerin yerleştirilme düzeninin uygun olduğunu ifade ederken, 69 öğrenci (% 10) uygun olmadığını belirtmiştir. Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin % 74'ü olumlu cevap verirken, bu oran yukarıda da ifade ettiğimiz gibi dördüncü sınıf öğrencilerinin cevaplarında % 78'e yükselmiştir.

Ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin 473'ü (% 67) kapakların fakülte ve/veya bölüm farklılıklarını yeterince ifade ettiğini belirtirken; dördüncü sınıf öğrencilerinin %18'ü (125 öğrenci) renklerin fakülte ve/veya bölüm farklılıkları için yeterli olmadığı görüşündedir. Kalan % 15'lik bölüm ise kararsız olarak görüş bildirmişlerdir. Bu soruya birinci sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar dördüncü sınıf öğrencilerinin cevaplarına paralellik göstermektedir.

Tablo 12

Kapak Düzeni ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı

		Birinci Sınıf				Dördüncü Sınıf			
		Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam
Kapaklardaki şekil, yazı ve çizgilerin yerleştirilme düzeni çok uygundur.	Sayı*	735	153	113	1001	548	87	69	704
	%	74	15	11	100	78	12	10	100
Kapaklarda kullanılan renkler fakülte ve bölüm farklılıklarını ifade etmektedir.	Sayı*	629	162	210	1001	473	106	125	704
	%	63	16	21	100	67	15	18	100

* öğrenci sayısı

Kitapların sırt kısmında kitapla ilgili bilginin yer alıp almayacağı konusunda 712 dördüncü sınıf öğrencisi(% 71) yer alması gerektiğini ifade ederken, 105 öğrenci (% 10) yer almaması gerektiğini düşünmektedir.

Kitapların sırt kısmında kitapla ilgili bilgilerin yer alması gerektiğini ifade eden dördüncü sınıf öğrencilerinin sayısı 495'tir (% 70). 95 öğrenci (% 14) ise kitabın sırt kısmında herhangi bir bilginin yer almaması gerektiğini düşünmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin cevapları da dördüncü sınıf öğrencilerinin cevaplarına benzemektedir.

Tablo 13
Kitabın Sırt Kısmında Bilgilerin Bulunup Bulunmamasına
İlişkin Cevapların Dağılımı

	<i>Birinci Sınıf</i>		<i>Dördüncü Sınıf</i>		<i>Toplam</i>	
	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>	<i>Öğrenci Sayısı</i>	<i>%</i>
Katılıyorum	712	71	495	70	1207	71
Kararsızım	184	18	114	16	298	17
Katılmıyorum	105	11	95	14	200	12
Toplam	1001	100	704	100	1705	100

Kitap Düzeni

İşletme ve İktisat Fakülteleri ders kitapları için son gruplandırma "kitap düzeni" ile ilgilidir. Kitap düzeni başlığı altında ankete katılan öğrencilere toplam ondört soru sorulmuş ve bu soruları yanıtlamaları istenmiştir. Soru sayısının çok olması nedeniyle gerek yorum gerekse tablo gösterim için kitap düzeni ile ilgili değerlendirme iki gruba ayrılmış cevapların dağılımı Tablo 14 ve Tablo 15'te verilmiştir.

Ankete katılan 638 birinci sınıf öğrencisi (% 64) metinde yer alan boşlukların ders çalışırken not almak için kullanışlı olduğunu ifade ederken, kalan 233 öğrenci ise (% 23) kullanışlı olmadığını düşünmektedir.

Ankete katılan 756 birinci sınıf öğrencisi (% 76) ünitelerin ilk sayfalarında yer alan "amaçlar, öneriler ve uyarıların" yerleşim yeri açısından konunun okunmasında etkili olduğunu ifade etmektedir. Birinci sınıfta okuyan 128 öğrenci (% 13) ise etkili olmadığını düşünmektedir.

Konu başlıkları yanında yer alan rakamların başlık ve alt başlıkların izlenmesi için gerekli olduğunu düşünen birinci sınıf öğrencilerinin sayısı 793'tür. Diğer bir ifade ile öğrencilerin % 80'i konu başlıklarının yanında rakamların yer almasının gerektiğini düşünmektedir. 77 öğrenci (% 8) ise bu görüşe katılmamaktadır. Burada önemli olan nokta, rakam kullanımının gerekli olmadığını düşünenlerin sayısının çok düşük olmasıdır.

Ankete katılan öğrencilere ders kitaplarında satır aralarının sıkışık olduğu ifade edilmiş ve görüşleri alınmıştır. Ankete katılan 555 (% 56) birinci sınıf öğrencisi bu görüşe katılmadıklarını ifade etmişler, 306 öğrenci (% 31) ise satır aralarının sıkışık olduğu görüşüne katılmışlardır.

Metinlerdeki satır uzunluğunun okuma açısından rahat olduğunu düşünen birinci sınıftaki öğrenci sayısı 620'dir (% 62). Birinci sınıftaki 252 (% 25) öğrenci ise satır uzunluğunun okuma açısından rahat olmadığını düşünmektedir.

Ankete katılan öğrencilere kitap düzeni ile ilgili olarak sorulan bir diğer soru da sayfa üzerindeki boş alanların okumayı kolaylaştırıp kolaylaştırmadığıdır. Bu soruya 695 öğrenci (% 70) olumlu yanıt verirken, 132 birinci sınıf öğrencisi (% 13) olumsuz yanıt vermiştir.

Paragraflararası boşlukların rahat okumayı sağlayıp sağlamadığı sorusuna 838 birinci sınıf öğrencisi (% 84) rahat okunduğu yönünde olumlu cevap verirken, öğrencilerin sadece % 7' si olumsuz cevap vermiştir.

Paragraflararası boşlukların sayfa görüntüsünü rahatlatıp rahatlatmadığı sorusuna birinci sınıf öğrencilerinin 784'ü (%78) olumlu cevap vermiş, 92 öğrenci ise paragraflararası boşlukların sayfa görüntüsünü rahatlatmadığını ifade etmişlerdir.

Ankete katılan öğrencilerden birinci sınıfta okumakta olanların büyük bir çoğunluğu (832 öğrenci- % 83'ü) içindekiler sayfasının başlıklarının düzenlenmesinin ünitelerin izlenmesi için gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Sadece 66 öğrenci gerekli olmadığını görüş bildirmiştir.

Kitap düzeni ile ilgili olarak öğrencilere "ünitenin ilk sayfasında yer alan açıklamaların çerçeve içinde olmasının gereksiz olduğu" sorusu sorulmuş. Ankete katılan öğrencilerin 496'sı (% 50) gerekli olduğunu ifade etmiş, % 33 birinci sınıf öğrencisi ise gereksiz olduğunu yönünde ankete cevap vermişlerdir.

Tablo 14
Kitap Düzenini ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı - I

	Birinci Sınıf				Dördüncü Sınıf			
	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam
Metinde yer alan boşluklar ders çalışırken not almak için kullanılmıştır	Sayı* 638 %	130 13	233 23	1001 100	444 63	80 11	180 26	704 100
"Amaçlar, öneriler, uyarılar" gibi başlıklar sayfadaki yerleşim düzeni olarak konunun okunmasında etkilidir.	Sayı* 756 %	117 12	128 13	1001 100	516 73	80 13	99 14	704 100
Konu başlıklarının yanında yer alan sayılar başlıkların ve alt başlıkların izlenmesinde gereklidir.	Sayı* 793 %	131 13	77 8	1001 100	559 79	83 12	62 9	704 100
Satır araları çok sıkıştır.	Sayı* 306 %	141 14	555 55	1001 100	227 32	90 13	387 55	704 100
Satır uzunluğu okuma açısından uygundur.	Sayı* 620 %	129 13	252 25	1001 100	429 61	79 11	196 28	704 100
Sayfa üzerindeki boşluklar okumayı kolaylaştırmaktadır.	Sayı* 695 %	174 17	132 13	1001 100	483 69	108 15	113 16	704 100

* öğrenci sayısı

Tablo 15
Kıtap Düzeni ile İlgili Sorulara Verilen Cevapların Dağılımı - II

	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam	Katılıyor	Kararsız	Katılmıyor	Toplam
Paragraflar arası boşluk rahat okumayı sağlıyor	Sayı* 838 84	94 9	69 7	1001 100	588 84	60 8	56 8	704 100
Paragraflar arası boşluk sayfa görüntüsünü rahatlatıyor	Sayı* 784 78	125 13	92 9	1001 100	549 78	89 13	66 9	704 100
İçindekiler sayfasındaki başlıkların düzenlenmesi ünitelerin izlenmesi açısından uygundur	Sayı* 832 83	103 10	66 7	1001 100	622 88	39 6	43 6	704 100
Ünitelerin ilk sayfasında yer alan açıklamaların çerçeve içine alınması gereksizdir.	Sayı* 334 33	171 17	496 50	1001 100	239 34	114 16	351 50	704 100
Konu sonlarında yer alan soruların çerçeve içinde olması uygundur.	Sayı* 790 79	101 10	110 11	1001 100	577 82	42 6	85 12	704 100
Ünite sonunda yer alan özet bölümünün bir bölümünün izleyen sayfaya aktarılması dikkati dağıtıyor.	Sayı* 563 56	132 13	306 31	1001 100	397 56	71 10	236 34	704 100
Ünite sonundaki sorular arasındaki uzaklık kolay okuma açısından uygundur	Sayı* 827 83	117 12	57 5	1001 100	605 86	56 8	43 6	704 100
Sayfa numaralarının metnin altında 1 yer alması uygundur.	Sayı* 872 87	103 10	26 3	1001 100	613 87	65 9	26 4	704 100

* öğrenci sayısı

Ankette yer alan bir diğer soru da konunun sonunda yer alan soruların çerçeve içine alınmasının uygunluğudur. Birinci sınıf öğrencilerinin sadece 110'u (% 11) çerçeve içine alınmasının uygun olmadığını ifade ederken, 790 öğrenci (% 79) çerçeve içinde olmasının uygun olduğunu ifade etmektedirler.

Ünitelerin sonunda yer alan "özet" kısmının bir kısmının izleyen sayfaya kaymasının dikkati dağıttığını ifade edenlerin sayısı 563 (% 56) iken, dikkati dağıtmıyor diyenlerin sayısı 306 (% 31)'dir.

Her ünitenin sonunda yer alan soruların birbirinden uzaklıklarının kolay okuma açısından uygun olup olmadığı sorulduğunda sınıf öğrencilerinin büyük bir kısmı (827 - % 83) uygun cevabını verirken, sadece 57 öğrenci (% 5) uygun olmadığını ifade etmişlerdir.

Kitap düzeni ile ilgili olarak ele alınan son konu sayfa numaralarının metnin altında yer almasının uygun olup olmadığıdır. Birinci sınıfta okumakta olan öğrencilerin hemen hemen tamamı (% 87) uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu başlık altında öğrencilerin kullandıkları ders kitaplarının düzeni hakkında ne düşündükleri incelenmiştir. Dördüncü sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar ile daha önce açıklanan birinci sınıf öğrencilerinin cevapları (Tablo 14 ve Tablo 15'teki) karşılaştırıldığında öğrencilerin sorulara benzer cevaplar verdikleri görülmektedir. Aşağıda dördüncü sınıf öğrencilerinin kitap düzeniyle ilgili sorulara verdikleri cevaplar tablo yardımıyla açıklanmıştır.

Dördüncü sınıf öğrencilerinin 444'ü (% 63) metinde yer alan boşlukların ders çalışırken not almak için kullanışlı olduğu fikrine katıldıklarını ifade etmişlerdir. 180 dördüncü sınıf öğrencisi (% 26) ise kullanışlı olmadığını düşünmektedir. Ders kitaplarında öğrencilerin çalışma notları ile ilgili boşlukların kullanışlı olup olmadığı sorusuna birinci sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar dördüncü sınıf öğrencilerinkinden farklı değildir.

Ankete katılan dördüncü sınıftaki öğrencilerin sadece 99'u (% 14) ünitelerin ilk sayfalarında yer alan "amaçlar, öneriler ve uyarılar" yerleşim yeri açısından konunun okunmasında etkili olmadığını ifade etmiştir. 516 öğrenci (% 73) ise etkili olduğunu düşünmektedir.

Kitap düzeni başlığı altında ele alınan sorulardan biri olan "konu başlıkları yanında yer alan rakamların başlık ve alt başlıkların izlenmesi için gerekli olup olmadığı" sorusuna olumlu cevap veren dördüncü sınıf öğrencilerinin sayısı 559'dur. Diğer bir ifadeyle öğrencilerin % 79'u konu başlıklarının yanında rakamların yer almasının gerektiğini

düşünmektedir. Ankete katılan dördüncü sınıf öğrencilerinin sadece 62'si (% 9) ise bu görüşe katılmadıklarını ifade etmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin cevaplarını kontrol etmek amacıyla olumsuz bir ifadeyle sorulan "ders kitaplarında satır aralarının sıkışık olduğu" sorusuna dördüncü sınıf öğrencilerinin 387'si (% 55) katılmadıkları şeklinde görüş bildirmişler; 227 öğrenci (% 32) ise satır aralarının sıkışık olduğunu ifade etmiştir. Bu soruya verilen cevaplar ayrıca göstermiştir ki, ankete katılan öğrencilerin cevapları sağlıklıdır.

Metinlerdeki satır uzunluğunun okuma açısından rahat olduğunu düşünen dördüncü sınıftaki öğrenci sayısı 429'dur (% 61). 196 (% 28) öğrenci ise satır uzunluğunun okuma açısından rahat olmadığını düşünmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin cevapları incelendiğinde bunların dördüncü sınıftaki öğrencilerin satır uzunluğu konusundaki görüşleriyle benzer olduğu görülmektedir.

Ankete katılan öğrencilere kitap düzeni ile ilgili olarak sorulan bir diğer soru da sayfa üzerindeki boş alanların okumayı kolaylaştırıp kolaylaştırmadığıdır. Bu soruya 483 öğrenci (% 69) olumlu yanıt verirken, 113 dördüncü sınıf öğrencisi (% 16) olumsuz yanıt vermiştir.

Paragraflar arası boşlukların rahat okumayı sağlayıp sağlamadığı dördüncü sınıftaki öğrencilere sorulmuştur. Bu öğrencilerin 588'i (% 84) bu soruyu olumlu olarak yanıtlamış; sadece % 8'lik (59 öğrenci) kısım bu soruyu olumsuz olarak cevaplamıştır. Birinci sınıftaki öğrenciler de bu soruyu aynı şekilde değerlendirmişlerdir.

Anket katılan 704 dördüncü sınıf öğrencisinin 549'u (% 78) Paragraflar arası boşlukların sayfa görüntüsünü rahatlatıp rahatlatmadığı sorusuna olumlu cevap vermiş; 66 öğrenci ise olumsuz cevap vermiştir.

Ankete katılan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (622 dördüncü sınıf öğrencisi- % 88'i) içindekiler sayfasının başlıklarının düzenlenmesinin ünitelerin izlenmesi için gerekli olduğunu ifade etmiştir.

Kitap düzeni ile ilgili olarak öğrencilere "ünitenin ilk sayfasında yer alan açıklamaların çerçeve içinde olmasının gereksiz olduğu" sorusu sorulmuş. Ancak dördüncü sınıfta okumakta olan öğrencilerin 351'i (% 50)'ı gerekli olduğunu ifade etmiş, 239'u (% 34) ise gereksiz olduğunu doğrulamışlardır. Ankete katılanların 114'ü (% 16) ise kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Ankette yer alan bir diğer soruda konunun sonunda yer alan soruların çerçeve içine alınmasının uygunluğudur. Öğrencilerden sadece 85'i (% 12) çerçeve içine

alınmasının uygun olmadığını ifade ederken, 577'si (% 82) çerçeve içinde olmasının uygun olduğunu ifade etmektedir.

Ünitelerin sonunda yer alan "özet" bölümünün bir kısmının izleyen sayfaya kaymasının dikkati dağıttığını ifade eden dördüncü sınıf öğrenci sayısı 397 (% 56) iken, dikkati dağıtmıyor diyenlerin sayısı 236 (% 34) dır.

Her ünitenin sonunda yer alan soruluların birbirinden uzaklıklarının kolay okunma açısından uygun olup olmadığı sorulduğunda öğrencilerin büyük bir kısmı (605 - % 86) uygun cevabını verirken, sadece 43 dördüncü sınıf öğrencisi (% 6) uygun olmadığını ifade etmiştir.

Kitap düzeni ile ilgili olarak ele alınan son konu sayfa numaralarının metnin altında yer almasının uygun olup olmadığıdır. İşletme ve İktisat Fakülteleri birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin hemen hemen tamamı (% 87) bu tür bir kullanımın uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

Birinci Sınıf Öğrencilerinin Cevaplarının Genel Değerlendirmesi

Bu çalışma ile İşletme ve İktisat Fakülteleri'nde okumakta olan toplam 1001 birinci sınıf öğrencisi tarafından daha önce açıklanan, ders kitaplarında görsel düzeni oluşturan beş başlık altındaki sorulara verilen cevaplar değerlendirilmiştir.

Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerin cevaplarından elde edilen sonuçlara göre görsel düzeni oluşturan yazı unsurlarının kullanımı İşletme ve İktisat Fakültesi ders kitaplarında yeterli bulunmuştur.

Öğrencilere sorulan yazı büyüklüğü ile ilgili sorulara verilen cevaplar birbirine oldukça yakındır. Bu sorulardaki ifadelere katıldığını ifade edenlerin sayısı çok büyük bir yüzdeyi oluşturmaktadır. Özellikle ana metinde ve başlıklarda kullanılan yazı boyutunun uygun olduğunu düşünenler ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık % 90'dır.

Yazı unsuru başlığı altında öğrencilere yöneltilen sorulara yazı karakterinin kitaplarda kullanımının yeterli olduğu yönünde cevaplar alınmıştır. Birinci sınıftaki öğrencilere ait bulgulara yer alan tablolardan da anlaşılacağı gibi öğrencilerin bölüm başlıklarında kullanılan yazı karakterinin içeriği okutmadaki yönlendirici etkisi hakkında olumsuz düşünenlerin sayısı yazı karakteri ile ilgili diğer sorularda olumsuz düşünenlere göre artmıştır.

Çalışmada birinci sınıftaki öğrencilere görsel unsurlar ile ilgili sorular sorulmuştur. Bunlardan ilki olan görsel unsurların ders kitaplarında yeterince kullanıldığı görüşüne katılan öğrencilerin sayısı 462'dir. Bu unsurların yeterince kullanılmadığını düşünenlerin sayısı ise 173'tür. Bir diğer soru görsel unsurların konuyu kavramada destekleyici olup

olmadığıdır. Öğrencilerin 635'i destekleyici olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. İkinci soruya verilen cevapların doğruluğunun test edilmesi için sorulan üçüncü soruda olumlu cevapların 766 kişiye yükselmesi görsel unsurların kullanımında öğrencileri memnun olup olmadıklarını net olarak belirlemeyi zorlaştırmaktadır.

Kağıt kalitesi hakkında birinci sınıf öğrencilerinin çok büyük bölümü gerek kapak sayfasında gerekse iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesinin yeterli olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Araştırmada renk kullanımı ile ilgili sorular kapak ve iç sayfalarda renk kullanımı ile ara sorularda renk kullanımı olarak ele alınmıştır. Kapak ve iç sayfalardaki uygulamayı öğrencilerin % 70'i yeterli bulurken; ara sorulardaki renk kullanımı uygulamasını öğrencilerin % 87'si uygun bulmaktadırlar.

Genel tasarım başlığı altında ele alınan ilk alt başlık kitap boyutudur. Birinci sınıf öğrencilerinin % 55'i kitap boyutunun yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Ancak verilen bu cevaplar diğer soruların cevapları ile karşılaştırıldığında memnun olmayanların oranının % 35 olması, kitap boyutunun fakülteler bünyesinde yapılacak çalışmalarda önemle üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Kapak düzeni ile ilgili sorulara birinci sınıf öğrencilerinin verdikleri cevaplar birbirine oldukça yakındır. Kapak düzeni ile ilgili sorulardan biri olan kitapların sırt kısımlarında bilgilerin yer almasına öğrencilerin çok büyük bir bölümü olumlu yaklaşmıştır. Kitap düzeni ile ilgili sorular iki ayrı tabloda ele alınmıştır (Tablo 14 - Tablo 15). Tablo 14'te de görüleceği gibi öğrenciler verdikleri cevaplar ile mevcut düzenden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin önemle üzerinde durduğu, en çok katılıyorum cevabını verdiği soru, konu başlıkları yanında yer alan rakamların bulunmasıdır. Tablo 15'te de birinci sınıf öğrencileri kitap düzeni ile ilgili bir değişikliğe gereksinim duymadıklarını ifade etmişlerdir.

Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Cevaplarının Genel Değerlendirmesi

Birinci sınıftaki İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencilerine uygulanan anket çalışması ile daha önce de açıklanan beş ana başlık altındaki soruların aynısı dördüncü sınıftaki öğrencilere de uygulanmıştır. Bulgular bölümünde yer alan tablolar dördüncü sınıf öğrencilerinin ders kitaplarının görsel düzeni ile ilgili cevapları doğrultusunda düzenlenmiştir. "Yaralanılan kaynaklar" bölümünde kullanılan yazı büyüklüğünü yeterli bulmadığını belirten 89 kişi diğer sorulara katılmıyorum diyenlerin sayısı ile karşılaştırıldığında, diğer sorulara katılmıyorum diyenlerde nispi bir yükselme görülmüştür.

Bu durumun varlığına rağmen ders kitaplarında yazı unsurlarının kullanımı ile ilgili sorulara alınan cevaplar dördüncü sınıf öğrencilerinin de birinci sınıflar gibi ders kitaplarını yeterli bulduklarını göstermiştir (Tablo 6).

Yine yazı unsurları içinde yer alan yazı kullanımı ile ilgili öğrencilerin olumlu düşünceler içinde olduğu Tablo 7'de görülmektedir. Ders kitaplarında bölüm başlığı ve ara sorularda yazı karakterinin çok okunaklı olmadığını düşünenlerin sayısı 84 ve 74 kişi ile tabloda bir yükselişe neden olsa da genel görüş okunaklı yazı karakteri kullanıldığı doğrultusundadır.

Çalışmanın bulgular bölümünde Tablo 8'de de görüldüğü gibi, sayfa düzeninde görsel unsurların kullanımı ile ilgili birbirine benzer üç soruya katılıyorum cevabı verenlerin sayısının yüksek olduğu gözlenmektedir. Bu üç soruya katılmıyorum diyenleri sayısında da azalma gözlenmiştir. Verilerden de anlaşılabileceği gibi öğrenciler görsel unsurların kitaplardaki kullanımı ile ilgili net bir görüşe sahip değildir. Ya da sorular cevaplanırken yeterli özen gösterilmemiştir.

Kapak sayfalarında ve iç sayfalarda kullanılan kağıdın uygun olup olmadığı sorusuna dördüncü sınıfta okuyan işletme ve iktisat fakülteleri öğrencilerinin cevapları bu konuda bir sorun yaşanmadığını göstermektedir.

İşletme ve İktisat Fakülteleri'nde okumakta olan dördüncü sınıf öğrencilerinin ders kitaplarında renk ile ilgili ankette yer alan üç soruya verdikleri cevaplar bu unsurun kullanımını da yeterli buldukları sonucunu ortaya koymaktadır. Kapak ve iç sayfalarda kullanılan rengi yeterli bulan dördüncü sınıf öğrencisi ara soruların metinden ayrılması açısından renk kullanımının önemli olduğunu ve mevcut kitaplardaki uygulamanın yeterli olduğunu ifade etmişlerdir.

Genel tasarım ile ilgili bulgular bölümünde de görüldüğü gibi işletme ve iktisat fakültesi ders kitaplarının boyutunu uygun bulan öğrenci sayısı 381 kişi iken uygun bulmadığını söyleyen 266 kişidir.

Kapak düzeni başlığı altında dördüncü sınıf öğrencilerine yöneltilen sorular ve alınan cevaplar göstermiştir ki, mevcut kapak düzenlemesi ankete katılan toplam 704 öğrencinin % 70'i tarafından beğenilmektedir.

Çalışmada genel tasarım ile ilgili sorular üç alt başlıkta ele alınmıştır. Üçüncü alt başlık olan kitap düzeni birbirinden farklı çok sayıda alt soruyu kapsamasından dolayı iki tabloda incelenmiştir. Tablo 14'te dördüncü soruya öğrencilerin 387'sinin katılmıyorum cevabı vermesinin nedeni sorunun öğrencinin dikkatini ölçmek amacıyla olumsuz bir ifade ile sorulmasındandır. Aynı tabloda gösterilen kitap düzenleme ile ilgili sonuçlar

incelendiğinde mevcut yapı içinde kullanılan ve konu başlıklarının yanında yer alan rakamların öğrenciler için önemli ve gerekli olduğu sunucuna varılmaktadır. Kitap düzeninde yer alan ikinci grup sekiz sorunun geneline bakıldığında ortaya çıkan sonuç ise öğrencilerin ders kitapları düzeninde memnun olduklarıdır. Daha önce açıkladığımız olumsuz ifade kullanılarak öğrencinin dikkatini ölçmeye yönelik bir soruya burada da yer verilmiştir. (Tablo 15)

Sonuç olarak İşletme ve İktisat Fakültesi öğrencileri ders kitaplarında düzeni oluşturan paragraflar, boş alan kullanımı, içindekiler sayfası, çerçevelerin kullanımı, özet bölümü, ünite sonu sorular ve sayfa numaralama sistemi unsurlarının kullanımından memnun olduklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmanın Genel Bulguları

Ankete katılan öğrencilerin İşletme ve İktisat Fakülteleri ders kitaplarının biçimsel ve görsel yapısına karşı tutumları aşağıda açıklanmıştır.

Ankette sorulan sorularda öğrencilerin cevapları altılı bir dereceleme sistemi ile değerlendirilmiştir. Bu dereceleme şöyledir:

- 1 Kesinlikle Katılmıyorum
- 2 Katılmıyorum
- 3 Kararsızım
- 4 Katılıyorum
- 5 Kesinlikle Katılıyorum

Bulgular bölümünde öğrencilerin verdikleri cevaplar “katılıyorum”, “kararsızım” ve “katılmıyorum” olarak üç ana başlıkta değerlendirilmiştir. Anket formunda ise daha önce de belirtildiği gibi beş dereceli bir sınıflandırma benimsenmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevaplarda netlik sağlayabilmek, diğer bir ifade ile öğrencilerin kararsızlıklarını ortadan kaldırmak için böyle bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Cevaplar değerlendirilirken ise “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevapları “katılıyorum” başlığı altında ele alınırken, “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” cevapları “katılmıyorum” başlığında ele alınmıştır. Kararsızlar ise “Kararsızım” başlığı altında incelenmiştir. Burada amaç yorumların daha anlaşılabilir hale getirilmesidir.

Aşağıdaki tablolarda yer alan ortalama değerler yorumlanırken 1 ve 2 öğrencilerin sorularda yer alan ifadelere katılmadıklarını; 3 ve 4 ise katıldıklarını ifade etmektedir. Tablo 16 incelendiğinde şu sonuçlar çıkarılabilir.

Yazı ile İlgili Bulgular: Yazı büyüklüğü ve yazı karakteri olarak iki ana başlık için öğrencilerin görüşleri genel olarak şöyledir.

Yazı Büyüklüğü: Ders kitaplarında kullanılan yazı büyüklüğünün yeterli olduğunu düşünen öğrenciler, ayrıca kullanılan yazı büyüklüğünün içeriği okutmada yönlendirici ve etkili olduğunu düşünmektedirler.

Yazı Karakteri: Ankete katılan öğrenciler ders kitaplarında kullanılan yazı karakterinin okunaklı olduğunu; bölüm başlıklarında kullanılan yazı şeklinin içeriği okutmada yönlendirici olduğunu ve önemli kavramların ayrı yazı karakteri ile yazılmasının gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 16
Yazı ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi

YAZI İLE İLGİLİ BULGULAR	
YAZI BÜYÜKLÜĞÜ	
Ders Kitaplarında başlıkların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	4.20
Ders kitaplarında ara soruların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	3.98
Her ünitenin başında yer alan bölüm başlıkları yazı boyutu açısından içeriği okutmada yönlendiricidir	3.95
Ana metinde yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	4.05
Ünitelerin ilk sayfasında yer alan "amaçlar, öneriler, uyarılar" gibi başlıklar büyüklük olarak konunun okunmasında etkilidir	3.89
İçindekiler sayfasındaki başlıkların yazı büyüklüğü uygundur.	4.02
Ünitelerin sonunda yer alan "yararlanılan kaynaklar" bölümünün yazı büyüklüğü rahat okuma açısından uygundur.	4.07
YAZI KARAKTERİ	
Ders kitaplarında başlıkların yazı karakteri okunaklıdır.	4.12
Her ünitenin başında yer alan bölüm başlıkları yazı şekli açısından içeriği okutmada yönlendiricidir.	3.89
Ara soruların yazı karakteri okunaklıdır.	3.91
Ana metinlerde yazı karakteri okunaklıdır.	4.05
Metinlerde önemli kavram ve/veya cümlelerin metinden farklı olarak yazılması uygundur.	4.24

Görsel Unsurların Kullanımı ile İlgili Bulgular: Ankete katılan öğrencilerin çoğunluğu ders kitaplarındaki görsel unsurların kullanımından memnun oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Görsel unsurların ders kitaplarında yeterince kullanıldığını düşünen öğrenciler, kullanılan görsel unsurların konuyu kavramda destekleyici olduğunu ve kullanılan görsel unsurların kullanıldığı sayfa içinde konuyu açıklayıcı örnek olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 17
Görsel Unsurların Kullanımı ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi

GÖRSEL UNSURLARIN KULLANIMI İLE İLGİLİ BULGULAR	
Bölümünüzle ilgili ders kitaplarında fotoğraf, tablo, şema, tablo vb. görsel malzeme gereği kadar kullanılıyor	3.25
İlgili ders kitaplarındaki görsel malzeme konuyu kavramada destekleyicidir.	3.65
Görsel materyaller kullanıldığı sayfa içinde konuyu açıklayıcı bir örnektir.	3.86

Kağıt Kalitesi ile İlgili Bulgular: Ankete katılan öğrencilerin çok büyük bir bölümü gerek kapak sayfasında kullanılan gerekse iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesinin yeterli olduğu görüşündedir.

Tablo 18
Kağıt Kalitesi ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi

KAĞIT KALİTESİ İLE İLGİLİ BULGULAR	
Kapak sayfalarında kullanılan kağıdın kalitesi uygundur.	3.96
İç sayfalarda kullanılan kağıdın kalitesi uygundur.	4.09

Renk Kullanımı ile İlgili Bulgular: Ders kitaplarının gerek kapaklarında ve iç sayfalarda gerekse ara sorularda renk kullanımı yeterli olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 19
Renk Kullanımı ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi

RENK KULLANIMI İLE İLGİLİ BULGULAR	
Kapak sayfalarındaki renk kullanımı yeterlidir	3.95
İç sayfalardaki renk kullanımı yeterlidir	3.84
Ara Sorular Renkli olduğu için ana metinden kolayca ayırt edilebilir durumdadır.	4.06

Genel Tasarım ile İlgili Bulgular: Bu ana başlık altında kitap boyutu, kapak düzeni ve kitap düzeni ele alınmıştır.

Kitap Boyutu: Ankete verilen cevapların ortalaması 3.29'dur. Böyle bir sonuç, ankete katılan öğrencilerin sayfa boyutunun kitabın taşınması açısından uygun olduğunu düşündüğünü ortaya koymaktadır.

Kapak Düzeni: Öğrenciler mevcut kapak düzenini yeterli görmekle birlikte, ders kitaplarının sırt kısmına kitapla ilgili bilgilerin yazılması gerektiğini düşünmektedirler.

Kitap Düzeni: Ankete katılan öğrencilerin kitap düzeni ile ilgili sorulara verdiği cevaplar incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

- Kitapların alt-üst ve sağ-sol taraflarında yer alan boşluklar öğrenciler tarafından ders çalışırken not almak amacıyla kullanılır. Ders kitaplarında yer alan bu boşluklar ankete katılan öğrenciler tarafından kullanışlı olarak değerlendirilmektedir.

- "Amaçlar, öneriler ve uyarılar" gibi başlıklar öğrencilerin çalışmalarını yönlendiren bilgileri içermektedir. Bu başlıkların uygun yerde olması öğrencilerin konuyu okumalarında etkili olacaktır. Anket sonuçları göstermektedir ki, ankete katılan

öğrencilerin önemli bir kısmı bu başlıkların sayfa içinde uygun yerde yer aldığını ve konunun okunmasında etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

- Konu başlıkları yanında yer alan sayılar birbirini izleyen konular arasında öğrencilerin ilişki kurmasına yardımcı olmaktadır. Özellikle başlık ve alt başlıkların çok olduğu durumlarda öğrenciler için bu sayılar çok daha önemli olmaktadır. Ankete katılan öğrencilerin hemen hemen tamamı bu sayıların kullanılması gerektiği yönünde anketi cevaplamışlardır.

- Ders kitaplarında satır aralarının sıkışık olması öğrenciyi yoracağı gibi, öğrencinin dikkatinin dağılmasına da yol açabilir. Bu nedenle uygun satır aralığının kullanılması öğrencinin başarısını belirlemede önemli olabilmektedir. Anket formunu cevaplayan öğrenciler ders kitaplarındaki satır aralığının sıkışık olmadığını, uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

- Metinde yer alan satırların gereğinden fazla olması okumayı güçleştirmekte ve okuyucuyu sıkmaktadır. Aynı zamanda sayfa içindeki boş alanları azalttığı için gözü yormaktadır. Ders kitapları bu açıdan değerlendirildiğinde, ankete katılan öğrenciler satır uzunluğunun okuma açısından çok uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

- Sayfadaki sağ-sol ve alt-üst boşluklar ile satır uzunluğu sayfa üzerindeki boş alanların belirlenmesinde dikkate alınması gereken özelliklerdir. Ders kitaplarında yeteri kadar boşluk bırakılmaması ve çok uzun satırların olması durumunda okuyucunun gözü yorulacak ve okuma bir zevk olmaktan çıkacaktır. Bu konuda ankete katılan öğrenciler, ders kitaplarının uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

- Ders kitaplarında paragraflar arasında yeteri kadar boşluk bulunmaması okuyucuyu sıkacağı gibi, boşlukların gereğinden fazla olması öğrencinin ilgisinin kaybolmasına neden olacaktır.

Bununla birlikte Paragraflar arası boşlukların gereğinden fazla veya az olması sayfa görüntüsünü bozacaktır. Ankete katılan öğrencilere bu konularda ne düşündükleri sorulmuş ve büyük bir çoğunluğu Paragraflar arası boşlukların uygun olduğunu belirtmişlerdir.

- Ders kitaplarının içinde yer alan ünitelerin ve bu ünitelerin içeriklerinin ne olduğunun öğrenci tarafından izlenebilmesi için içindekiler sayfasının düzenlenmesi önemlidir. Ankete katılan öğrenciler ders kitaplarında yer alan içindekiler sayfasındaki başlıkların düzenlenmesinin ünitelerin izlenmesi açısından gerekli olduğunu ifade etmişlerdir.

- Ders kitaplarında ünitelerin ilk sayfalarında ünite ile ilgili açıklamalar yer almakta ve bunlar çerçeve içinde verilmektedir. Öğrencilere, bu açıklamaların çerçeve içinde verilmesinin gereksiz olduğu ifade edilmiş ve bu konudaki görüşleri istenmiştir. Öğrencileri çoğunluğu açıklamaların çerçeve içinde olması gerektiği yönünde cevap vermişlerdir.
- Ders kitaplarının konu sonlarında yönlendirme ve değerlendirme soruları yer almaktadır. Öğrencilere bu soruların çerçeve içinde olmasının uygun olup olmadığı sorulmuştur. Öğrencilerin büyük bir bölümü bu soruların çerçeve içinde verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.
- Ders kitaplarında her ünitenin sonunda, konunun özetine yer verilmektedir. Bu özetinin bir bütün olarak yer alması konunun bütünlüğünü bozmayacaktır. Ancak bazı durumlarda bu özet bir sonraki sayfaya kaymaktadır. Öğrencilere bu kaymanın dikkati dağıtıp dağıtmadığı sorulmuştur. Öğrenciler özet kısmının bir sonraki sayfaya kaymasının dikkati dağıttığı yönünde anketi cevaplamışlardır.
- Ders kitaplarında yer alan, diğer örgün bölüm kitaplarında genellikle yer almayan bölümlerden biri ünite sonundaki sorulardır. Ankette bu soruların birbirlerinden olan uzaklığının kolay okunma açısından uygun olup olmadığı sorulmuş. Öğrencilerin büyük bir bölümü uygun olduğunu ifade etmişlerdir.
- Farklı ders kitaplarında sayfa numaraları metnin farklı yerlerinde yer alabilmektedir. Kitap düzeni ile ilgili olarak sorulan bu soruda sayfa numaralarının metnin altında olması hakkında öğrencilerin görüşlerinin ne olduğu sorulmuştur. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sayfa numaralarının metnin altında yer almasının uygun olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 20
Genel Tasarım ile İlgili Soruların Değerlendirilmesi

GENEL TASARIM İLE İLGİLİ BULGULAR	
KİTAP BOYUTU	
Sayfa Büyüklüğü Kitabın Taşınması Açısından Uygundur	3.29
KAPAK DÜZENİ	
Kitap kapaklarındaki şekil,yazı ve çizgilerin yerleştirilme düzeni çok uygundur	3.94
Kitap kapaklarında kullanılan renkler fakülte ve/veya bölüm farklılıklarını yeterince ifade etmektedir	3.81
Kitapların sırt kısmına kitapla ilgili bilgilerin yazılması gerekir.	4.07
KİTAP DÜZENİ	
Metinlerin alt-üst, sağ-sol boşlukları ders çalışırken not almak için kullanışlıdır	3.66
Ünitelerin ilk sayfasında yer alan "amaçlar, öneriler,uyanlar" gibi başlıklar sayfadaki yerleşim düzeni olarak konunun okunmasında etkilidir	3.96
Konu başlıklarının yanında yer alan sayılar başlıkların ve alt başlıkların izlenmesinde gereklidir	4.04
Satır araları çok sıkışıktır.	2.87
Metindeki bir satırın uzunluğu okuma açısından çok rahattır.	3.46
Sayfa üzerindeki boş alanlar gözü rahatlatarak okumayı kolaylaştırıyor.	3.90
Paragraflar arası boşluk rahat okumayı sağlıyor.	3.97
Paragraflar arası boşluk sayfa görüntüsünü rahatlatıyor.	3.98
İçindekiler sayfasındaki başlıkların düzenlenmesi ünitelerin izlenmesi açısından uygundur	4.04
Her ünitenin ilk sayfasında yer alan açıklamaların çerçeve içinde olması gereksizdir.	3.02
Her konunun sonundaki soruların çerçeve içinde olması uygundur.	3.97
Ünite sonunda çerçeve içindeki "özet bölümünün" bir kısmının bir sonraki sayfaya kayması dikkati dağıtıyor.	3.48
Her ünitenin sonundaki soruların birbirinden uzaklıkları kolay okunması açısından uygundur	4.07
Sayfa numaralarının metnin altında yer alması uygundur.	4.02

SONUÇ

Çalışmanın bu bölümünde, yapılan araştırma kısaca özetlenecek ve bunların ışığında varılan sonuçlar açıklanacaktır.

Özet

Bu çalışmada, uzaktan öğretim tekniğine göre eğitim veren Anadolu Üniversitesi İşletme ve İktisat Fakülteleri'nde okutulmakta olan ders kitaplarının görsel düzeniyle ilgili öğrenci görüşleri alınması amacıyla bir anket uygulanmıştır. Birinci ve dördüncü sınıftaki öğrencilerinin kitaplarındaki görsel düzenleme hakkındaki görüşleri, hazırlanan 39 soruyla alınmaya çalışılmıştır.

Düzenlenen anket, kitaplardaki

- Yazı ile ilgili özellikleri;
- Görsel unsurların kullanımı ile ilgili özellikleri;
- Kağıt kalitesi ile ilgili özellikleri;
- Renk kullanımı ile ilgili özellikleri;
- Genel tasarım ile ilgili özellikleri ortaya koyacak sorulardan oluşturulmuştur.

İşletme ve İktisat Fakültelerinde okuyan öğrenciler araştırmanın evreni olarak kabul edilmiştir. Örneklem ise 10-11 Haziran 1995 tarihinde Eskişehir ilinde sınava giren birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri olarak ele alınmıştır.

Çalışma ile ilgili olarak hazırlanan taslak anket formu öncelikle 20 kişilik öğrenci grubuna uygulanmış, öğrencilerden alınan tepkilere göre gözden geçirilen anket formuna son şekli verilmiştir. Anketlerin öğrencilere uygulanması sırasında salon başkanlarından yararlanılmıştır. Salon başkanları tarafından dağıtılıp toplanan formlar bir araya getirilmiştir. 39 sorudan oluşan 4.000 anket formu dağıtılmış, tüm formlar geri gelmiştir. Ancak bu formlardan sadece 1.705 öğrenciye ait form değerlendirmeye alınmıştır. Diğer bir ifade ile anketlerin geri dönme oranı % 43'tür.

Ankette aynı ya da benzer ifadeyi taşıyan soruların yer alması, öğrencinin gerçek görüşünü test edebilmek, anketi yeterince dikkatli, düşünerek cevaplayıp cevaplamadığını ortaya koyabilmek içindir.

Araştırmanın genel amaçları doğrultusunda, öğrencilerin ders kitaplarında kullanılan görüntü ve biçim unsurları hakkındaki görüşleri, yukarıda belirtilen beş başlık altında toplanmış sorularla ölçilmeye çalışılmıştır. Görüntü ve biçim unsurlarının İşletme ve İktisat Fakülteleri ders kitaplarında kullanımı için birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin cevapları ayrı ayrı değerlendirilmiş ve sonuçta kitapların yeteli görsel düzenleme içersinde olduğu belirlenmiştir. Bu genel sonucun yanı sıra kimi sorularda öğrencilerin ders kitaplarında değişiklik yapılmasını istedikleri belirlenmiştir.

Ders kitaplarındaki yazı düzenlemeleri ile ilgili yazı büyüklüğü ve yazı karakteri her iki sınıftaki öğrenciler tarafından yeterli bulunmuştur. Ancak görsel unsurların ünite içindeki kullanımları ile ilgili olarak verdikleri cevaplar öğrencilerin bir karasızlık içinde olduklarını ortaya koymuştur.

Ders kitaplarında kullanılan yazı düzenlemesi öğrenci tarafından yeterli bulunmakla birlikte, kendisine bu formatlardan farklı bir kitap düzeni sunulmadığı için karşılaştırma yapamamış ve varolan durumu çoğunlukla yeterli bulmuştur.

Ders kitaplarında kullanılan kağıt kalitesine yönelik öğrenci görüşü ise, yeterli olduğu şeklindedir. Ancak ankete katılanlar iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesinin kapak sayfalarında kullanılan daha iyi olduğunu düşünmektedirler. Uzaktan öğretimin ortaya çıktığı günden bu yana ders kitaplarında kullanılan iç ve kapak sayfalarında kullanılan kağıt kalitesi de önemini artırmıştır. Öğrencilerle yapılan, yüzyüze görüşmelerden çıkarılan sonuç, kullanılan kağıdın kalitesizliğini İşletme ve İktisat Fakülteleri öğrencileri, ikinci sınıf öğrenci muamelesi gördükleri düşüncesi ile bağdaştırmış olduklarıdır. Ancak bu çalışmayla öğrencinin memnuniyetinin geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Renk kullanımı ile ilgili olarak ise, kitaplarda ünite içindeki ara soruların renkli oluşu kapak ve iç sayfalarda renk kullanımının önüne geçmiştir. Öğrenci kitaplarda onlar için en önemli bölüm olan soruların renkli yazılması ya da renkli çerçeve içinde olması gibi kullanımlardan memnun olduğunu göstermiştir. Öğrencilerin dikkati renk kullanımıyla bu sorular üzerinde toplandığı takdirde, yalnızca sorular için aldıkları yardımcı kitaplardan daha az destek almak isteyeceklerdir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda cevap aranan bir diğer soru da kitapların öğrencinin görmek istediği görsel düzen içinde olup olmadığıdır. Kitap boyutu, kapak ve kitap düzeni ile ilgili soruların yer aldığı genel tasarım konusunda öğrenci görüşlerinin genelde dengeli bir dağılım göstermesi, kitapların öğrenciler tarafından yeterli bulunduğunu göstermektedir. Ankete katılan öğrencilerin kitap boyutu ile ilgili soruya verdikleri cevaplar incelendiğinde % 55'inin kitap boyutunu uygun gördüğü, ancak önemli bir grup olan % 35'inin kitap boyutu ile ilgili problemleri olduğu belirlenmiştir. Kapak düzeni ile ilgili olarak ele alınan bir diğer konu, kitapların sırt kısmında gerekli bilgilerin yer alıp almamasıdır. Öğrencileri büyük bir bölümü bu soruya bulunması yönünde cevap vermişlerdir. Anket sonunda, öğrencinin beklediği görsel düzen unsurları arasında yer alan; konu başlıkları ve alt başlıklarda bulunan, takip etmeyi kolaylaştıran başlıkların sol başındaki rakkamların kullanılmasının uygun olduğu görüşü ortaya çıkarılmıştır.

Tüm bu sonuçlar incelendiğinde ders kitaplarında yer alan görsel ve yazı unsurları ile ilgili birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin görüşleri arasında çok önemli farklılıklar olmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak;

1. Ders kitaplarında kullanılan başlıkların, ara soruların, ana metnin, içindekiler sayfasının ve yararlanılan kaynaklar bölümündeki yazının yeterli büyüklükte olduğu,
2. Ders kitaplarındaki bölüm başlıklarının yazı boyutunun içeriği okutma açısından yönlendirici olduğu,
3. Ders kitaplarında her ünitenin ilk sayfasında bulunan “amaçlar, öneriler, uyarılar vb” başlıkların yazı boyutunun konunun okunmasında etkili olduğu,
4. Ders kitaplarındaki başlıkların, ara soruların ve ana metnin yazı karakterinin okunaklı olduğu,
5. Her ünitenin bölüm başlıklarının yazı karakteri açısından içeriği okutmada yönlendirici olduğu,
6. Ders kitaplarındaki metnin içinde önemli kavram ve cümlelerin farklı yazı karakteriyle yazılmasının uygun olduğu,
7. Ders kitaplarının iç ve kapak sayfalarındaki renk kullanımının uygun olduğu,
8. Ders kitaplarının kapaklarındaki şekil, yazı ve çizgi düzeninin uygun olduğu,
9. Ders kitaplarının sayfa kenarlarında yer alan boşlukların çalışırken not almak için uygun olduğu ve gözü rahatlatarak okumayı kolaylaştırdığı,
10. Ders kitaplarında yer alan “amaçlar, öneriler ve uyarılar” gibi başlıkların konunun okunmasında etkili olduğu,
11. Ders kitaplarındaki satır arası boşlukların yeterli olduğu,
12. Ders kitaplarındaki satır uzunluğunun yeterli olduğu,

13. Paragraflararası boşlukların sayfa görüntüsünü rahatlattığı ve rahat okumayı sağladığı,
14. Ders kitaplarındaki içindekiler sayfasındaki başlıkların düzenlenmesinin ünitelerin izlenmesi açısından uygun olduğu,
15. Her ünitenin başında yer alan açıklamalar ile ünitenin sonundaki soruların çerçeve içinde olmasının uygun olduğu,
16. Her ünitenin sonunda bulunan “özet bölümünün” bir kısmının izleyen sayfaya aktarılmasının uygun olduğu,
17. Sayfa numaralarının sayfanın altında bulunması gerektiği belirlenmiştir.

Öneriler

Öte yandan yapılan bu çalışma sonucunda mevcut ders kitaplarının görsel yapısı ile ilgili öğrencilerin görüşleri doğrultusunda belirlenen, aşağıdaki düzenlemelerin yapılacak yeni tasarımlarda dikkate alınması gerekir.

1. Ders kitaplarının kapak sırtlarında kitap ile ilgili bilgiler yer almalıdır.
2. Başlıkların yanında yer alan ve konuların takibini kolaylaştıran rakkamlar kullanılmalıdır.
3. Ders kitaplarında görsel unsur kullanımı dersin anlaşılması açısından önemlidir. Bu nedenle daha fazla görsel unsura yer verilmelidir.
4. Kapak sayfalarında kullanılan kağıt kalitesine iç sayfalarda kullanılan kağıt kalitesi kadar önem verilmelidir.
5. Ders kitaplarında ara soruların kesinlikle metinden ayırt edilebilir şekilde, renkli düzenlenmesi gerekir.
6. Ders kitaplarının boyutu, taşınmasıyla ilgili sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle tekrar gözden geçirilmesi gerekir.

EKLER

Değerli AÖF öğrencisi,

Açık öğretime bağlı yaygın eğitime olanak sağlayan İşletme ve İktisat fakültelerinin hangi bölümüne devam ediyor olursanız olun bu ankette bölümünüzle ilgili elinize ulaşan ders kitaplarınızın görsel tasarımı hakkında sorular-ifadeler yer almaktadır. Anket sizin öğrenim durumunuzu etkilemek, bilginizi ölçmek ya da değerlendirmekle ilgili olmadığı için Anket Formuna adınızı soyadınızı yazmanız gerekmemektedir. Sadece kaçınıcı sınıfta olduğunuz önemlidir.

Bizim için önemli olan sizlerin cevaplarınızı verirken iyice düşünmeniz ve soruları içtenlikle yanıtlamanızdır. Anket formuna vereceğiniz cevapların yalnızca ders kitaplarınızın görsel yapısı ile ilgili sizin görüşlerinizi yansıtması önemlidir. Bu anket ile elde edilecek veriler toplu olarak değerlendirilecek ve bilimsel bir çalışmanın tamamlanmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Sizlerden gelecek cevaplar, istekler ve öneriler doğrultusunda AÖF ders kitaplarınızın görsel düzen, boyut, renk, kağıt kalitesi, kapak ve kitap düzeni açısından değerlendirilecektir.

1. Cinsiyetiniz : () Kadın () Erkek
2. Yaşınız : () 18 - 20 () 21 - 24 () 25 - 29 () 30 - 34 () 35 - 39 () 40'dan büyük
3. Fakülteniz : () *İşletme* () *İktisat*
4. Bölümünüz : () Muhasebe Finansman () İktisat
() Pazarlama () Maliye
() Yönetim-Organizasyon () Kamu Yönetimi
() Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler
5. AÖF'ne Giriş Yılı :
6. Kaçıncı Sınıftasınız? () 1 () 2 () 3 () 4
7. İşiniz :
- Çalışmıyor : () Ev Kadını
() Öğrenci
() Emekli
() İşsiz
- Kendi İşinde bağımsız : () Çiftiçi - en az 1 işçi çalıştıran
() Çiftiçi - 1'den fazla işçi çalıştıran
() Kendi başına çalışan
() İşveren - en fazla 5 işçi çalıştıran
() İşveren - 5'den fazla işçi çalıştıran
() Serbest meslek - doktor, avukat vb.
- Başkasının yanında : () Yönetici - en fazla 5 kişiden sorumlu
() Yönetici - 5'den fazla kişiden sorumlu
() Memur
() İşçi
8. Açık Öğretim Fakültesi ikinci fakülteniz mi? () Evet
() Hayır.
9. Açık Öğretim Fakültesi öğrencisi olmaktan memnun musunuz? () Çok Memnunum
() Memnunum
() Memnun Değilim
() Hiç Memnun Değilim

	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)
1. Ders kitaplarında başlıkların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir.	0	0	0	0	0
2. Ders kitaplarında ara soruların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir.	0	0	0	0	0
3. Metinlerin alt-üst, sağ-sol boşlukları ders çalışırken not almak için kullanışlıdır.	0	0	0	0	0
4. Ders kitaplarında başlıkların yazı karakteri okunaklıdır.	0	0	0	0	0
5. Ünitelerin ilk sayfasında yer alan "amaçlar, öneriler, uyarılar" gibi başlıklar sayfadaki yerleşim düzeni olarak konunun okunmasında etkilidir.	0	0	0	0	0
6. Konu başlıklarının yanında yer alan sayılar başlıkların ve alt başlıkların izlenmesinde gereklidir.	0	0	0	0	0
7. Her ünitenin başında yer alan bölüm başlıkları yazı boyutu açısından içeriği okutmada yönlendiricidir.	0	0	0	0	0
8. Her ünitenin başında yer alan bölüm başlıkları yazı şekli açısından içeriği okutmada yönlendiricidir.	0	0	0	0	0
9. Satır araları çok sıkıştırılmıştır.	0	0	0	0	0
10. Sayfa büyüklüğü kitabın taşınması açısından uygundur.	0	0	0	0	0
11. Metindeki bir satırın uzunluğu okuma açısından çok rahattır.	0	0	0	0	0
12. Sayfa üzerindeki boş alanlar gözü rahatlatarak okumayı kolaylaştırıyor.	0	0	0	0	0

	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)
13. Ana metinde yazı boyutu yeterli büyüklüktedir.	()	()	()	()	()
14. Paragraflararası boşluk rahat okumayı sağlıyor.	()	()	()	()	()
15. Paragraflararası boşluk sayfa görüntüsünü rahatlatıyor.	()	()	()	()	()
16. Bölümünüzle ilgili ders kitaplarında fotoğraf, tablo, şema, grafik vb. görsel malzeme gerektiği kadar kullanılıyor.	()	()	()	()	()
17. İlgili ders kitaplarındaki görsel malzeme konuyu kavramada destekleyicidir.	()	()	()	()	()
18. Görsel materyaller (fotograf, tablo, şema, grafik vb.) kullanıldığı sayfa içinde konuyu açıklayıcı bir örnektir.	()	()	()	()	()
19. Ünitelerin ilk sayfasında yer alan "amaçlar, öneriler, uyarılar" gibi başlıklar büyüklük olarak konunun okunmasında etkilidir.	()	()	()	()	()
20. Ara soruların yazı karakteri okunaklıdır.	()	()	()	()	()
21. Kapak sayfalarındaki renk kullanımı yeterlidir.	()	()	()	()	()
22. İç sayfalardaki renk kullanımı yeterlidir.	()	()	()	()	()
23. Kapak sayfalarında kullanılan kağıdın kalitesi (kalınlığı) uygundur.	()	()	()	()	()
24. İç sayfalarda kullanılan kağıdın kalitesi (kalınlığı) uygundur.	()	()	()	()	()

	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)
25. Kitap kapaklarındaki şekil, yazı ve çizgilerin yerleştirilme düzeni çok uygundur.	0	0	0	0	0
26. Kitap kapaklarında kullanılan renkler fakülte ve/veya bölüm farklarını yeterince ifade etmektedir.	0	0	0	0	0
27. Kitapların sırt kısmına kitapla ilgili bilgilerin (kitap adı, bölüm adı, yazar adı vb) yazılması gereklidir.	0	0	0	0	0
28. Ana metinlerde yazı karakteri okunaklıdır.	0	0	0	0	0
29. İçindekiler sayfasındaki başlıkların yazı büyüklüğü uygundur.	0	0	0	0	0
30. İçindekiler sayfasındaki başlıkların düzenlenmesi ünitelerin izlenmesi açısından uygundur.	0	0	0	0	0
31. Her ünitenin ilk sayfasında yer alan açıklamaların çerçeve içinde olması gereksizdir.	0	0	0	0	0
32. Ara sorular renkli olduğu için ana metinden kolayca ayırt edilebilir durumdadır.	0	0	0	0	0
33. Her konunun sonundaki soruların çerçeve içinde olması uygundur.	0	0	0	0	0
34. Ünite sonunda çerçeve içindeki "özet bölümünün" bir kısmının bir sonraki sayfaya kayması dikkati dağıtıyor.	0	0	0	0	0

	Kesinlikle Katılıyorum (5)	Katılıyorum (4)	Kararsızım (3)	Katılmıyorum (2)	Kesinlikle Katılmıyorum (1)
35. Her ünitenin sonundaki, soruların birbirinden uzaklıkları kolay okunması açısından uygundur.	0	0	0	0	0
36. Ünitelerin sonunda yer alan "yararlanılan kaynaklar" bölümünün yazı büyüklüğü rahat okuma açısından uygundur.	0	0	0	0	0
37. Sayfa numaralarının, metnin altında yer alması uygundur.	0	0	0	0	0
38. Metinlerde önemli kavram ve/veya cümlelerin metinden farklı olarak (koyu, yatık vb.) yazılması uygundur.	0	0	0	0	0
39. AÖF ders kitapları diğer örgün bölümlerde okutulan ders kitaplarından daha iyidir.	0	0	0	0	0

Teşekkür Ederiz...

EK II - ARAŞTIRMA GRUBUNUN ÖZELLİKLERİ

	I. SINIF		IV. SINIF		TOPLAM	
	f	%	f	%	f	f
İşletme	517	51	444	63	961	56
İktisat	484	49	260	37	744	44
Toplam	1001	56.7	704	43.3	1705	100

Öğrencilerin Sınıf ve Fakülte Dağılımı

ERKEK		KADIN		TOPLAM	
f	%	f	%	f	%
955	56	750	44	1705	100

Öğrencilerin Cinsiyet Dağılımı

	f	%
18-20	320	18.8
21-24	552	32.4
25-29	400	23.4
30-34	236	13.8
35-39	146	8.6
40'dan büyük	51	3.0
Toplam	1705	100

Öğrencilerin Yaş Dağılımı

	f	%
Ev Kadını	74	4.3
Öğrenci	515	30.2
Emekli	1	0.1
Çiftçi(en az 1 işçi)	5	.3
Çiftçi(1'den fazla işçi)	1	.1
Kendi Başına Çalışan	61	3.6
İşveren(en az 5 kişi)	26	1.5
İşveren(5'den fazla)	14	.7
Serbest Meslek	20	1.2
Yönetici(en az 5 kişi)	44	2.6
Yönetici(5'den fazla)	59	3.5
Memur	685	40.2
İşçi	200	11.7
Toplam	1705	100.0

Öğrencilerin Meslek Grupları Dağılımı

EK III - ARAŞTIRMANIN TAŞARIM BULGULARI

SAYFA BÜYÜKLÜĞÜ KİTABIN TAŞINMASI AÇISINDAN UYGUNDUR	
Kesinlikle Katılmıyorum	144
I. Sınıf	84
IV. Sınıf	60
Katılmıyorum	476
I. Sınıf	270
IV. Sınıf	206
Kararsızım	158
I. Sınıf	101
IV. Sınıf	57
Katılıyorum	724
I. Sınıf	417
IV. Sınıf	307
Kesinlikle Katılıyorum	203
I. Sınıf	129
IV. Sınıf	74

Kitap Boyutunun Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi

	Bölümünüzle ilgili ders kitaplarında fotoğraf, Grafik, şema, grafik vb. görsel malzeme gereği kadar kullanılıyor	İlgili ders kitaplarındaki görsel malzeme konuyu kavramada destekleyicidir.	Görsel materyaller kullanıldığı sayfa içinde konuyu açıklayıcı bir örnektir.
Kesinlikle Katılmıyorum	124	63	44
I. Sınıf	79	38	25
IV. Sınıf	45	25	19
Katılmıyorum	508	288	185
I. Sınıf	294	154	95
IV. Sınıf	214	134	90
Kararsızım	273	273	189
I. Sınıf	166	174	116
IV. Sınıf	107	97	73
Katılıyorum	628	831	956
I. Sınıf	355	473	546
IV. Sınıf	273	358	410
Kesinlikle Katılıyorum	172	252	331
I. Sınıf	107	162	219
IV. Sınıf	65	90	112

Ders Kitaplarındaki Görsel Unsurların Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi

	Kapak sayfalarında kullanılan kağıdın kalitesi uygundur.	İç sayfalarda kullanılan kağıdın kalitesi uygundur.
Kesinlikle Katılmıyorum	55	29
I. Sınıf	34	15
IV. Sınıf	21	14
Katılmıyorum	137	91
I. Sınıf	66	48
IV. Sınıf	71	43
Kararsızım	112	109
I. Sınıf	77	73
IV. Sınıf	35	36
Katılıyorum	1054	1094
I. Sınıf	596	615
IV. Sınıf	458	479
Kesinlikle Katılıyorum	347	382
I. Sınıf	228	250
IV. Sınıf	119	132

Kağıt Kalitesinin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi

	Kapak sayfalarındaki renk kullanımı yeterlidir	İç sayfalardaki renk kullanımı yeterlidir	Ara Sorular Renkli olduğu için ana metinden kolayca ayırt edilebilir durumdadır.
Kesinlikle Katılmıyorum	39	50	25
I. Sınıf	28	39	15
IV. Sınıf	11	11	10
Katılmıyorum	151	203	80
I. Sınıf	91	113	44
IV. Sınıf	60	90	36
Kararsızım	210	196	114
I. Sınıf	141	130	72
IV. Sınıf	69	66	42
Katılıyorum	1054	1012	1132
I. Sınıf	567	566	641
IV. Sınıf	457	446	491
Kesinlikle Katılıyorum	281	244	354
I. Sınıf	174	153	229
IV. Sınıf	107	91	125

Renk Kullanımının Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi

	Kitap kapaklarındaki şekil,yazı ve çizgilerin yerleştirilme düzeni çok uygundur	Kitap kapaklarında kullanılan renkler fakülte ve/veya bölüm farklılıklarını yeterince ifade etmektedir	Kitapların sırt kısmına kitapla ilgili bilgilerin yazılması gerekir.
Kesinlikle Katılmıyorum	32	63	36
I. Sınıf	23	44	19
IV. Sınıf	9	21	17
Katılmıyorum	150	268	164
I. Sınıf	90	164	86
IV. Sınıf	60	104	78
Kararsızım	240	268	298
I. Sınıf	153	162	184
IV. Sınıf	87	106	114
Katılıyorum	1010	878	887
I. Sınıf	558	480	513
IV. Sınıf	452	398	374
Kesinlikle Katılıyorum	273	224	320
I. Sınıf	177	149	199
IV. Sınıf	96	75	121

Kapak Düzenlemesinin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi

	Ders Kitaplarında başlıkların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	Ders kitaplarında ara soruların yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	Her ünitenin başında yer alan bölüm başlıkları yazı boyutu açısından içeriği okutmada yönlendiricidir
Kesinlikle Katılmıyorum	14	21	28
I. Sınıf	12	17	20
IV. Sınıf	2	4	8
Katılmıyorum	65	154	138
I. Sınıf	37	99	70
IV. Sınıf	28	55	68
Kararsızım	89	116	263
I. Sınıf	64	68	162
IV. Sınıf	25	48	101
Katılıyorum	1116	1084	973
I. Sınıf	641	617	562
IV. Sınıf	475	467	411
Kesinlikle Katılıyorum	421	340	303
I. Sınıf	257	210	187
IV. Sınıf	164	130	116

Yazı Büyüklüğünün Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - I

Ana metinde yazı boyutu yeterli büyüklüktedir	Ünitelerin ilk sayfasında yer alan "amaçlar, öneriler, uyarılar" gibi başlıklar büyüklük olarak konunun okunmasında etkilidir	İçindekiler sayfasındaki başlıkların yazı büyüklüğü uygundur.	Ünitelerin sonunda yer alan "yararlanılan kaynaklar" bölümünün yazı büyüklüğü rahat okuma açısından uygundur.
---	---	---	---

Kesinlikle Katılmıyorum	8	45	15	26
I. Sınıf	7	28	10	15
IV. Sınıf	1	17	5	11
Katılmıyorum	112	157	91	145
I. Sınıf	61	87	53	77
IV. Sınıf	51	70	38	68
Kararsızım	107	207	146	277
I. Sınıf	69	138	100	202
IV. Sınıf	38	69	46	75
Katılıyorum	1146	1012	1190	1025
I. Sınıf	645	567	671	572
IV. Sınıf	501	445	519	453
Kesinlikle Katılıyorum	332	284	283	222
I. Sınıf	219	181	187	135
IV. Sınıf	113	103	96	87

Yazı Büyüklüğünün Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - II

	Ders kitaplarında başlıkların yazı karakteri okunaklıdır.	Her ünitenin başında yer alan bölüm başlıkları yazı şekli açısından içeriği okutmada yönlendiricidir.	Ara soruların yazı karakteri okunaklıdır.
Kesinlikle Katılmıyorum	18	25	34
I. Sınıf	9	19	18
IV. Sınıf	9	6	16
Katılmıyorum	73	171	125
I. Sınıf	43	93	67
IV. Sınıf	30	78	58
Kararsızım	79	309	151
I. Sınıf	57	198	100
IV. Sınıf	22	111	51
Katılıyorum	1102	942	1132
I. Sınıf	626	535	649
IV. Sınıf	476	407	483
Kesinlikle Katılıyorum	433	258	263
I. Sınıf	266	156	167
IV. Sınıf	167	102	96

Yazı Karakterinin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - I

	Ana metinlerde yazı karakteri okunaklıdır.	Metinlerde önemli kavram ve/veya cümlelerin metinden farklı olarak yazılması uygundur.
Kesinlikle Katılmıyorum	18	18
I. Sınıf	14	10
IV. Sınıf	4	8
Katılmıyorum	83	49
I. Sınıf	44	25
IV. Sınıf	39	24
Kararsızım	135	126
I. Sınıf	83	85
IV. Sınıf	52	41
Katılıyorum	1219	981
I. Sınıf	703	552
IV. Sınıf	516	429
Kesinlikle Katılıyorum	250	531
I. Sınıf	157	329
IV. Sınıf	93	202

Yazı Karakterinin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - II

	Metinlerin alt-üst, sağ-sol boşlukları ders çalışırken not almak için kullanışlıdır	Ünitelerin ilk sayfasında yer alan "amaçlar, öneriler, uyarılar" gibi başlıklar sayfadaki yerleşim düzeni olarak konunun okunmasında etkilidir	Konu başlıklarının yanında yer alan sayılar başlıkların ve alt başlıkların izlenmesinde gereklidir	Satır araları çok sıkıştırılmıştır.
Kesinlikle Katılmıyorum	53	27	22	107
I. Sınıf	31	16	12	77
IV. Sınıf	22	11	10	32
Katılmıyorum	360	200	117	833
I. Sınıf	202	112	65	478
IV. Sınıf	158	88	52	355
Kararsızım	210	206	214	231
I. Sınıf	130	117	131	141
IV. Sınıf	80	89	83	90
Katılıyorum	807	881	977	385
I. Sınıf	470	506	559	228
IV. Sınıf	337	375	418	157
Kesinlikle Katılıyorum	275	641	375	147
I. Sınıf	168	250	234	77
IV. Sınıf	107	141	141	70

Kitap Düzeninin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - I

	Metindeki bir satırın uzunluğu okuma açısından çok rahattır	Sayfa üzerindeki boş alanlar gözü rahatlatarak okumayı kolaylaştırıyor	Paragraflararası boşluk rahat okumayı sağlıyor	Paragraflararası boşluk sayfa görüntüsünü rahatlatıyor
Kesinlikle Katılmıyorum	102	42	17	18
I. Sınıf	59	19	13	15
IV. Sınıf	43	23	4	3
Katılmıyorum	346	203	111	140
I. Sınıf	193	113	56	77
IV. Sınıf	153	90	55	63
Kararsızım	208	282	154	214
I. Sınıf	129	174	94	125
IV. Sınıf	79	108	60	89
Katılıyorum	846	924	1172	1062
I. Sınıf	484	530	668	605
IV. Sınıf	362	394	504	457
Kesinlikle Katılıyorum	203	254	254	271
I. Sınıf	136	165	170	179
IV. Sınıf	67	89	84	92

Kitap Düzeninin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - II

	İçindekiler sayfasındaki başlıkların düzenlenmesi ünitelerin izlenmesi açısından uygundur	Her ünitenin ilk sayfasında yer alan açıklamaların çerçeve içinde olması gereksizdir.	Her konunun sonundaki soruların çerçeve içinde olması uygundur.	Ünite sonunda çerçeve içindeki "özet bölümünün" bir kısmının bir sonraki sayfaya kayması dikkati dağıtıyor.
Kesinlikle Katılmıyorum	10	150	34	107
I. Sınıf	8	99	24	72
IV. Sınıf	2	51	10	35
Katılmıyorum	99	697	161	435
I. Sınıf	58	397	86	234
IV. Sınıf	41	300	75	201
Kararsızım	142	285	143	203
I. Sınıf	103	171	101	132
IV. Sınıf	39	114	42	71
Katılıyorum	1159	438	995	650
I. Sınıf	634	250	573	368
IV. Sınıf	525	188	422	282
Kesinlikle Katılıyorum	295	135	372	310
I. Sınıf	198	84	217	195
IV. Sınıf	97	51	155	115

Kitap Düzeninin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - III

	Her ünitenin sonundaki soruların birbirinden uzaklıkları kolay okunması açısından uygundur	Sayfa numaralarının metnin altında yer alması uygundur.
Kesinlikle Katılmıyorum	25	14
I. Sınıf	16	10
IV. Sınıf	9	4
Katılmıyorum	75	38
I. Sınıf	41	16
IV. Sınıf	34	22
Kararsızım	173	168
I. Sınıf	117	103
IV. Sınıf	56	65
Katılıyorum	1115	1184
I. Sınıf	626	678
IV. Sınıf	489	506
Kesinlikle Katılıyorum	317	301
I. Sınıf	201	194
IV. Sınıf	116	107

Kitap Düzeninin Sınıflar İtibarıyla Değerlendirilmesi - IV

KAYNAKÇA

- ALKAN, Cevat *Açık Üniversite*, Ankara, 1981, s.115; Alişan HIZAL, *Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:122, Ankara, 1983.
- ALKAN, Cevat *Eğitim Ortamları*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları No:85, Ankara, 1979.
- AVCI, Nabi (Çev.) *Uzaktan Eğitimde Yazılı Malzeme*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No: 29, Eskişehir, 1984
- BÜYÜKERŞEN, Yılmaz
ÖZGÜ, Tahir *Açık Öğretim Fakültesi ve Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına Çözüm İmkânları*, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:463, Eskişehir, 1990.
- GÖKDAĞ, Dursun *Uzaktan Öğretimde Basılı Materyaller*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 134, Eskişehir, 1986.
- GÖVSA, İbrahim Alaettin *Dil ve Genel Kültür Ansiklopedisi*, Milliyet Yayınları, C.1, Ankara, 1967.
- GÖVSA, İbrahim Alaettin *Dil ve Genel Kültür Ansiklopedisi*, Milliyet Yayınları, C.2, Ankara, 1967.
- DEMİRAY, Uğur, *İlkeleri, İşleyişleri ve Örnekleriyle Dünya'da Açıköğretim*, Türkuaz Yayınları, Eskişehir, Mart-1995.
- DOERFERT, Frank *Zur Wirksamkeit Typografischer Elemente in Gedruckten Fernstudienmaterialien*, Hagen, Kasım, 1980.
- HAKAN, Ayhan *Eğitim Önlisans Programlarının Değerlendirilmesi*, Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayınları No.146, Eskişehir, 1991.
- HARTLEY, James *Designing Instructional Text*, 2. Baskı, Kogan Page, London/Nichols, New York, 1985.
- HIZAL, Alişan *Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler*, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayınları No: 122, Ankara, 1983.
- HOLMBERG, Borje *Distance Education*, Kogan Page, London/Nichols Publishing Co., New York, 1977.
- HOLMBERG, Borje *Theory and Practice of Distance Education*, Routledge, London 1990.
- KEEGAN, Desmond *Foundations of Distance Education*, İkinci Bası, Routledge, Great Britain, 1990.

- KEEGAN, Desmond
HOLMBERG, Börje
Distance Education: International Perspectives,
Croom Helm London, 1983.
- KEEGAN, Desmond
RUMBLE, G.
"General Characteristics of the Distance Teaching Universities", *The Distance Teaching of Universities*,
Ed. G. Rumble ve K. Harry, Croom Helm, London,
1982.
- KEEGAN, Desmond
PERRATON, Hilary
SEWART, David
"The Concept of Distance Education", *Distance Education; International Perspective*, Ed. David Sewart, Desmond Keegan ve Börje Holmberg, St. Martin's Press, New York, 1983.
- ÖZDİL, İlhan
Uzaktan Öğretimin Evrensel Çerçevesi ve Türk Eğitim Sisteminde Uzaktan Öğretimin Yeri, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 69, Eskişehir.
- ÖZDİL, İlhan
Uzaktan Eğitim Teknolojisi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayın No:35, Eskişehir, 1985.
- ÖZER, Bekir
Türkiye'de Uzaktan Eğitim: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesinin Uygulamaları, Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt:2.
- PARLAĞ, Nuray
Açıköğretim Fakültesi Öğrencilerinin Açıköğretim Sistemine İlişkin Tutumları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1991.
- PEKGÖZ, Müslim,
HANCILAR, Rifat,
Eğitimde Görme ve İşitme Araçları, Güvendi Matbaası, Ankara, 1970
- RACE, Phil
The Open Learning Handbook, Kogan Page, London/Nichols Publishing, New York, 1989.
- ROWNTREE, Derek
Teaching Through Self-Instruction, Kogan Page, London/Nichols Publishing Co., New York, 1986.
- ROWNTREE, Derek
Preparing Materials for Open Distance and Flexible Learning, Kogan Page, London, 1994.
- SCHUEMER, Rudolf
Some Psychological Aspects of Distance Education, Zentrales Institut für Fernstudienforschung(ZIFF), Hagen, Mayıs, 1993.
- SEÇİM, Hikmet
"Dünya'da Açıköğretim Uygulamalarından Bazı Örnekler", *Açıköğretim Fakültesi Dergisi*, C.1, S. 1, Haziran, 1994

- SEZGİN, Kazım *İletişim Açısından Grafiğin Anlamlandırma Boyutu*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 1990.
- SİVRİKAYA, Aynur *Ders Kitaplarındaki Grafik Gereçlerin Eğitim Teknolojisi İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Bölümü(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),Eskişehir, 1989.
- SNELL, Robin S.
HODGSON, Vivien E.
MANN, Sarah J. "Beyond Distance Teaching Towards Open Learning", *Beyond Distance Teaching Towards Open Learning*, Ed. Robin S. Snell, Vivien E. Hodgson ve Sarah J. Mann, Open University Press, 1987.
- SÖYLER, Cemal *"Çıraklık Eğitim Merkezlerinde Okutulan Ders Kitaplarının Yazın İlkelerinin Geliştirilmesi"*, Basılmamış Çalışma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 1993.
- SPARKES, J.J. "On Choosing Teaching Methods to Match Educational Aims", *Distance Education: International Perspectives*, Ed. David SEWART, Desmond KEEGAN ve Börje HOLMBERG, Croom Helm London, 1983.
- VERDUIN, John R.
CLARK, Thomas A. *Distance Education The Foundations of Effective Practice*, Jossey-Bass Publishers, Oxford, 1991.
- YOUNG, Michael,
PERRATON, Hilary,
JENKINS, Janet,
DODDS, Tony, *Distance Teaching for the Third World*, Routledge & Kegan Paul, London, 1980.
- , *Anadolu Üniversitesi'nin Açıköğretim Hizmetleri*, Anadolu Üniversitesi Yayın No: 462, Eskişehir, Kasım-1989.
- , *Guidelines for Writers*, Algonquin Works, ?, ?.